

Bert Beverly Beach

EKUMENIZAM
napredak ili nazadak?

Nakladnik
Adventistički teološki fakultet
42243 Maruševac, Hrvatska

Naslov izvornika
ECUMENISM — BOON OR BANE?
by Bert Beverly Beach
Review and Herald Publishing Association
Washington D.C.

© Adventistički teološki fakultet u Maruševcu
ima ekskluzivno pravo za ovo izdanje

Urednik
Dragutin Matak

Prijevod
Hinko Pleško

Lektura
Marijan Malašić

Korektura
Ivan Đidara

Oblikovanje
GENESIS, Zagreb

Tisak
GRAFOLUX, Zagreb, 1999.

ISBN 953-6033-09-7

Bert Beverly Beach

EKUMENIZAM

napredak ili nazadak?

Pregledano i dopunjeno izdanje

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb

UDK 268.1

BEACH, Bert Beverly

Ekumenizam : napredak ili nazadak /
Bert Beverly Beach ; <prijevod Hinko
Pleško>. - Pregledano i dopunjeno izd. -
Maruševac : Adventistički teološki fakultet,
1999. - 336. str. ; 21 cm

Prijevod djela: Ecumenism - boon or bane? .
- Bibliografija: str. 311-323. - Bibliografske
bilješke uz pojedina poglavlja. - Kazalo.

ISBN 953-6033-09-7

991018033

ISBN 953-6033-09-7

Posvećeno mojoj majci

*Cvijeće se rascvjeta kud ona prođe
brižljivim putovima dužnosti;
Naše tvrde, ukočene crte života
s njom postaju meke crte ljepote.*

John Greenleaf Whittier

Kratice biblijskih prijevoda

Hrvatski prijevodi

Ukoliko nije drugačije naznačeno, svi su biblijski tekstovi navedeni iz prijevoda Kršćanske sadašnjosti (KS)

DF	Prijevod Novog zavjeta Duda—Fućak
DK	Prijevod Starog i Novog zavjeta Daničić—Karadžić
JB	Jeruzalemska Biblija
KK	Knjiga o Kristu, prijevod Novog zavjeta
ŠA	Prijevod Starog i Novog zavjeta Ivana Šarića

ZAHVALE

Golema i mnogostruka razgranjenost predmeta koji obrađuje ova knjiga zahtijeva od mene kao pisca da budem intelektualni dužnik mnoštvu stručnjaka. U proteklim sam godinama imao prednost s brojnim crkvenim vođama raspravljati o nizu problema koji su se pojavili na ovome području. Poduža bibliografija ukazuje na mjeru do koje sam dužnik mnogih pisaca. Neki se od ovih mislilaca odnose prema ekumenskom pokretu s pohvalom, a drugi su raspoloženi kritički. Dok se tako srdačno zahvaljujem svim ovim šutljivim suradnicima za mišljenja izražena u ovome djelu, odgovornost, naravno, preuzimam na sebe.

Koristim se ovom prigodom da zahvalim dr. Lukasu Vischeru i njegovim bivšim suradnicima u Svjetskom vijeću crkava, posebno dr. Konradu Raiseru. Ne zahvaljujem samo za korisne informacije koje sam dobio, već i za osam godina neslužbenih razgovora koji su preda mnom otvorili potpuno novu dimenziju suvremenoga crkvenog života. S tim u vezi posebno cijenim prijateljstvo dvojice teologa i pravoslavnih crkvenih dužnosnika: metropolita Emilianosa iz Ekumenske patrijaršije i arhisvećenika Vitalija Borovija iz Moskovske patrijaršije.

Zahvalan sam za vrijedne prijedloge dr. Kennetha Stranda sa Sveučilišta Andrews i dr. Raymonda F. Cotrella iz Washingtona. Dr. S. Dabrowski iz Varšave te R. E. Graham, bivši rektor Newbold Collegea, dali su također korisne pri-

mjedbe. Želim svakako izraziti zahvalnost kolegama u uredu Sjevernoeuropske divizije za njihove savjete i ohrabrenje u mojim međucrkvanim djelatnostima. Vodstvo Euroafričke divizije bilo je također darežljivo razumijevanjem i potporom.

Dugujem zahvalnost Gloriji Eva i Ireni King za izvanrednu i savjesnu pomoć kod prepisivanja rukopisa. I na kraju, moja je supruga Eliane djelovala kao tajanstvena “brižna vila”, pružajući potrebno ohrabrenje i praktičnu pomoć u provjeri izvora, rukopisa i korekturi.

B. B. Beach
Washington D.C.

PREDGOVOR

Značajni napredak ekumenizma tijekom prošlih desetljeća, filozofski i koncepcijski, fenomen je koji je zapanjio crkvene vođe i povjesničare, ali i svjetovne promatrače. Ekumenizam mnogi pozdravljaju kao realno rješenje problema rascjepkanosti kršćanske Crkve. Prema široko prihvaćenom mišljenju nitko se ne bi trebao usprotiviti ekumenizmu i tko je god nepristran, otvorena uma, velika srca i zainteresiran za dobrobit čovječanstva i razvoj razdoblja ljubavi i mira, mora biti zainteresiran za ovaj predmet. Mnogi pojedinci, ne razumijevajući osnovni smisao ekumenskog pokreta, vjeruju da su sadašnja kretanja znak sazrijevanja u procesu prihvaćanja pravog Božjeg oćinstva koje će dovesti do općeg bratstva ljudskoga roda.

Neki će bez sumnje tvrditi da je teško, ako ne i nemoguće, izvršiti objektivno istraživanje tako složenog i sveobuhvatnog predmeta. Po mome mišljenju, međutim, dr. B. B. Beach napravio je izvanredan posao. Kao prijatelj i poklonik pisca i njegovih sposobnosti, osjećao sam se počašćenim kad me je zamolio da napišem kratki predgovor. Dr. Beach je marljivi istraživač povijesti i radoznao proučavatelj suvremene ekumenske klime. Njegova osobnost, intelektualna pronicljivost i sretne okolnosti poklopile su se da pomognu ljudima, a sretne su mu okolnosti pomogle da stekne poštovanje nekih od najistaknutijih stručnjaka i vođa koji zastupaju kršćansko jedinstvo u Europi, Africi i obje

Amerike. Čak će i običnom zainteresiranom čitatelju brzi pregled naslova poglavlja otkriti koliko dr. Beach duboko shvaća ovaj predmet i zamijetiti njegovu izvornost u obradi građe te dobiti sliku o njegovome jedinstvenom stilu pisanja. U ovoj su knjizi proučene i raščlanjene sadašnje ekumenske aktivnosti u svjetlu apokaliptičkih i eshatoloških razmatranja. Među istraženim predmetima nalaze se i pitanja: U kojoj je mjeri ekumenizam nalik duhovnom pokretu u svijetu koji će se prema biblijskom proročanstvu pojaviti naviještajući Radosnu vijest da se u životu ljudi može ostvariti Kristov karakter pravednošću po vjeri? Oživljava li ekumenizam usahnule grane kršćanstva? Hoće li ekumenizam biti sredstvo dobivanja snage za ostvarenje jasne zadaće Crkve ili će postati ulaznim vratima za pometnju? Što reći o “zajedničkom svjedočenju” i problemu vlasti? Koliko daleko može ići dijalog, susretljivost i suradnja a da se ne uništi određeno duhovno osvjedočenje i razumijevanje?

Da biste što bolje iskoristili ovaj znanstveni i ujedno uzbudljivi rad, bilo bi dobro da pažljivo pročitate uvod i pojmovni rječnik prije nego što prijedete na prvo poglavlje.

Nitko, pa ni vi, ne može se ograditi od filozofskih problema vezanih uz ekumenizam, od njegovih ozbiljnih ideoloških sukoba, od utjecaja II. vatikanskog koncila i od buđenja zanimanja za proročanstva i događaje posljednjeg vremena. Vi ste dio završnog prizora u vjekovnoj drami i stoga biste trebali razumjeti i shvatiti kako sve ovo može utjecati na vaš sadašnji život i vašu vječnu sudbinu. S istinskim vas oduševljenjem pozivam da pročitate *Ekumenizam — napredak ili nazadak?*

Neal C. Wilson

*Pođi, knjigo moja mala, kreni svojim putom;
Pođi i ugodi blagima i dobrima.¹*

William Wordsworth

1

UVOD

U današnjemu vjerskom rječniku *ekumenizam* je blistava riječ. Suvremeno napredovanje ekumenizma obilježeno je uspjesima u brojkama i ustanovama. Donedavna se činilo da mnogi učeni ljudi vjerskog usmjerenja smatraju ekumenizam religijskim valom budućnosti. Prihvaćanje ekumenizma od strane Rimokatoličke crkve 1964. godine dalo je novi poticaj ekumenskom pokretu, ali se tada pojavila sklonost prema premještanju središta ekumenizma iz Ženeve u Rim. Premda u sedamdesetim godinama ovoga stoljeća možemo primijetiti usporavanje djelovanja ekumenskog pokreta, ovaj pokret neprijeporno raspolaže velikom snagom i prodornošću.

Ekumenizam možemo smatrati barometrom koji pokazuje društvenu i vjersku klimu izraženu u po čitavom svijetu raširenom visokotlačnom sustavu naklonjenom jedinstvu čovječanstva. Ekumenizam dvadesetoga stoljeća polaže nade u korištenje onih pričuva moći i dobre volje koje se skrivaju iza nacionalnih, vjerskih i etničkih podjela. Povezan je, kako je to istaknuo profesor Roger Mehl, s propadanjem Zapada i sa svršetkom europskog doba. Ovo traganje za kršćanskim jedinstvom jedan je od odgovora crkvenih vođa i teologa na napade i pitanja kojima je kršćanska uljudba

---

¹ "Desultory Stanzas", X, u *Memorials of a Tour on the Continent 1820*, str. 100.

izložena tijekom posljednjih godina. Stoga je ekumenizam “znakovito očitovanje” crkava koje su sve više izložene pritisku nevjerstva i svjetovnosti.² Osim toga, on je simptom suvremene sklonosti prema stvaranju mamutskih organizacija.

Ekumenizam — napredak ili nazadak? Kršćanin koji razmišlja ne može zanemariti ovo značajno pitanje. Jednostavan odgovor — “napredak” ili “nazadak” bio bi isto tako besmislen kao i varljiv. Laki odgovori ne prodiru u dubinu i stoga ne zapažaju bitne unutarne “organe” koji upravljaju zdravljem ili, u prenesenom smislu, ekumenskim “tijelom”. Pisac se više od jednoga desetljeća hrvao s ovim pitanjem. Ova knjiga odražava neka od njegovih razmišljanja vezana uz fenomen ekumenizma.

Kako će čitatelj zamijetiti, pisac iznosi neke kritičke primjedbe. Ekumenizam je mješavina dobrog i lošeg. Međutim, ne bi bilo pravedno ni pošteno kad bismo prešutjeli pozitivne plodove ekumenskog pokreta. On je učinio da kršćanska savjest postane osjetljivom za zla nedolične podjele, nastavak raspadanja i jalovu zajedljivost te izvrnuo ruglu vjerska vrijeđanja i pogrešna tumačenja. On je pridonio rušenju prepreka pogrešnog razumijevanja, smanjenju izolacije i provincijalizma te pomogao kršćanskim crkvama da se više usmjere na cijeli svijet. Dijalog je svakako bolji od žučljivog napada.

Možemo smatrati upitnom ispravnost ili mudrost nekih ekumenskih izjava, ali se ne može nijekati da je Svjetsko vijeće crkava u više navrata otvoreno progovorilo u prilog vjerske slobode i ljudskih prava. S druge strane, ne obratiti pozornost na određena strujanja u ekumenskom razmišljanju i postupcima, strujanja koja izazivaju ozbiljnu zabrinutost, bilo bi slično putovanju “naivaca” zemljom međucrkvениh odnosa. Doista je istina da je nastupilo dobrodošlo smanjenje pojava međucrkvениh neprijateljstava i teoloških ratova riječima. U teološkim raspravama vlada veća

---

² Vidi Roger Mehl, *The Sociology of Protestantism*, str. 200.

smirenost. One više nisu tako žučljive. Međutim, ovu odsutnost “vatre” uglavnom treba zahvaliti društvenom razvoju koji je, kako ističe Jacques Ellul, dio općeg procesa omekšavanja pa navodi ljude da se odreknu ideološke nepopustljivosti. Smanjeno je zanimanje za doktrinarno cjepidlačnije i formulaciju teološke istine.³

Nijedan iskreni kršćanin ne može biti ravnodušan prema potrebi — da, potrebi — za kršćanskim jedinstvom. U tome i jest privlačnost ekumenizma. Pa ipak, pojam i tražanje za crkvenim jedinstvom može pokrivati mnoštvo grijeha. Kakva je vrst jedinstva proistekla od ekumenskog pokreta u praksi? Ekumensko jedinstvo jednostavno često izbjegava doktrinarne prepreke, svjesno umanjujući teološke razlike u prilog ustrojstvenog jedinstva zasnovanog na kooperativnom društvenom djelovanju. Ekumenizam često promišljeno naglašava ono što ujedinjuje, a pomoću studijskih dokumenata prekriva ono što razdvaja ili bi stvarno trebalo razdvajati.

Očito je da ekumensko udruživanje teži k tomu da sudionike koji mu se pridružuju pretvori u osuvremenjene verzije najvećih crkava. Kad god se radi o episkopalnim crkvama, uzima se vanjsko, povijesno “apostolsko nasljedstvo” svećenstva kao važnog kriterija prave Crkve. Ne ističe se mnogo svetost kao posljedica obraćenog, posvećenog života. Prije više godina Tissington Tatlow s pravom je rekao da će “jedinstvo nastupiti kad budemo ‘posvećeni istinom’”.⁴

Neispravno je misliti, kako to neki ekumenisti vjeruju, da će do posvećenja istinom doći *nakon* traženja jedinstva. U svojoj velikosvećeničkoj molitvi Krist u Ivanu 17 ukazuje na četiri uravnotežene bitne oznake kršćanske Crkve: svetost, istinu, jedinstvo i naviještanje Evanđelja. Ekumeni-

---

³ Jacques Ellul, *Fausse présence au monde moderne*, str. 73. U nastavku ovo djelo nazivamo *Fausse présence*.

⁴ Tissington Tatlow, “The World Conference on Faith and Order”, u Ruth Rouse i Stephen Charles Neill, *A History of the Ecumenical Movement 1517—1948* (2. izd.), str. 441. Ovo poglavlje u nastavku nazivamo “World Conference”.

zam uzvisuje jedinstvo, ali je sklon umanjiti važnost sveto-
sti, relativizirati istinu i uopćavati poslanje, pa se dimenzija
naviještanja počinje gubiti.

Staviti na prvo mjesto jedinstvo znači izaći na igralište
s nogometnom momčadi koja nije trenirala i nema pojma
o taktici koja bi je dovela do pobjede. Jedinstvo je plod, a
ne korijen. Nadbiskup Michael Ramsay jednom je prigo-
dom dubokoumno zapazio: “Mi trebamo raditi i moliti za
jedinstvo u istini i svetosti... Pokret koji se usredotočuje na
jedinstvo kao izdvojeni pojam, može svijet dovesti u za-
bludu.”⁵

Pozivati se na volju Svetoga Duha u odnosu na struk-
turno jedinstvo kušnja je kojoj su izloženi ekumenisti.⁶
Ako kršćani budu nastojali određivati vrijeme i voditi Sve-
toga Duha, vjerojatno će stvoriti neki oblik jedinstva —
površnog i labavog. Kad Sveti Duh vodi, jedinstvo među-
sobno dijeli vjeru, a ne samo oblik; ono je istinski organ-
sko, ne samo organizirano. Sveti Duh dovodi do duhovnog
stapanja, a ne zabune.

Na žalost, teško je trenutnu sklonost zblizavanju i sje-
dinjenju promatrati kao stopostotni blagoslov, djelo Sveto-
ga Duha. Naravno, Bog djeluje na tajanstvene načine da
ostvari svoja čuda. Sveti Duh se i danas bori s ljudima.
Ako tko ima prijatelje među ekumenistima, sigurno će ga
se dojmiti njihove iskrene pobude i veliki idealizam. Mnogi
doista teže za jedinstvom u Kristu i istinski su žalosni zbog
nejedinstva.

Ekumenizam je otvorio brojna vrata. Božji Duh poziva
ljude iz babilonske zabune da se pridruže svjetskom pokre-
tu koji je poznat po Ilijinoj vijesti, onoj koja *ujedinjuje*

---

⁵ Citirao David P. Gaines, *The World Council of Churches; A Study
od Its Background and History*, str. 1014.

⁶ Primjer je Nottinghamska rezolucija na konferenciji “Faith and
Order” Britanskog vijeća crkava 1964. godine. Sudionici su se osjećali
“potaknuti Svetim Duhom” da zavjetom zastupaju jedinstvo britanskih
crkava do Uskrsa 1980. Određivati vrijeme Bogu tipično je sektaško
zastranjenje.

srca otaca i djece u pomirenju i aktivnoj pripremi za veliku završnicu ljudske povijesti — Kristov drugi dolazak (vidi Mal 3,23.24).

No nastojanje na *ponovnom ujedinjenju* različitih *vjerskih zajednica* nije rezultat živoga evanđeoskog djelovanja i revno čuvanih doktrinarnih osvjedočenja. Naprotiv, ono je najčešće “posljedica zamora i propadanja; skepticizma u odnosu na vrijednost njihovih različitih sustava. Osušena se grana lomi na rašljanju. Jedinstvo se uspostavlja vraćanjem u prvobitno stanje neodlučnosti.”⁷ Ovo su vrlo oštre riječi, a napisao ih je jedan isusovac modernist prije više od pola stoljeća. No danas više nego ikad padaju osušene crkvene grane, odvojene od soka Evandjelja. Ovakvo je stanje navelo Malcolma Muggeridgea da ustvrdi: “Ekumenstvo je prvenstveno, rekao bih, odgovor na ovaj osjećaj da prijeti gašenje, a ne nekakva revnost za jedinstvom.”⁸

Utaoč napredovanju ekumenizma, izgleda da danas u crkvama ima više nejedinstva no ikada. Potpuno odstupanje od tradicionalnih biblijskih sidrišta povećalo je napetosti u crkvama; neke su vjerske zajednice široko rasporene. Današnji kršćani trebaju biti svjesni *djelovanja otpada iznutra*, uz prodiranje *svjetovnog humanizma izvana*. Vrijeme kraja bit će obilježeno nevidenom vjerskom zabunom. “Graditelji Babilonske kule u drugim vremenima nazvali su (u ono vrijeme) svoju građevinu ‘Vrata Božja’... No Bog se nije složio s time... Tamo gdje čovjek želi sagrađiti most od Zemlje do Neba, njegova ‘Vrata Neba’ postaju ‘Vrata zabune’.”⁹ Sam Krist je upozorio protiv gradnje kule bez prethodnog proračuna troškova. Mogla bi postati Babilonskom kulom. Za postizanje pravoga jedinstva kršćanski teolozi moraju izračunati troškove sporazuma i posvetiti se žurnoj zadaći obrane vjere i Božje Riječi od prodiranja posvjetovljenja.

---

⁷ George Tyrell, *Christianity at the Cross-Roads*, str. 233.

⁸ Malcolm Muggeridge, *Jesus Rediscovered*, str. 148)

⁹ Gustav Tobler, *Unser Ruhetag*, str. 241.

Krajem devetnaestoga stoljeća jedan je proročki glas glasno objavio ozbiljno upozorenje imajući u vidu neke veće ekumenske zamke u budućnosti: “Rimokatolici, protestanti i svjetovni ljudi prihvatit će vanjski oblik pobožnosti, ali bez njezine sile, i u ovom ujedinjenju vidjet će veličanstveni pokret za obraćenje svijeta i početak dugo očekivanog milenija.”¹⁰ Ovo naglašavanje bogoslužne forme, jedinstva i milenaristička obmana povezani su s Pavlovom slikom Antikrista koju nalazimo u 2. Solunjanima 2, gdje je riječ o konačnoj pobuni, laži i obmani u Božjemu hramu (2 Sol 2,3.4.10). Ruski teolog Vladimir Solovjov bio je suvremenik Ellen G. White. Napisao je snažan tekst istinski apokaliptičkih dimenzija pod naslovom “Kratka priča o Antikristu”,¹¹ koju ovdje ukratko iznosim:

U dvadesetom stoljeću panmongolizam, savez istočnoazijskih naroda pod japanskim vodstvom, vodi borbu s Europljanima. Rusija i Europa bivaju ubrzo pokorene i jaram Mongola nad Europom traje pola stoljeća. Dolazi do širenja sinkretizma¹² istočnjačkih i zapadnjačkih ideja. Na kraju tajne međunarodne udruge i velika urota uspijevaju protjerati Azijate. Europa shvaća važnost jedinstva i u dvadeset prvom stoljeću osniva “Sjedinjene Europske Države”.

Na vlast dolazi genij zaljubljen u sebe i preuzima nadljudsku ulogu *dobročinitelja* čovječanstva. On na sebe primjenjuje sve što evanđelja govore o drugome Kristovom dolasku i ujedinjuje čovječanstvo na osnovi koristi i svjetskog mira. On je “Čovjek koji dolazi”; on rješava svaki problem. Njegovoj popularnosti nema premca. Piše znamenitu knjigu.

“Plemenito poštovanje drevnih predaja i simbola išlo je uz smjeli i temeljiti radikalizam na području društvenih i političkih problema, neograničena sloboda misli

¹⁰ Ellen G. White, *Velika borba*, str. 505.

¹¹ Vladimir Solovjov, “A Short Story of Anti-Christ” u *War, Progress, and the End of History*, str. 180—228.

¹² Vidi poglavlje “Griješ sinkretizma”.

uz najdublje štovanje svega što je mistično, apsolutni individualizam uz iskrenu vjernost zajedničkom boljitku, najuzvišeniji idealizam vodećih načela uz savršenu određenost u praktičnim potrebama života.”¹⁵

Knjiga biva primljena s općim odobravanjem, ali u njoj se nikad ne spominje Kristovo ime, jer je “dobročinitelj” u okultnom savezu s Luciferom.

Na nekom berlinskom kongresu “Čovjek koji dolazi” bude izabran za predsjednika Sjedinjenih Europskih Država. Ubrzo sebe naziva “rimskim carem” i u roku od godine dana uspostavlja pravo sveopće kraljevstvo i proglašava “jednakost opće zasićenosti”. Vladaju svjetski mir i blagostanje. Sve se čini divnim; ostvareno je jedinstvo čovječanstva.

Veliki vračar-biskup postaje carev najbliži suradnik i vrši spiritistička čuda pred ljudima. “Čovjek koji dolazi” saziva u Jeruzalemu, svome sjedištu, Svjetski kongres kršćana. Pola milijuna hodočasnika preplavljuje to područje. Tri tisuće sudionika sastaje se u hramu posvećenom “ujedinjenju svih kultova”. On govori: “Što vam mogu dati što je za vas kršćane najdragocjenije?” Nema odgovora. On nudi katolicima “duhovnu vlast”, pravoslavicima “svetu predaju”, a protestantima “slobodno istraživanje Svetoga pisma”. Sve što zauzvrat traži jest da ga priznaju jedinim vrhovnikom, zaštitnikom i pokroviteljem. Većina ga takvim priznaje. Nastupa prividno jedinstvo, mir i blagostanje. No tada vođa pravoslavlja, starješina Ivan, kaže: “Za nas je najdragocjeniji Krist. Izgovori Njegovo ime i mi ćemo te prihvatiti kao preteču Njegova drugog dolaska.” A zatim, primjećujući srdito lice cara, uzvikuje: “To je Antikrist!”

“Međutim, crkva i država su nerazdvojno sjedinjeni izborom vračara-biskupa Apolonija za papu. Manjina kršćana se povlači u Arapsku pustinju. Na kraju vulkan koji izaziva potres guta cara i njegovu vojsku i pojavljuje se Krist.”

---

¹⁵ Solovjov, *op. cit.*, str. 194.

Solovjov završava svoju dramatičnu priču tvrdnjom da se Antikrist može opisati jednostavnom poslovicom: “Nije zlato sve što sija.”¹⁴

Vratili smo se tamo gdje smo počeli: Ekumenizam je blistava riječ u današnjemu vjerskom rječniku. Međutim, kako se budemo približavali kraju sadašnjeg vremena, nećemo vidjeti neku vrst divovske crkve koja predstavlja Božji narod, već progonjeni, ujedinjeni ostatak koji ima Isusovu vjeru i vrši Božje zapovijedi. Prije drugoga Kristovog dolaska sve što je divovsko u religiji izgubit će “sav raskoš i sjaj” (vidi Otk 18,14).

---

¹⁴ *Isto*, str. 227.

Premda se riječ “ekumena” naširoko rabi i danas uglavnom razumije u smislu “onoga što se tiče jedinstva i poslanja Crkve Isusa Krista po cijelome svijetu”, to nije njezino tradicionalno značenje.¹

W. A. Visser ‘t Hooft

2

EKUMENSKA PROŠLOST, SADAŠNJOST I IZGLEDI

Izraz *ekumenski* danas je dobro poznat. Postao je nezadvojnim dijelom suvremenoga vjerskog rječnika. Međutim, ova riječ nije bila poznata prije dvadesetog stoljeća. Rimokatolici su svoje koncile nazivali “ekumenskim”, ali takav koncil prije 1869. godine nisu održali više od tri stoljeća. Protestanti su rijetko kad upotrebljavali ovaj izraz nakon Lutherova poziva na ekumenski sabor u Leipzigu 1519. godine.

Etimološki riječ *ekumena* potječe od grčke riječi *oikoumene*, “cijela naseljena zemlja”. Ovaj je izraz upotrijebio u ovom zemljopisnom smislu još Herodot, “otac povijesti”, u petom stoljeću prije Krista, a kasnije su ga rabili drugi autori kao Aristotel i Demosten. “Svjetsko” carstvo Aleksandra Velikoga dalo je novu dimenziju riječi “*ekumena*”. Njegovi su nasljednici — dijadosi — podijelili njegovo carstvo; njih su oslovljavali titulom “kralj cijele *ekumene*”. To je bilo vrijeme kad su se glumci i drugi umjetnici i športski klubovi organizirali u međunarodne udruge. Adolf Deissman spominje ove činjenice i ukazuje na to da se i

---

¹ “The Word ‘Ecumenical’ — Its History and Use”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 735.

danas na novcu koji potječe iz carskog Rima mogu pročitati natpisi koji ukazuju na “sveta ekumenska natjecanja”, na “sveti sinod dionizijskih umjetnika *ekumene*” i na “sveti ekumenski sinod glumaca”.² Po svemu sudeći, u poslijealeksandrovsko doba i u ranim godinama Rimskoga Carstva bilo je popularno biti “ekumeničan”. Kad je Rim pobijedio Antioha Sirskog, izaslanici s istoka pozdravili su Rimljane kao “gospodare *ekumene*”. Kasnije se car Neron nazvao “Spasiteljem i Dobročiniteljem *Ekumene*”.³

Visser ‘t Hooft navodi sedam značenja izraza *ekumena* tijekom povijesti: 1. cijela nastanjena Zemlja; 2. cijelo Rimsko Carstvo; 3. cijela Crkva; 4. ono što ima sveopću crkvenu vrijednost; 5. misionarsko djelovanje Crkve u cijelome svijetu; 6. odnosi između crkava ili kršćana odvojenih vjeroispovijedi i njihovo jedinstvo; 7. svijest ili želja za kršćanskim jedinstvom.⁴ Moguće je zamijetiti i osmo značenje: otvoren, prijateljski, nesektaški duh naklonjen zbližavanju i dijalogu pri ophođenju s drugim kršćanima i njihovim vjеровanjima. Posljednja su četiri značenja ovoga izraza suvremena, a postupno su ušla u teološki i vjerski govor od sredine devetnaestoga stoljeća.

U biblijska vremena izraz *ekumena* se upotrebljavao za označavanje svijeta obuhvaćenog grčko-rimskom uljudbom nasuprot “barbarskim” područjima. Ovu riječ nalazimo petnaest puta u Novome zavjetu, kao u Mateju 24,14: “Ova Radosna vijest o Kraljevstvu propovijedat će se *po svemu svijetu*”, ili u Otkrivenju 3,10: “... i ja ću tebe sačuvati od časa kušnje koji će doći *na sav svijet*.” U nekoliko se slučajeva jasno odnosi na Rimsko Carstvo, kao primjerice u Luki 2,1: “... da se provede popis pučanstva *u svoj zemlji*”, gdje se radi o Augustovom proglasu općeg popisa, ili u Djelima 17,6.7 gdje su Pavao i Sila optuženi da su uzbunili

² Adolf Deissman, “*Paulus, der Prophet der Una Sancta*”, Die Eiche, br. 3, 1925., str. 274,275.

³ Vidi Gerhard Friedrich, urednik, *Theological Dictionary of New Testament*, sv. 5, str. 157.

“sav svijet” kršćei carske odredbe. *Ekumena* je bio cijeli tadašnji svijet — Rimsko Carstvo.

Nije bilo teško prijeći s političke koncepcije cijeloga Carstva na cijelu Crkvu. Čini se da je Origen (oko 185.—oko 254.) prvi zamislio Crkvu kao *ekumenu*. Ranije se govorilo o “Crkvi *ekumene*”, ali od Origena nadalje i o “*ekumeni* Crkve”, odnosno dijelu svijeta u kojemu se propovijedalo Evanđelje i koji je, recimo tako, kršćanstvo posjedovao zemljopisno i vjerski. Međutim, Origen nije sasvim poistovjetio *ekumenu* s Crkvom; to je učinio Bazilije Veliki (329.—379.).⁵

Prvi su crkveni sabori nazvani ekumenskim jer ih je sazivao vladar *ekumene*. Oni su predstavljali “svijet” u zemljopisnom smislu i bili priznati od “cijele Crkve”. Tako je ovaj izraz prvi put upotrijebljen na saboru u Carigradu 381. godine (kako je opisan na Nicejskom saboru održanom 321. godine). Uzgred rečeno Pravoslavna crkva priznaje ekumenskima samo prvih sedam sabora, premda je Rimokatolička crkva nesmetano nastavila svoje koncile nazivati ekumenskima.⁶

Tako smo svjedoci postupnog prijelaza *ekumene* s političkoga na vjersko područje. Sve više se izrazom *ekumena* označavalo Crkvu kao cjelinu. To je moglo dovesti do određene zabune i vjerojatno je pridonijelo zapletenosti Crkve-države konstantinske ere koja je trajala oko 1500 godina.

Prema tomu, u staro je doba *ekumena* isprva bio strogo zemljopisni pojam, zatim je dobio političko značenje, da bi

---

⁴ W. A. Visser ‘t Hooft, “Ecumenism” u *Handbook of Cristian Theology*, str. 94.

⁵ Visser ‘t Hooft, *The Meaning of Ecumenical*, str. 10,11. U nastavku ovo djelo nazivamo *Ecumenical*.

⁶ Prema rimokatoličkom računanju održan je dvadeset jedan ekumenski koncil (II. vatikanski je posljednji). Reformatori su priznali četiri, Istočna pravoslavna crkva tri, a nestorijanci dva. Unitarijanci i mnoge suvremene kršćanske crkve nedvojbeno ne priznaju nijedan. Pravoslavna crkva priznaje sedam.

na kraju prešao u područje crkvenih odnosa. Ovaj je razvoj posebno jasan u Bizantskom Carstvu, u kojemu su tri pojma — svijet, carstvo i kršćanstvo sjedinjeni u *ekumenu*, odnosno kršćanski svijet ili kršćansko carstvo. U njemu je, stoga, vladala neraskidiva veza Crkve i države, koja je kulminirala u najgorim zlima cezaropapizma.⁷ Budući da se dogmatsko i političko jedinstvo smatralo međusobno ovisnim “ekumenskim” potrebama, sam je car predsjedavao ekumenskim crkvenim saborima.

Danas se Pravoslavna crkva još uvijek služi izrazom *Ekumenski patrijarh* kad govori o Carigradskom patrijarhu. Ovaj običaj potječe iz šestoga stoljeća, a isprva je jednostavno ukazivao na patrijarhov ravnopravni odnos prema vladaru *ekumene*. Sasvim je razumljivo da je katolički Rim bio katkad nesretan zbog te titule, jer se sukobljuje s njegovim težnjama za svjetskom (“ekumenskom”) prevlašću.

Trojicu crkvenih otaca iz četvrtoga stoljeća — Bazilija Velikog (329.—379.), Ivana Zlatousta (oko 347.—407.) i Gregorija Teologa (oko 330.—oko 390.) — Istočna crkva naziva “ekumenskim učiteljima”, jer tvrdi da je njihovo naučavanje bilo u skladu s doktrinom prihvaćenom od strane cijele Crkve (*ekumene*).

Druga zanimljiva uporaba izraza *ekumena* jest titula “Sudac *ekumene*,” koju je Aleksandrijski patrijarh dobio oko 1000. godine, nakon što je patrijarh Teofil uspješno presudio u protokolarnom sukobu između velikog bizantskog ratnog cara Bazilija II. (958.?—1025.), “ubojice Bugara”, i patrijarha Sergija, kojega je Bazilije pljusnuo nakon što ga je patrijarh uvrijedio.⁸

Dolazimo i do reformatorskoga doba. Protestanti su priznali apostolski, nicejski i Atanazijev kredo kao “ekumenski” više u tehničkom smislu, kao “općecrkveno pra-

⁷ Vidi Pojmovni rječnik za objašnjenje ovoga izraza.

⁸ Pismo dr. T. D. Mosconasa u Visser ‘t Hooft, *Ecumenical*, str. 15,16.

vovaljan". Rimokatolička crkva je sazvala još jedan "ekumenski" koncil, Tridentski (1545.—1563.), koji je bio posljednji do I. vatikanskog koncila (1869.—1870.).

Vjerojatno je grof Zinzendorf (1700.—1760.), njemački pijetist, prvi upotrijebio riječ *ekumena* manje u stručnom, a više suvremenom značenju kao sveopću kršćansku crkvu koja prelazi denominacijske prepreke.⁹ Međutim, tek je Evangelički savez, sredinom devetnaestoga stoljeća, izraz *ekumenski* unio u tokove crkvenog života. Na svojoj osnivačkoj konferenciji 1846. godine u Londonu, jedan je američki prezbiterijanac, Samuel H. Cox, uporabio izraz *ekumenski* zalažući se za stvaranje svjetske organizacije, a ne britanske, koja bi imala sestrinske ogranke u drugim zemljama. Završavajući konferenciju, Francuz Adolphe Monod zahvalio je britanskim domaćinima na njihovom "istinskom ekumenskom duhu" (osjećaju međunarodnog kršćanskog zajedništva). Visser 't Hooft vjeruje da je to prva uporaba *ekumene* kao predmetnog, a ne zemljopisnog, političkog ili crkvenog fenomena. Zanimljivo je da je Henri Dunant (1828.—1910.), osnivač Crvenoga križa nakon bitke kod Solferina (1859.), jedan od prvih pionira Evangeličkog saveza (tajnik ženevskog ogranka), doista zastupao ideju ekumenskog duha¹⁰ i govorio o ekumenskom duhu Udruge mladih kršćana.¹¹

Krajem devetnaestoga stoljeća neke su međukonfesionalne misionarske konferencije nazvane ekumenskima (uglavnom u zemljopisnom smislu). Metodisti su 1881. godine održali Ekumensku metodističku konferenciju (u zemljopisnom i crkvenom značenju).

Čini se da se tijekom prvih godina dvadesetoga stoljeća izraz *svekršćanski*¹² nekako natjecao s izrazom *eku-*

---

⁹ Visser 't Hooft, *Ecumenical*, str. 18.

¹⁰ *Isto*, str. 19—21.

¹¹ "Youth Men Christian Association", "Udruga mladih kršćana". Visser 't Hooft, "Ecumenism" u *op. cit.*, str. 94.

¹² Izraz *svepravoslavni* često se koristi u pravoslavnim krugovima

menski. Činjenica je da je prijedlog Ekumenske patrijaršije iz Carigrada, upućen Vijeću crkava 1920. godine, zastupao organiziranje svekršćanskih konferencija. Međutim, 1928. godine papina enciklika *Mortalium Animos* izravno je osudila ekumenski pokret i njegove vođe nazvala “pankršćanima”. Trebalo je čekati do dvadesetog stoljeća i ekumenskog pokreta¹⁵ da se s *ekumene* kao “općeg” (zemljopisnog ili crkvenog) pojma prijeđe na *ekumenu* kao “jedinstvo”, svijest o kršćanskom zajedništvu bez obzira na vjerske podjele. Zasluga je uppsalskog nadbiskupa Nathana Söderbloma (1866.—1931.) što je pojam *ekumene* izdignut iz svoga okvira devetnaestoga stoljeća o nazočnosti kršćana u cijelom svijetu, i povezan s ujedinjenjem kršćana cijeloga svijeta.

U devetnaestom stoljeću ekumenski je naglasak bio na misionarskom i evanđeoskom radu. Danas je ekumenizam uglavnom usmjeren na uklanjanje podjela među vjerama i stvaranje kršćanskog jedinstva, sve više u okviru povećane težnje za općim jedinstvom cijeloga čovječanstva. Stoga se može reći da se sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća pojavilo deveto značenje izraza *ekumena*, više svjetovna svijest o *jedinstvu čovječanstva*. Negdje šezdesetih godina Visser ‘t Hooft je zloslutno upozorio da *ekumena* “ne smije biti izdvojena iz misionarskog i evanđeoskog konteksta kojemu pripada”.¹⁴ Ovaj nesretni proces odvajanja očito se ubrzava i logično je da se zbog toga iz vida gubi misionarska odgovornost, odgovornost zadobivanja duša. U posljednjem desetljeću dvadesetoga stoljeća pojavila se deseta definicija ekumenizma, koja govori o *jedinstvu* i *stvaranju*.

Netko može pitati: Zašto je riječ *ekumenski* bez odgovarajućeg primjera u prošlosti uporabljena za označavanje

---

u vezi s jedinstvom i zajedništvom između različitih pravoslavnih crkava. Postoje planovi za održavanje svepravoslavne konferencije.

¹⁵ Visser ‘t Hooft tvrdi da je najvjerojatnije Nijemac Adolph Deisman prvi skovao izraz *ekumenski pokret* (Visser ‘t Hooft, *Ecumenical*, str. 25).

¹⁴ Visser ‘t Hooft, *Ecumenical*, str. 28.

ovoga suvremenog pokreta ujedinjenja kršćana i uklanjanja podjela među vjerskim zajednicama? Zašto nisu uporabljene riječi kao *katolički* (čije je značenje vrlo slično riječi *ekumenski*), *sveopći* ili *svekršćanski*? *Katolički* se bez sumnje smatralo previše sektaškom riječi, odnosno previše vezanom uz jednu vjersku tradiciju, Rimokatoličku crkvu. *Sveopći* nema gotovo nikakve veze s religijom.¹⁵ *Svekršćanski* nema povijesne osnove; osim toga, što se tiče jedinstva, obilježen je osudom Vatikana. *Ekumenski* je izabran iz više razloga: 1. Ima časne crkveno-povijesne korijene; 2. pogodan je jer nije vezan ni uz jednu crkvu ili vjeru; 3. sadrži pojam univerzalnosti; 4. značenje mu nije strogo određeno, pa njegova elastičnost dopušta unošenje novog značenja jedinstva kršćana koje nadilazi podjele između vjerskih zajednica.¹⁶

Unatoč njezinim prednostima, riječi *ekumena* trebalo je malo duže da uđe u engleski vjerski rječnik nego što je to bio slučaj s francuskim, njemačkim i, naravno, grčkim vjerskim nazivljem. I danas riječ *ekumena* nećemo naći u engleskom nazivu organiziranog pokreta jedinstva, Svjetskom vijeću crkava, premda ga Francuzi prevode kao “Ekumensko vijeće crkava”. Izraz “Ekumensko vijeće” koriste i mnogi drugi jezici.

Naravno, izraz *ekumena* danas opisuje samo težnju, cilj — ali ne i sadašnju stvarnost. Ekumenski pokret i njegova najveća ustanova, Svjetsko vijeće crkava, zapravo i nije ekumenski u smislu obuhvaćanja cijeloga kršćanskog svijeta. Stotine kršćanskih crkava i zajednica (mnoge od njih, istina, brojčano beznačajne) ili milijuni kršćana (svojevoljeno ili zbog propusta ili nemara) službeno se nalaze izvan ekumenskog pokreta; za milijune drugih, “pripadnost” je čisto formalna i praktično uopće ne utječe na njihov vjerski život.

---

¹⁵ Ako se tko želi osvjedočiti, dovoljno je da otvori telefonski imenik gotovo svakoga velikog grada i pogleda pod “universal” (na engleskom, francuskom, talijanskom i drugim jezicima).

¹⁶ Vidi Visser ‘t Hooft, *Ecumenical*, str. 27.

Postoji i jedanaesto, konačno značenje izraza *ekumena* koje dosad nismo spomenuli. Govorimo o jedinoj pravoj i trajnoj *ekumeni*. Tekst u Hebrejima 2,5 pokazuje da je “tema” pisma “budući svijet (*oikoumene*)”. Ova je *ekumena* dolazak sveopćega Božjeg kraljevstva, koje će drugim Kristovim dolaskom nadomjestiti sadašnju prolaznu *ekumenu*. “Pravi ekumenski kontekst u Svetom pismu eshatološki ujedinjuje prostor i vrijeme.¹⁷... Iz ove eshatološke perspektive sve se crkvene sabore, bez obzira na tradiciju, može u najboljem slučaju nazvati *predekumenskim*”¹⁸ i, dodali bismo, u najgorem slučaju, *protuekumenskim* u smislu da su protukršćanski. Sotona je knez sadašnje *ekumene*, ali je Krist vladar “buduće *ekumene*”. To je kraljevstvo prorekao Daniel i ono “neće nikada propasti... Ono će razbiti i uništiti sva ona kraljevstva, a samo će stajati do vijeka” (Dan 2,44).

Sadašnja *ekumena* nekima se može činiti čvrstom s tim da, kao što je uvijek bilo, napreduje redovnim pravocrtnim razvojnim procesom pa kažu: “Gdje je njegov obećavani dolazak? Otkada su umrli naši očevi, i dalje sve ostaje kako je bilo od početka stvorenja.” (2 Pt 3,4)

Oni ne vide da je Krist na križu, očekujući “buduću *ekumenu*”, razoružao “Poglavarstva i Vlasti i javno ih izloži[o] ruglu vodeći ih u pobjedonosnoj povorci pobijedene njime” (Kol 2,15). Ekumenisti koji odbacuju “buduću *ekumenu*” čine to po cijenu opasnosti od božanskog suda. Jedini vjerodostojan ekumenizam jest onaj s izrazito adventističkim trenutkom odlaska — utjelovljenjem — i adventističkim trenutkom dolaska — *parusijom*¹⁹. Svaki je drugi ekumenizam kratkoga vijeka.

---

¹⁷ Vidi Pojmovni rječnik, “Eshatologija”.

¹⁸ Carnegie Samuel Calian, “Which Councils Are Ecumenical — From Nicaea to Vatican II?” *Greek Orthodox Theological Review*, 14:2: 182 (jesen 1969.).

¹⁹ Vidi Pojmovni rječnik, “Parusija”.

“Čujem da među vama nastaju razdori.” (1 Kor 11,18)

3

POVIJEST PODJELE

Problem nejedinstva u Crkvi nije nov. Postojao je još u prvom stoljeću kršćanske ere. Povijest kršćanstva iznenađujuće obiluje sukobima, podjelama, raskolima i herezama. To je žalosna strana slike kršćanstva koju kritičari kršćanstva vole isticati.¹ Naravno, pozornica povijesti također prikazuje mnoge slike divljenja vrijednih kršćanskih dostignuća, sloge, Duhom ispunjenog jedinstva i skladnog zajedništva.

Na nesreću, u ranoj se Crkvi ubrzo pojavila podjela. Crkva je uostalom bila skup nesavršenih ljudi. Sjeme velikoga otpada, što ga je u 2. Solunjanima 2 prerekao apostol Pavao, već je bilo nazočno u njegovo doba. Pavao u svojim poslanicama neprekidno upozorava na otpad i podjele. Čini se da je prvi jaz prouzročila osobna nesnošljivost i suparništvo. Takav je bio slučaj Evodije i Sintihe u Filipima. Uzrok je bio osobna taština i Pavao ih moli da “budu složne u Gospodinu” (Fil 4,2).

Odanost istaknutim vođama kao što su bili Kefa ili Apolon, također je izazvala suparništvo i podjelu. Osobito je u korintskoj crkvi bilo slučajeva “svade, zavisti, nabrušenosti, suparništva, kleveta, ocrnjivanja, objesti i nereda”

---

¹ U bivšem petersburškom Muzeju povijesti religije i ateizma od obratnosti su obrađivana ova zastranjenja i otpadi od autentičnoga kršćanstva.

(2 Kor 12,20). Pavao je ovu zavist i sukobe nazvao življenjem “čisto po ljudsku”, dakle tjelesnim (1 Kor 3,3).

Vrlo brzo su se počeli javljati različiti načini tumačenja nauka. U Antiohiji je izbila doktrinarna oluja oko obrezanja i neznabožaca. U svome pismu Rimljanima Pavao upozorava na svade i one “koji prave razmirice i sablazni suprotno nauci koju vi primiste” (Rim 16,17). Kako je vrijeme prolazilo, sve više su se javljala doktrinarna zastranjenja pa je sjena Antikrista, nagoviještenog u Pavlovim i Ivanovim spisima, zamračila sliku Crkve.

Drugo i treće stoljeće otkriva zbunjujući mozaik mnogovrsnih heretičkih frakcija. Međutim, većina njih imala je samo prolazno značenje, da bi uskoro izumrle.

Suparništvo između patrijaršijskih i biskupskih središta nije bilo rijetka pojava. Biskupije kao što su bile one u Rimu, Aleksandriji i Carigradu stalno su spletkarile jedna protiv druge. Prisvajanje primata rimskog biskupa često je bilo uzrokom razdora, a ne simbolom jedinstva, kako se to često tvrdi. Sve je to navelo S. L. Greensladea da kaže kako ne treba “idealizirati ranu Crkvu, nepodijeljenu Crkvu. U doba najvećih crkvenih otaca bilo je obilja političke borbe za vlast”.² Upravo je jedan od tih otaca, Ivan Zlatousti, uskliknuo: “Ništa neće toliko uspjeti podijeliti Crkvu kao ljubav spram vlasti.”

Razlika između raskola i krivovjerja u pravilu se ranim crkvenim ocima nije činila toliko važnom. Međutim, postupno se počela uočavati razlika između krivovjerja kao doktrinarnog zastranjenja i raskola kao ustrojstvene ili upravne podjele. Tako su raskol definirali Irenej i Ciprijan. U biti su raskol i krivovjerje isprepleteni, jer je do većine raskola neizbježno došlo zbog teoloških pitanja. Stoga je drugim teolozima bilo lakše reći nego razlikovati točnom definicijom raskol od krivovjerja. Kako je vrijeme prolazilo, raskolom se počela obilježavati ne samo prolazna po-

---

² S. I. Greenslade, *Schism in the Early Church*, str. 89. U nastavku ovo djelo nazivamo *Schism*.

djela ili kidanje zajedništva, ograničeno na naviještanje Evandelja, nego zamašno odstupanje od Crkve kao cjeline i pojava jednog ili više suparničkih biskupa. Ovakvo razumijevanje izraza *raskol* može se objasniti problemom širenja raskola s mjesne crkve³ na regionalnu i međunarodnu razinu.

Arijanizam je, odričući vječno Kristovo prapostojanje i niječući Njegovu božansku narav, vjerojatno bio najznačajniji pokret podjele u četvrtom stoljeću. Milijuni ljudi prihvatili su arijanizam, uključujući biskupe i careve.

Donatistički raskol u Sjevernoj Africi uzburkao je crkvene vode tijekom većeg dijela četvrtoga stoljeća i trajao do početka petog, premda je i dalje postojao u smanjenom obliku, sve dok provala Arapa nije izbrisala kršćanstvo u Sjevernoj Africi. Donatisti su postavili pitanje pravovaljanosti krštenja “izvan Crkve” tvrdeći da samo “pravedna” osoba ima pravo dijeliti sakramente. Tijekom prvih kršćanskih stoljeća pojavio se niz hereza i podjela; između ostalih valencijanci, marcioniti, pavlicijani, novacijani, montanisti⁴ i katafrigijci. Mnogo je trajniji bio utjecaj monofizita. Halcedonski sabor (451. godine) zaključio je da je Isus Krist imao dvije naravi, ljudsku i božansku, ujedinjene ali ne stopljene u jednu. Monofiziti su priznavali samo jednu narav — božansku — i tvrdili da je Kristova ljudska narav bila upijena u Njegovu božansku narav. Monofizitizam još uvijek postoji u pet istočnih pravoslavnih crkava: Armenskoj, Koptskoj, Etiopskoj (najvećoj), Indijskoj (obala Malabara) i Sirskoj (Antiohija).

Nestorijanizam (od Nestora, carigradskog biskupa 428.—431. godine) se pojavio gotovo istodobno kad i monofizitizam. Priznavao je dvije Kristove naravi, ali je naučavao da su u Isusu Kristu bile dvije različite osobe i da nije bilo stvarnog ujedinjenja tih dviju naravi. Isus Krist je bio

---

³ Tako se još uvijek smatralo u Ignacijevim poslanicama (oko 115. godine).

⁴ Vidi Pojmovni rječnik, “Montanizam”.

čovjek u kojemu je božanska Riječ živjela kao u hramu. Za nestorijance Krist nije Bogočovjek već Bogonosac (“Theophoros”). Neko je vrijeme nestorijanizam postao religija Perzije i dopro čak do Indije i Kine. Njegova kasnija povijest obilježena je usponima i padovima, uz nekoliko obrata. U trinaestom je stoljeću izgledalo da bi mogao postati religijom Mongolskoga Carstva. U to je vrijeme brojio oko dvjesto biskupija s desecima milijuna upućenih. Danas patrijarh više nije u Kurdistanu već u Chicagu. Arnold Toynbee tvrdi da je to zato što je soboslikarski obrt u Chicagu u velikoj mjeri u nestorijanskim rukama i čini glavni izvor prihoda crkve.⁵

Posljedica velikih kristoloških prepirki koje su trajale od četvrtog do sedmog stoljeća bila je trajna podjela kršćanstva, okrunjena odcjepljenjem nestorijanskih i monofizitskih zajednica u Siriji i Egiptu. Ove su se podjele “trajno učvrstile arapskim osvajanjima. U interesu muslimana bilo je da kršćani ostanu podijeljeni”.⁶ Na Istoku su muslimanski osvajači jako smanjili zajednice, vlast i neovisnost pravoslavnih patrijaršija Aleksandrije, Antiohije i Jeruzalema koje su došle pod vlast kalifa. Uklanjanjem ovih drevnih suparnika carigradski je patrijarh postao neprijepornim vjerskim poglavarom istočnoga kršćanstva.

Tijekom ovoga razdoblja nastavljeno je puno zajedništvo, premda sve napetije, između Rima i Carigrada. Od 484. do 518. godine došlo je do raskida između ovih dviju crkava. Kako je prolazilo vrijeme, bilo je sve više trzavica. Sredinom devetoga stoljeća došlo je do dugotrajnih sporova između dviju biskupija, vezanih uz ekumenskog patrijarha Fotija koji je sad bio, sad nije bio u službi. A onda je dva stoljeća kasnije došlo do konačnog raskola između Zapada i Istoka. Godine 1054. papin legat izopćio je patri-

---

⁵ A. Toynbee, *Cristianity Among the Religions of the World*, str. 63. U nastavku ovo djelo nazivamo *Christianity*.

⁶ Steven Runciman, *The Eastern Schism: A Study of the Papacy and Eastern Churches During the 11th and 12th Centuries*, str. 30.

jarha Mihajla Cerularija i njegove sljedbenike, a oni su zauzvrat, putem sinoda, svečano prokleli papine legat.

Premda dodiri između Rima i Carigrada nisu bili potpuno prekinuti, čak su povremeno nastavljani i pregovori, događaji 1054. godine tradicionalno označavaju službeno odvajanje rimokatoličanstva i istočnoga pravoslavlja.⁷ U biti nije moguće odrediti točan nadnevak raskola. Svakako je nečuveni “rimokatolički” križarski pohod na Carigrad 1204. godine izazvao trajno neprijateljstvo grčkog pravoslavlja prema latinskoj crkvi. Sir Steven Runciman to opisuje riječima: “Kršćani na Istoku nisu nikad mogli oprostiti ni zaboraviti četvrti križarski pohod. Tada je došlo do definitivnog raskola između grčkih i latinskih crkava.”⁸ Brojni su uzroci koji su doveli do velike podjele između Istočne i Zapadne crkve. U njoj je značajnu ulogu imala svjetovna i crkvena politika. Rimski biskup svoj visoki položaj nije uživao prvenstveno zahvaljujući Petrovoj, već carevoj nazočnosti u Rimu. Prijenos sjedišta Carstva 330. godine iz Rima u Bizant posijao je sjeme kasnijeg raskola. Halcedonski sabor (451. godine) dodijelio je 28. kanonom Carigradu, “novom Rimu”, povlastice jednake onima što su ih crkveni oci dodijelili starome Rimu, “jer je bio carev grad”. Dugoročno gledajući, to je samo moglo dovesti do obračuna između ova dva crkvena sjedišta moći.

Kad je na Zapadu bila slomljena carska vlast, papinski je sustav popunio prazninu i postao izvorom vlasti i zakona. U preživjelom carstvu na Istoku car je zadržao ne samo politički nadzor, nego je vršio i tobožnju svećeničku vlast nad Crkvom. Premda pape uglavnom nisu obnašali carsku vlast, na istoku je cezaropapinski sustav bio ozakonjen i time predstavljao bahato imperijalno vladanje Crkvom.

---

⁷ Godine 1965., uoči završetka II. vatikanskog koncila, kao čin dobre volje i pomirbe, patrijarh Atenagora i papa Pavao VI. povukli su uzajamne anateme i izopćenja izrečena 1054. godine.

⁸ *Isto*, str. 170.

Gotovo od samog početka Istok i Zapad imali su neuskladiva stajališta o crkvenoj vlasti. Kasno razdoblje Rimskoga Carstva, Bizantsko Carstvo, u svojem uređenju nije imalo prostora za papine tvrdnje. Car, nasljednik Konstantina, ravan apostolima, bio je odgovoran za upravljanje kršćanskim svijetom, dok je nauk bio stvar ekumenskih sabora. Na Zapadu je papa bio nasljednik cara kao i svetoga Petra.⁹

Već spomenutim uzrocima moramo dodati kulturne teškoće, razlike u jeziku i temperamentu (latinski nasuprot grčkome, legalizam nasuprot individualizmu) i obredu (Zapad je primjerice zastupao post subotom). S teološkim stajališta posebno je značajan bio sukob oko *filioque* ("i Sina"). Prema Nicejskom vjerovanju Sveti Duh "izlazi od Oca". Mnoge su zajednice na zapadu smatrale mnogo točnijim reći da Sveti Duh "izlazi od Oca i Sina".

Ovaj je dodatak umetnut u španjolsko atanazijevsko vjerovanje iz sedmoga stoljeća i postupno je bio prihvaćen na Zapadu kao sastavni dio službenog vjerovanja. Istočne crkve su smatrale da zapadne crkve jednostrano mijenjaju vjerovanje, budući da je ono prihvaćeno od strane ekumenskog sabora, pa stoga upadaju u krivovjerje, a k tomu još smatraju upitnim autoritet i nadahnuće crkvenih otaca. Pravoslavlje i dalje zastupa stajalište da Rimokatolička crkva nema pravo dodavati onome što je neki ekumenski sabor već zaključio.

Premda se podjela između katoličanstva i pravoslavlja općenito smatra ustrojstvenom podjelom, postoje određene doktrinarne razlike preko kojih se ne može samo tako prijeći. Yves Congar ih je 1939. sažeo kako slijedi: 1. *Filioque* u vjerovanju. 2. Rimski primat (pravoslavci priznaju samo određeni primat prethodnika i časti). 3. Papina nepogrešivost. 4. Karakter Obreda i Potvrde (pravoslavne crkve ponovno primaju otpadnike koji se vraćaju vjeri). 5. Sakrament braka (rimokatolički: sakrament je ugovor između

---

⁹ *Isto*, str. 22.

bračnih drugova; pravoslavni: sakrament je svećenikovo blagoslivljanje). 6. Bezgrešno začće¹⁰ (nije općeprihvaćeno u pravoslavlju). 7. Stanje umrlih (pravoslavci: odbacuju čistište, ali mole za mrtve; međutim ne naučavaju okajničko mučenje nakon smrti).¹¹ Ovom popisu trebalo bi dodati uzašašće djevice Marije u tijelu kako je 1950. godine obznanio papa Pio XII.

Mit što ga mnogi prihvaćaju jest da je zapadni kršćanski svijet u srednjem vijeku bio veličanstveno jedinstvo koje je razbila reformacija. U biti su predreformacijske skupine kao što su albigenzi, katari, valdenzi, lolardi i husiti tvorile samo vrh te podijeljene “ledene sante”. Kanonik katedrale u Arrasu u Francuskoj čitavo je stoljeće prije reformacije ustvrdio da je “jedna trećina kršćanskoga svijeta, ako ne i više, pribivala nedopuštenim tajnim sastancima valdenza¹² i u duši su valdenzi”.¹³ Ovo je vjerojatno pretjerana tvrdnja. S druge strane, John T. McNeil, nije daleko od istine kad tvrdi:

Nije nemoguće da je u zapadnom kršćanstvu bilo manje sektaštva u sedamnaestom nego u četrnaestom stoljeću. Tko god je pokušao rasplesti zapleteno klupko heretičkih pokreta u kasnom Srednjem vijeku, zna kako je papinska vlast bila daleko od uspostavljanja potpunoga vjerskog jedinstva. A ako se tko malo udubi u kasna srednjovjekovna stoljeća, morat će priznati djelomičnu neprijepornost optužbe sektaštva koju su mnogi od Wyclifa do Calvina podizali protiv umnožavanja samostanskih redova i bratstava.¹⁴

Reformacija i protureformacija dovele su do trajnog i otvorenog raskola u zapadnom kršćanskom svijetu. Među-

¹⁰ Vidi Pojmovni rječnik za “Bezgrešno začće”.

¹¹ Y. M. J. Congar, *Divided Christendom*, str. 282—285.

¹² Vidi Pojmovni rječnik, “Konventikl”.

¹³ *Corpus Documentorum Inquisitionis Neerlandicae I*, str. 325, citirano u L. Verduin, *The Reformers and Their Stepchildren*, str. 173.

¹⁴ John T. McNeil, *Unitive Protestantism: The Ecumenical Spirit and Its Persistent Expression*, str. 258,259.

tim, teza je McNeillvog djela da je ideal jedinstva bio izvorna značajka protestantizma koju on nikad nije potpuno napustio. To donekle objašnjava današnju privlačnost eku-
menizma među protestantima. U sedamnaestom stoljeću, zbog uključivanja u političke sukobe na nacionalnoj i međunarodnoj razini, protestantizam više nije bio toliko usmjeren na jedinstvo kao u dane reformacije.¹⁵

Vodeći su reformatori težili za jedinstvom i slogom, ali ne po cijenu promjene nauka. Zwingli je revnovao za protestantsko jedinstvo. Sam Luther, nakon što je na konferenciji u Marburgu (1529. godine) bio dosta oštar, postao je spremniji na pomirbu na Wittenberškom sastanku (1536. godine). Melancton (gotovo istoznačnica za mirotvorstvo) i Bucer posebno su nastojali na jedinstvu i vjerskome miru. Calvin je u različitim prigodama bio aktivan u pitanjima protestantskog jedinstva (posebice nakon prvog zasjedanja Tridentskoga koncila 1545. godine). Theodore Beza (1519.—1605.), Calvinov nasljednik u Ženevi, silno je želio ujedinienje luteranskih i reformiranih ogranaka protestantizma. S tim u vezi Heinrich Bullinger (1504.—1575.), Zwinglijev nasljednik u Zürichu nakon njegove pogibije u bici kod Kappela 1531. godine, i Joachim Westphal (1510.—1574.), pastor u Hamburgu nakon 1552. godine, mogu se smatrati najodgovornijima za neumorno protivljenje savezu između luterana i reformista u šesnaestom stoljeću.

Premda je točno da su reformatori u osnovi težili za jedinstvom kršćana, oni to nisu željeli postići po cijenu bitnih istina. To objašnjava zašto su reformatori odgurnuli, ili bolje rečeno, odbacili Rimokatoličku crkvu — jer su je prema *zajedničkom* mišljenju, rečeno nedvosmislenim i često polemičkim jezikom onoga doba, smatrali Antikristom.¹⁶ Calvin je, primjerice, težio za jedinstvom kršćana. Međutim, isključio je Rimokatoličku crkvu jer je bio čvrsto uvje-

---

¹⁵ Isto, str. 264.

¹⁶ K. Barth, "Der Begriff der Kirche" u *Die Theologie und die Kirche*, sv. 2, *Gesammelte Vorträge*, str. 293.

ren da je otpala. U svojem znamenitom *Odgovoru Sadoletu*, Calvin je 1539. godine potvrdio: "Što se mene tiče, uvijek sam riječju i djelom pokazivao veliku želju za jedinstvom i slogom, ali jedinstvom takve Crkve koja počinje s Ti [Bože] i završava s Ti." Time je jasno dao do znanja da jedinstvo mora biti zasnovano na istini i ne može uključivati Rim, jer je čitava Rimokatolička crkva otpala, a njezini su pastiri, s nekim izuzecima, "bijesni vući".¹⁷

Toynbee tvrdi da je pojavom renesanse i početkom novoga doba došlo do snažnog širenja "parohijalizma". Na političkom polju to je dovelo do stvaranja nacionalnih država, u umjetnosti do procvata narodne književnosti, a u religiji do povoljnog ozračja za nastanak niza vjerskih zajednica.

Bilo bi zanimljivo, premda bi nas odvelo predaleko, razmotriti mnogostrukost podjele vjerskih zajednica koje su se pojavile od vremena renesanse i reformacije. Spomenimo samo neke. Neposredno nakon luteranske, kalvinske i anglikanske reformacije (od Rimokatoličke crkve), dolazi korjenita reformacija anabaptista, menonita i drugih (od Rima i od reformatora). Krajem šesnaestoga stoljeća u samoj se Britaniji javlja kongregacijsko-puritanski separatizam (s odbojnim stavom prema povezanosti države i nadžupno-biskupskih vlasti). Početkom sedamnaestoga stoljeća na crkvenom obzoru pojavljuju se baptisti¹⁸ koji po broju vjernika postižu najveći uspjeh u Sjedinjenim Američkim Državama. Stoljeće i pol kasnije metodisti presijecaju veze s Anglikanskom crkvom i pokreću prekomorski evanđeoski rad koji prerasta u svjetski pokret.

I pravoslavlje je u sedamnaestom stoljeću doživjelo trajno razdvajanje "starih vjernika" (starovita) od Ruske pravoslavne crkve. Kad je 1721. godine Petar Veliki dopunio

---

¹⁷ [Jean Calvin] *Iehan Calvin A Iaques Sadolet Cardinal*, str. 113, 136,137.

¹⁸ Pojam koji vjerojatno dolazi od anabaptizma i menonizma, premda to neki znanstvenici osporavaju.

Sveti sinod Moskovskom patrijaršijom i izvršio druge liturgijske i kanonske reforme, došlo je do novog povećanja broja “starih vjernika”. Kasnije su se ovi razdijelili na nove frakcije (popovce i bespopovce). Dva pravoslavna sabora u sedamnaestom stoljeću proglasila su anateme protiv “starih vjernika”. Zanimljivo je da je Ruski pravoslavni sabor održan u svibnju 1971. godine u vezi s izborom patrijarha Pimena, povukao anateme protiv sljedbenika staroga obreda. Teško je točno odrediti kakvo je sadašnje stanje u zemljama bivšega Sovjetskog Saveza.

Na početku osamnaestoga stoljeća Rimokatolička crkva je doživjela značajan (premda brojčano mali) raskol, koji je doveo do osnivanja Starokatoličke crkve. Upravo je utrechtski nadbiskup odbacivanjem protujansenističke papine bule “*Unigenitus*” potaknuo osnivanje Starokatoličke crkve. Proglašenje papine nepogrešivosti 1870. godine povećalo je broj starokatolika kad su se protivnici novodefinirane dogme iz redova katolika udružili s utrechtskom skupinom. Danas postoje starokatoličke crkvene zajednice u Nizozemskoj, Njemačkoj, Švicarskoj, Poljskoj, Hrvatskoj i — zahvaljujući doseljavanju — u Sjedinjenim Američkim Državama.

Ograničili smo našu malu raspravu o podjelama na “povijesne crkve”. Od devetnaestoga stoljeća naovamo nastaje većina novijih vjerskih zajednica koje čine takozvane “nepovijesne crkve” i *sekte*: Društvo prijatelja ili kvekeri (1650.), Vojska spasa; Crkva svetaca posljednjeg dana ili mormoni, Plymouthska braća ili darbiti, kršćanski scijentisti, Učenici, Jehovini svjedoci i mnoge druge. Pentekostalizam, koji se sada pojavljuje i u “velikim” crkvama (neopentekostalizam), fenomen je dvadesetoga stoljeća. Takve su i brojne “neovisne crkve” u Africi i Aziji.

Naš letimični pregled podjela kršćana završavamo kratkim razmatranjem nekih općih uzroka. Nema nikakve sumnje da je u podjeli među kršćanima često bio nazočan osobni element. Pavao je govorio o suparništvu i zavisti. Mržnja je pridonijela rađanju podjele i mržnje. Svoju su ulogu odigrali

i osjećaji i ambicije, ali jednako tako i rasuđivanje i osvjedočenje. Greenslade zaključuje: “Opći pregled šizmi u ranoj kršćanskoj Crkvi pokazuje da je u većini slučajeva postojala stvarna podloga, gledište koje je bilo vrijedno razmatranja”¹⁹ a koje je, mogao je dodati, nakon ispitivanja često zaslužilo odbacivanje. Često je podjela bila zasnovana na nekom načelu ili vjerovanju i na slobodi da se to načelo ili vjerovanje slijedi.

Nacionalizam je također bio čimbenik podjele. U crkvama su na djelu nacionalistički osjećaji. To se posebno dobro primjećuje u vrijeme rata ili međunarodnih napetosti. (Primjerice: treba li pružiti ruku zajedništva narodu neprijateljske zemlje koji pripada istoj crkvi ili konfesiji?) Erastijanizam²⁰, koji zastupa prevlast države u crkvenim poslovima, doveo je do podjela. Pokoravanje ili otpor Crkve u pogledu na miješanje države bilo je uzrokom mnogih podjela (primjerice u Škotskoj, Engleskoj i Rusiji, te u bivšem DDR-u). McNeill tvrdi da se u Engleskoj “wesleyizam vjerojatno ne bi otuđio i organski odvojio od priznate Crkve da je ova pozitivno reagirala na evandeosko buđenje”.²¹ Nazivi kao “Church of England” i “the United Church of Canada” ukazuju na podjelu čiji su korijeni u nacionalizmu.

Kršćanska Crkva nikad nije bila ograničena ni na koju zemlju, već je otvorena za *sve* zemlje. Krist je vrlo jednostavno rekao: “Njiva je svijet.” (Mt 13,38) Jaques Ellul je u pravu kad kaže: “Mora se priznati načelo da normalni administrativni okvir za Crkvu nije nacija već svijet.”²² S obzirom na stajalište Svjetskog vijeća crkava (SVC) prema svijetu, nekako je neprimjereno da njegovo članstvo ne tvore svjet-

---

¹⁹ Greenslade, *Schism*, str. 37,38.

²⁰ Vidi Pojmovni rječnik, “Erastijanizam”.

²¹ McNeill, *op. cit.*, str. 262.

²² Jacques Ellul, “The Cultural and Social Factors Influencing Church Divisions” u *Social and Cultural Factors Influencing Church Divisions*, str. 24.

ska konfesionalna tijela, već gotovo isključivo nacionalne crkve.

Različiti nacrti zajedničkih aktivnosti i mjerila Crkve uzrokom su razdvajanja i katkad vode raskolu. U nekim se crkvama i u njihovim popratnim prostorijama dopušta i čak potiče ples i kartanje. Vjerništvo u drugim crkvama podrazumijeva uzdržavanje od alkoholnih pića i pušenja. Postoje značajne razlike u pogledu na metode namicanja novca: neke crkve ne vide ništa nedolično u lutriji, tomboli i igrama na sreću kao što je bingo. Različite gospodarske razine, društveni položaj i rasna pripadnost vrše odlučujućí utjecaj.²³

Liturgija i obredi povezani s bogoslužjem također su utjecali na podjelu. Greenslade naziva “odbojnost prema nekoj previše raskošnoj ili previše skromnoj službi... snažnim, premda ne odlučujućim čimbenikom koji uzrokuje podjelu i raskol”.²⁴ Međutim, on smatra da liturgijske razlike danas ne izazivaju toliko odvajanje koliko pridonose trajnosti odvajanja.²⁵

Katkad se tvrdi da je puritanska, stroga privrženost vjerovanju i načelima najjača snaga koja vodi podjeli i razdvajanju. Nije dvojbeno da perfekcionista nastoje zauzeti čvrsta stajališta u pogledu na doktrinarne i stegovne probleme koji se mogu pojaviti. Fanatična strogost vodi podjeli, ali i širina liberalnih stajališta. Podjeli vodi i vjerska zaslijepljenost, ali i olako odstupanje od utvrđenih načela. Otpad je duhovno i doktrinarno zastranjenje koje zagovarateljima apostolske vjere ne pruža drugi izbor do odvajanja kidanjem ustrojstvenih veza. Kad se radi o većini koja je napustila međaše istine i izgubila put, može izgledati kao da je vjerna manjina uzrokom nesloge. Ona u biti čuva

---

²³ Vidi G. R. Cragg, “Disunities Created by Differing Patterns of Church Life” u *Social and Cultural Factors Influencing Church Divisions*, str. 12-16.

²⁴ Greenslade, *Schism*, str. 92,93.

²⁵ *Isto*, str. 105.

autentičnu doktrinarnu baštinu od iskrivljavanja i sakaćenja.

U Otkrivenju 18 opisuju se preljubnička i stoga otpadnička djela Babilona — što je simbol poglavito vjerskoga otpada. U ovoj se mračnoj slici, međutim, nalazi svijetla točka. Božji narod se poziva da “izide” iz pale organizirane religije. Upravo ovaj *izlazak*, ovo odvajanje, omogućuje u ovome završnom razdoblju ljudske povijesti “ekumensko” okupljanje radi osnivanja Crkve ostatka ujedinjavanjem Božjeg naroda iz svih dijelova svijeta pod barjak adventne nade, Isusove vjere i Božjih zapovijedi.

“In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.”¹

Hugo de Sancto Victore

4

POVIJEST PETNAEST STOLJEĆA “JEDINSTVA”

Pitanje jedinstva kršćana — ekumenizma — staro je koliko i samo kršćanstvo. Premda je suvremeni ekumenizam pojava dvadesetoga stoljeća, ekumenski je problem — pod različitim imenima — uzrokovao krvarenje srca kršćana od prvoga stoljeća naovamo. U prvim danima Crkvu su obilježavali prisnost i sklad. Gotovo idiličnu sliku koju nam pred očima slikaju Djela apostolska, “mnoštvo je vjernika bilo jedno srce i jedna duša” (Dj 4,32), ubrzo su pokvarile tamnije boje i povici svađe. Za vrlo kratko vrijeme jedinstvo je poremećeno osobnom ohološću, teološkim previranjem, kompromisima i, na kraju, napuštanjem apostolske vjere. Stoga nije trebalo dugo čekati da se na platnu povijesti pojavi potpuno drukčiji portret kršćanstva.

Uz svuda nazočnu podjelu kršćanstva često su se javljali naponi ove ili one vrste za održavanjem ili uspostavljanjem jedinstva. Jeruzalemski sabor (oko 49. godine) vjerojatno je prvi takav formalni pokušaj. (Vidi Dj 15.) Evo što se događalo. U Crkvu je dolazilo, posebice zahvaljujući naporima apostola Pavla, sve više i više neznabožaca. Farizejska stranka u Crkvi htjela je ovim vjericima nežidov-

---

¹ “U onomu što je potrebno — jedinstvo, u onomu što je dvojbeno — sloboda, a u svemu ljubav.” Hugo je umro u Parizu 1141. godine.

skog podrijetla nametnuti sva ograničenja vezana uz Mojsijev zakon, osobito obrezanje. Takvo se napeto stanje smirilo kad su okupljeni apostoli i starješine odlučili poslati pismo preporučujući Pavla i njegovu vijest, dodavši nekoliko crkvenih zahtjeva kao što je uzdržavanje od mesa žrtvovanog idolima. Jeruzalem je određivao pravac; ujedinjena Crkva mora biti sveopća Crkva, a ne sektaško, ograničavajuće ili provincijsko tijelo; ona mora biti oslobođena rasnih i nacionalnih prepreka.

Apostol Pavao je pojam sveopće Crkve objašnjavao zajedništvom koje počiva na milosti primljenoj vjerom. Suočen s lokalnim prepiranjima i rascjepima što ih je uzrokovala hladna legalistička desnica ili ushićena radikalna ljevica, Pavao je objavio da “svi zajedno” trebamo doći “k jedinstvu u vjeri i u pravoj spoznaji Sina Božjega” (Ef 4,13). On je shvatio da jedinstvo kršćana ne može biti zasnovano ni na legalizmu ni na neredu. Uniformnost, diktat, umnožavanje pravila i propisa nikad neće moći održati Crkvu u pravom jedinstvu. Židovi su to pokušali, a mnogi su ih drugi slijedili. Bio je to siguran put k podjeli i uništenju. Pavao je vidio jedinstvo koje proistječe iz *vjere* i *spoznaje Isusa Krista*, potaknuto unutarnjom oprugom *ljubavi*. Marljivo proučavanje Svetoga pisma stvaralo je snažnu vjeru i osvjedočenje ukorijenjeno u spoznaji. Stalno udublavanje u značenje Božje Riječi trajan je preduvjet za jedinstvo, raste u milosti i odvajanje pljeve zablude od zrna istine.²

Pavao je morao trpjeti priličnu neslogu u Korintu. Kad je Klement Rimski (umro oko 98. godine pod carem Domacijanom) pisao svoju *Prvu poslanicu Korinćanima* (oko 95. godine), tvrdi se da je nesloga u Korintu bila veća nego u Pavlovo vrijeme. Razvile su se trajne napetosti, a na mjesto starješina koje su imenovali apostoli došli su drugi. Govoreći o korintskom strančarenju, Klement je uputio oštru opomenu, ali njezin ton nije bio paternalistički. Dobiva se dojam da je vladala jednakost između zajednica u Rimu i

---

² Vidi Ellen G. White, *Counsels to Writers and Editors*, str. 37—41.

Korintu. Služba nadgledanja prikazana je kao služba stariješina, a ne jednog jedinoga glavnog službenika. Ne spominje se neki biskupski vođa ni u Korintu niti u Rimu. Put k jedinstvu, rekao je Klement, temelji se (1) na smjernicama Svetoga pisma (Starog zavjeta), (2) na Isusovu životu i nauku i (3) na uzorima apostola Petra i Pavla. Klement se poziva na savjest onih koji se odjeljuju. Ne vidi se da bi jedinstvo bilo ovisno o poslušnosti nekomu koga bismo danas nazvali “biskupom”.

Oko 115. godine Ignacije Antiohijski je u svojim pismima raspravljao o problemu raskola. U šest svojih poslanica, upućenih crkvama smještenim istočno od Egejskoga mora, Ignacije ističe važnost ostajanja uz biskupa. Pokornost vlasti biskupa, naučavao je, pruža zaštitu od grijeha raskola.

Zanimljivo je da u svom pismu Rimljanima piše o jedinstvu ne spominjući odanost biskupu. Osim toga, Ignacije u biskupu vidi više čovjeka koga bismo nazvali pastirom vjerske zajednice (ne “vladara” u smislu koji je ta služba kasnije dobila). Biskup se pojavljuje kao središte autoriteta i jedinstva mjesne crkve, a ne kao nadglednik nekoliko crkava dijeceze. Ignacijev pristup jedinstvu bio je pragmatičan. Kasnije su Irenej i Ciprijan dogmatizirali praktično rješenje što ga je ponudio Ignacije.

Irenej (oko 130.—oko 208.) iz Liona u Maloj Aziji najpoznatiji je po svojim petorim knjigama protiv hereze (gnosticizmu, docetizmu, marcionizmu i drugima). U njima ističe pravovjernost i *sveopću Crkvu*, a ne *mjesne crkve*. On kaže da se jedinstvo čuva na tri načina: privrženošću (1) Svetome pismu (Starom i Novom zavjetu; citira iz svih novozavjetnih knjiga osim Poslanice Filemonu i 3. Ivanove), (2) apostolskoj predaji i (3) povijesnom episkopatu. Irenej tvrdi:

“Ispravno je slušati stariješine u crkvi, odnosno one koji su... baštinili sigurni dar istine od biskupa... Prava je spoznaja nauk apostola, drevno ustrojstvo Crkve u cijelome svijetu, valjani karakter Kristova Tijela u skla-

du s naslijeđem biskupa kojima su apostoli u svakom mjestu predali Crkvu."³

Ispravno tumačenje Svetoga pisma nalazi se u apostolskoj predaji. Po njemu konačno rješenje i jedini siguran način da se sačuva jedinstvo jest stajanje uz neprekinuto apostolsko nasljedstvo. Irenej koristi crkvu u Rimu kao izvanredan primjer apostolskog nasljedstva. Vjernici se moraju složiti s tom crkvom koja je, vjeruje on, sačuvala predaju koja dolazi od apostola.⁴ Slaganje s doktrinarnim gledištima crkve u Rimu postaje mjerilom za ispravnu doktrinu i *sine qua non* za jedinstvo. Ovdje nalazimo nauku o apostolskom nasljedstvu u začetnom obliku. Irenej je temeljnu Ignacijevu postavku primijenio na sveopću Crkvu.⁵

Kartaškom je biskupu Ciprijanu (umro oko 258. godine) pod carem Valencijanom odrubljena glava. On je poznat po svojoj čuvenoj raspravi *O jedinstvu Crkve*. Napisao ju je 251. godine i bila je pročitana na crkvenom saboru u Kartagi, sazvanom da raspravlja o sjevernoafričkom postupku prema kršćanima koji su pogriješili prinašanjem žrtve bogovima Carstva, kako se to od njih zahtijevalo za vrijeme progonstva pod carem Decijem 250. godine (car je iduće godine poginuo u borbi s Gotima). Ciprijan je istaknuo i dogmatizirao ono što je kod Ignacija imalo manje-više praktični smisao. Zasnivajući jedinstvo prije svega na vršenju zapovijedi i izvršavanju Kristovih riječi, Ciprijan je Irenejeva gledišta o jedinstvu usmjerio s jedinstva vjere, bogoslužja i unutarnjeg duha na jedinstvo organizacije usredotočeno u tituli biskupa.

Premda je Ciprijan vjerovao da je bitno jedinstvo srca, naučavao je da je Petar ta slavina formalnog jedinstva i da je od njega ono poteklo do apostola koji su nakon Kristo-

---

³ *Early Latin Theology Selections From Tertullian, Cyprian, Ambrose, and Jerome*, sv. 5, str. 72,73. Ovo djelo kasnije nazivamo *Early Latin Theology*.

⁴ *Isto*, str. 69.

⁵ William R. Estep, *Baptists and Christian Unity*, str. 12.

va uskrsnuća dobili “jednaku moć”. Iz činjenice da jedan jedini apostol dobiva glavno obećanje proizlazi misao o ‘jedinstvu’ Crkve.”⁶ Tertulijan (oko 155.—oko 220.) je tijekom svoga montanističkog razdoblja ustvrdio da je Crkva tamo gdje je Sveti Duh. Ciprijan je jednostavno okrenuo redosljed, tvrdeći da je Sveti Duh tamo gdje je Crkva. Zatim je pošao korak dalje i ustvrdio da “je Crkva tamo gdje je biskup”. Jedinstvo se usredotočuje u biskupiji, a sakramenti su znak jedinstva koje povezuje laike i biskupa. Za Ciprijana je “mehaničko jedinstvo izgrađeno oko episkopata bio mnogocjeni biser”.⁷

Čini se da je Bazilije Veliki (329.—379.) stoljeće kasnije imao manje mehaničko shvaćanje crkvenog jedinstva od Ciprijana. Vidio ga je kao “duhovno prijateljstvo” hranjeno poniznošću. No ipak, jedinstvo se ostvaruje “zajedništvom biskupa u ljubavi”, što je “jamstvo nazočnosti Crkve”.⁸ Jedinstvo zasnovano na Pavlovom “općem” shvaćanju novoga čovječanstva, povezanog vjerom u drugoga Adama i poznavanjem drugoga Adama, Gospodina Isusa Krista, zbog toga uzmiče pred “vodoravnom” biskupskom solidarnosti. Osim toga, već je bilo na putu ustrojstvo “piramidalnog” ili papinskog pojma jedinstva, koji će dominirati kršćanstvom više od tisuću godina.

Stoga kako je protjecalo vrijeme nailazimo na sve snažnije shvaćanje biskupskoga, kolektivnoga, mehaničkog jedinstva, uzvisivanje rimskoga biskupa, kruti koncept Crkve organizirane i pravno ustrojene oko biskupa u takozvanom “apostolskom nasljedstvu”.⁹ Naglašavanje ovakvog shvaćanja pružilo je priličnu potporu kršćanskom jedinstvu čije

---

⁶ Saint Cyprian, *De Unitate Ecclesiae*, str. 51. E. H. Blakeney, urednik i prevoditelj ovoga djela, komentira u napomeni na str. 58: “Postoji, međutim, poprilična sumnja u *autentičnost* ‘primarnog teksta’ Ciprijanovog *De Unitate Ecclesiae*. Čini se da je tekst okaljano umetanjima i krivotvorinama.”

⁷ Estep, *op. cit.*, str. 16.

⁸ Lukas Vischer, *Basilius der Grosse*, str. 59,88.

⁹ Vidi Pojmovni rječnik, “Apostolsko naslijeđe”.

su glavne magnetske točke bile papa i biskup. Ovaj je proces olakšan u vrijeme Rimskoga Carstva tako što je kolektivna vlast nadvladala utjecaj savjesti pojedinca.

Kako se podjela širila, crkveni su oci glasom i perom sudjelovali u raspravama, govoreći protiv krivovjerja i raskola, pa su često i sami bili uzrokom podjele. Za crkvene oce kao što su Zlatousti i Augustin šizma je bila zločin. Augustin je osudio raskol kao najužasnije svetogrđe, kao zločin koji nadmašuje sve zločine. Takvi su crkveni vođe radili protiv podjele ne zato što bi suparničke crkve bile “neekonomične”, “loše za jedinstvo čovječanstva” ili “sablazan” u očima pogana, već jednostavno zato što je jedinstvo bitna značajka Božjeg naroda. Na nesreću, načini i sredstva rabljena da sačuvaju jedinstvo postajala su sve upitnija. “Metoda sukobljavanja” postala je najpopularniji *modus operandi* u borbi protiv podjele. Bile su raširene polemike, protivnici oštro kritizirani, napisano bezbroj knjiga, sazivane konferencije i povrh svega toga, kao arbitri “pravovjernog” nauka, suvereno su vladali ekumenski sabori što ih je sazivao car. Crkva je ekumenski sabor rabila kao oruđe jedinstva, ali ga je sazivala i njime upravljala država.

Krajem četvrtoga stoljeća Crkva je učinila još jedan korak prema jedinstvu odobravajući državnu intervenciju i prisilu kao potporu stajalištu većine. Prije Konstantina (306.—337.) teško se mogla stvoriti prilika da se državu koristi za postizanje ciljeva jedinstva. Međutim, Euzebije spominje slučaj kad je 268. godine Pavao Samosata bio svrgnut kao biskup Antiohije, nakon čega je ovaj odbio predati crkveno vlasništvo. Car Aurelije odlučio je da mora vratiti vlasništvo novom biskupu kojega su priznali rimski i talijanski biskupi.¹⁰

Povijest o pozivima Crkve državi da silom nametne “jedinstvo” duga je i nevesela. Ubrzo je došlo do pretvaranja kršćanstva u religiju koja proganja, a ovaj je proces

---

¹⁰ Vidi Greenslade, *Schism*, str. 128.

ubrzan stajalištima sličnim onima što ih je ranije zastupao Ciprijan. Kad je to postalo moguće, biskupi su se rado koristili državom da šizmatike drže na uzdi i potisnu one koji su imali drukčija doktrinarna gledišta. Četvrto stoljeće označava stvarnu prekretnicu koja je dovela do potpune intervencije države. Greenslade ovako opisuje ovaj proces:

Od opće snošljivosti 313. godine prešli smo na progon poganskog bogoslužja i hereza 392. godine; a već je 425. godine u pravnom sustavu riječ schismatici bila dodana riječi haeretici... U tom je stoljeću država bila spremna poduprijeti stranku koja je brojčano bila najjača... protiv bilo koje stranke koja je doktrinarnom preciznošću ili stegovnom strogošću onemogućavala jedinstvo bez potpune predaje druge strane.¹¹

Od najvećeg je značenja to što je Katolička crkva s radošću pozdravila miješanje države. Crkva tada još nije osjećala opasnost — antikršćanstvo — od poticanja ili prihvaćanja prava vlasti da zabrani “zablude” u religiji. Pokornost je neizbježna cijena pokroviteljstva države nad Crkvom.

U posljednjoj četvrtini četvrtoga stoljeća došlo je do poplave državnih vjerskih zakona o jedinstvu, koji su u ovom ili onom obliku iskrivili kršćanstvo u sljedećih četrnaest stoljeća. Mjesta na kojima su se okupljali heretici bila su prinudno oduzeta, a bogoslužja zabranjena; nametnute su visoke novčane kazne. Jedan je Valencinijanov zakon iz 373. godine zabranjivao “ponovno krštenje”. Jedan zakon iz 386. godine izjednačio je remećenje mira službene Crkve s izdajom, pa je taj prijestup proglašavan zločinom. Samo su katoličke crkve bile priznate i povlaštene.¹² Heretici nisu mogli ništa baštiniti niti oporučno ostavljati. Za one koji su remetili mir Crkve uvedena je 392. godine kazna izgnanstva.¹³ Mač države postao je

¹¹ *Isto*, str. 142.

¹² Nije uvijek bilo jasno tko jest, a tko nije “katolik”.

¹³ *Isto*, str. 137,138.

"ekumensko" sredstvo za sprečavanje razbijanja križa Crkve.

Mogli bismo se pitati zašto je država bila voljna podupirati i nametati jedinstvo Crkve. Kršćanstvo se pokazalo tako čvrstim da ga ni progonstvo nije bilo kadro uništiti. Konstantin je ovu religioznu žbuku želio uporabiti kao pomoć u povezivanju svojega heterogenog carstva. Podjela kršćanstva tome bi se protivila. "U očima države prisila je primjenjivana na heretike i šizmatike da bi se očuvao red i promovalo jedinstvo, a u očima Crkve da se spase duše,"¹⁴ jer izvan Crkve nije bilo spasenja.

Miješanje države ili suda radi sređivanja imovinskih odnosa sasvim je zakonito. Međutim, opasno je tražiti od države da se umiješa u crkvenu podjelu, jer je to često dovodilo do nametanja vjerskog mišljenja i progonstva manjina na zahtjev većinske crkve. S druge strane, nasilje između takozvanih kršćanskih skupina opravdavalo je miješanje države. Dužnost je države da sačuva javni red i uguši izgrede, bili oni vjerski, rasni ili druge vrste.

Zamijetimo da je većina kršćanskog svijeta pozdravila interveniranje države. Donat (umro oko 355. godine), inače poznati vođa sjevernoafričke donatističke šizme, upitao je: "Što car ima s Crkvom?" Međutim, čak su se i donatisti isprva obratili caru, koji je, međutim, odlučio protiv njih. Nakon što je car Konstantin imao na duši prve donatističke mučenike, biskupi su se pod Gracijem iz Kartage 348. i 349. godine sastali i izjavili:

Zahvaljujemo svemogućem Bogu i Isusu Kristu koji je učinio kraj zlim raskolima i blagonaklono pogledao na svoju Crkvu da u svom naručju okupi sve njezine rasute vjernike, koji je zapovjedio najpobožnijem caru Konstantinu da dovede do jedinstva za koje smo molili."¹⁵

Sabor u Kartagi je 404. godine zatražio pomoć cara Honorija (395.—423.) da nametne jedinstvo Crkve provode-

¹⁴ *Isto*, str. 145.

¹⁵ *Isto*, str. 135 (bilješka).

njem protuheretičkih i protušizmatičkih zakona. Carev ukaz o jedinstvu, koji je uslijedio 405. godine, slomio je kralježnicu donatizmu. Uglavnom zbog rezultata takvog “jedinstva”, uspješno ostvarenog po nalogu vlasti, Augustin, koji je gajio ozbiljne strepnje zbog prisile od strane vlasti, sad ju je iz pragmatičnih razloga odobravao i proglasio pravilo: “Natjeraj svijet da dođe.”¹⁶ Djelomično zahvaljujući njegovome utjecaju, jedan je carski ukaz 412. godine donatizam stavio izvan zakona naređujući svim njegovim pristašama da se vrate u katoličko stado. To je bilo potpuno u skladu sa stajalištima Ambrozija Milanskog (oko 340.—397.), jednog od četvorice vodećih biskupa onoga vremena, koji je smatrao da država treba provoditi ukaze Katoličke crkve i da car treba zabranjivati heretičko bogoslužje i poganske kultove.¹⁷

Kako je Katolička crkva sve češće koristila mač države da sačuva i nametne jedinstvo, vjerska sloboda (koju su u nekoj mjeri zastupali Donat, Atenazije i Hosije iz Kordove) ishlapila je u ozračju “ekumenskog jedinstva”. Crkva i država prihvatili su sakralno¹⁸ društvo povezano vezama zajedničke vjerske i političke privrženosti. Pojam pluralističkog društva smatrao se štetnim po kršćanstvo. Teodozije I. (346.—395.) proglasio je kršćanstvo službenom religijom svojega carstva,¹⁹ a Teodozije II. (408.—450.) potvrdio je vjerske zakone kojima se Katolička crkva služila u Srednjem vijeku da nametne jedinstvo. Posljedica svega toga bila je srednjovjekovni *corpus christianum*, Crkva kao ustanova koja postoji zajedno s društvom — pokrštenim društvom. To se protivilo novozavjetnom stajalištu da je Crkva *corpus Christi*, tijelo Kristovo, slobodno društvo vjernika.

---

¹⁶ Međutim, Augustin se protivio smrtnoj kazni za krivovjerje i ras-kol.

¹⁷ Vidi Greenslade, *Early Latin Theology*, str. 180.

¹⁸ Odnosi se na vjerske obrede i ceremonije.

¹⁹ Ovo je bez sumnje bio nadomjestak za primljenu potporu od biskupa Ambrozija i drugih crkvenih dužnosnika protiv njegovoga suparnika Eugenija.

Krunidba Karla Velikoga 800. godine simbolizira pojam vjenčanja Crkve i države, čime se očuvalo “jedinstvo” *ekumene* — kasnije nazvano kršćanski svijet — cijeloga *corpusa christianuma*. Ovaj pojam “ujedinjenja Crkve i države preživio je najezde barbara i bio ideal kojemu su čitavo tisućljeće trebali težiti i pape i vladari, premda ne uvijek skladno”.²⁰

Tijekom Srednjega vijeka jedinstvo se sve više izgrađivalo na poslušnosti kao najvažnijoj spasonosnoj vrlini. Križarski ratovi i inkvizicija bili su mač i ključ katoličkog jedinstva. Svako je propovijedanje moralo biti odobreno i službeno potvrđeno. Papa je nizom ukaza osudio tajna, neodobrena bogoslužja. Točnije, Justinijanov je zakon uslužno proglasio smrtnu kaznu za one koji su bili osuđeni zbog organiziranja tajnih sastanaka (konventikli). Propovijedanje od strane nepotvrđenih propovjednika smatralo se nezakonitim i heretičkim.

Protivljenje Katoličke crkve tajnim sastancima nije bilo prvenstveno poticano brigom za teološku istinu, već silnom željom da zaštiti “svoje miljenče, sakrament Reda, ‘sakrament’ koji je osiguravao zakonski okvir za gušenje svega što nije odobreni kult”.²¹

Zakletva na vjernost bila je još jedno korisno sredstvo za održavanje formalnoga vjerskog jedinstva i za isključivanje skrivenog neslaganja. Carski Rim je često pribjegavao zakletvi podaničke vjernosti. “Kad god bi došlo do epidemije ‘hereze’,” kaže Verduin, “srednjovjekovna Crkva je posezala za zakletvom kao sredstvom za rješavanje toga problema.”²² Koncil u Veroni (1184.) odlučio je da se u svakoj društvenoj zajednici izaberu trojica ili više ljudi i zakletvom obvežu da će odati imena heretika i ilegalnih propovjednika.²³

---

²⁰ Estep, *op. cit.*, str. 21,22.

²¹ Verduin, *op. cit.*, str. 168.

²² *Isto*, str. 247.

²³ *Corpus Documentorum Inquisitionis Neerlandicae I*, str. 55, citirano u Verduin, *op. cit.*, str. 247.

Ustanova papinstva i Sveto Rimsko Carstvo postali su simboli i oruđa uzajamnog religijsko-političkog jedinstva. Arnold Toynbee tvrdi da je Rimokatolička crkva pod papinom hijerarhijom bila “glavna ustanova srednjovjekovnog ekumenskog režima”. Neko je vrijeme, međutim, dok ga papinstvo nije porazilo, Sveto Rimsko Carstvo bilo “dobrodošla protuteža drugoj ekumenskoj sili”, “autokratskoj ekumenskoj moći papinstva”.²⁴

Papinsko ekumensko jedinstvo isprva nije previše ograničavalo. Počelo je kao paukova mreža, ne sputavajući jedinstvo, ali su se “svilene niti pretvorile u željezne lance”²⁵ koji su postali nepodnošljivi i za vladare i za narode, pa se na kraju papina piramida ekumenskog jedinstva počela ljuljati da bi se na koncu srušila. Toynbee ističe kako je konačni pad papinstva i “republice christiane”, stvorene od strane Katoličke crkve na vrhuncu svoje srednjovjekovne vlasti, bila odmazda za hvatanje mača nasilja da se nametne njezino ekumensko jedinstvo.²⁶ Apsolutni monarhizam je “represivan prema dragovoljnim i spontanim elementima među onima kojima vlada, bilo da to proglašava izdajom i zavodjenjem ili herezom i šizmom”.²⁷ McNeill ukazuje i na usporedbu između kasne srednjovjekovne Crkve i Rimskoga Carstva u godinama opadanja: “U oba je slučaja privremeno uspješno primjenjivano monarhističko načelo prouzročilo razorne reakcije po svjetsko jedinstvo, koje se pokušalo izgraditi s toliko nade.”²⁸ Kasnosrednjovjekovni ekumenski ideal koji je doživio vrhunac u papinstvu “bio je u biti duh iz prošlosti... i na srednjovjekovnoj pozornici društvenog života Zapada uvijek je postojalo nedolično protuslovlje između teoretske prevage i sveprisut-

---

²⁴ A. Toynbee, *A Study of History*, sv. 4, str. 215,217. Ovaj niz djela u nastavku nazivamo *Study*.

²⁵ Upravo je ova buduća promjena “svile” u “željezo” ono čega se priblijavaju neki kritičari institucionaliziranog ekumenskog pokreta.

²⁶ *Isto*, str. 526,527,545.

²⁷ McNeill, *op. cit.*, str. 92.

²⁸ *Isto*, str. 91.

nosti ove naslijeđene ekumenske ideje, i *de facto* anarhije... u stvarnim postupcima onoga vremena”.²⁹

Ustanova papinstva pokušala je biti “isključivim tumačem” načela *corpusa christianuma*, porazivši u trinaestom stoljeću kraljevsku dinastiju Hohenstaufena zadajući, kako Toynbee smatra, “odlučujući udarac” svome “suparniku koji mu je mrsio račune, Svetome Rimskom Carstvu”. Time je zapravo otvorila Pandorinu kutiju javnog protivljenja ekumenskom despotizmu oličenom u papi.³⁰

Raskol između Istoka i Zapada 1054. godine već je poremetio srednjovjekovnu ekumensku ideju o *corpusu christianumu*. Na zapadu se Ciprijanova zamisao o jednoj Katoličkoj crkvi, ujedinjenoj oko pape i biskupa, polako počela raspadati. Pape, kao što je bio Grgur VII. (1020.—1085.), pokušali su izgraditi “*republicu christianu*” kao konkretan izražaj ideala *corpusa christianuma* utemeljenog na jedinstvu, centralizmu i prihvaćanju papinskog jarma od strane vladara. Pokret pomirbe³¹ nastojao je ukloniti sramotnu zlouporabu papinskog ekumenizma zalažući se za neku kršćansku republiku s ustavom i zajedničkom vlasti.

Pomirbenjaci nisu bili... razbijači, već mirotvorci i unionisti. Marsilije, njihov glavni pokretač... optužio je papu da je “unakazio ljepotu Crkve, a to je njezino jedinstvo”. Koncilijaristi su samu ustanovu papinstva, njezin apsolutistički karakter, smatrali preprekom za jedinstvo. Sada su revno tražili ponovno ujedinjenje Zapada i rekonstrukciju *Republice Christiane* kao uzora.³²

Rim se ogorčeno protivio tom rješenju i odbacio koncilijarizam, prekršivši svečanu izjavu što ju je Martin V. (1417.—1431.) dao prije svoga ustoličenja da priznaje nadmoć koncila nad papom i time omogućio svoj izbor i “službeni” kraj “velikog raskola” (1378.—1417.) koji je gotovo

---

²⁹ Toynbee, *Study*, sv. 4, str. 214,215.

³⁰ *Isto*, str. 215 (bilješka 1).

³¹ Vidi Pojmovni rječnik, “Koncilijarni pokret”.

³² McNeill, *op. cit.*, str. 94,95.

pola stoljeća dijelio Rimsku crkvu. Zapravo je raskol trajao do 1429. godine, kad je antipapa Klement VIII. abdicirao da postane biskupom Majorce.

Toynbee naziva reformaciju “zlom kobi neuspjeha koncilijarnog pokreta”.³³ Konačna je posljedica bila da je denominacionalizam reformacije zauzeo mjesto papinskog ekumenizma. Reformacija je nanijela smrtni udarac zamisli o sveopćemu kršćanskom tijelu i papinskom ekumenizmu, ali ne i zamisli o jedinstvu kršćana na nacionalnoj ili regionalnoj osnovi. Gotovo su svi reformatori prihvatili načelo “*Cujus regio, ejus religio*”. To znači da je svaki vladar imao pravo odrediti religiju u svome području. Ova je nauka, naravno, prirodna posljedica teorije o “božanskom pravu” kraljeva. Posljedica je bila nastanak onoga što Nijemci nazivaju “Landeskirchen” — nacionalnih crkava podložnih vlasti države s članstvom koje se gotovo automatski određuje rođenjem i slučajnošću zemljopisnih granica. Raspadom srednjovjekovnoga *corpusa christianuma*, sad je bio otvoren put za nadomjestak šarenilom vjerskih zajednica.

---

³³ Toynbee, *Christianity*, str. 75.

[Dokle god se rasprava suprotstavljenih protestantskih i katoličkih tumačenja kršćanstva] vodila na temelju povijesti i stručnosti... nije postojala mogućnost za pomirbu.¹

David Ogg

5

CRKVA PRERASTA U CRKVE

Na nesreću reformatori nisu shvatili da je kršćansko jedinstvo besmisleno bez vjerske slobode. McNeill kaže:

Jedino jedinstvo koje je doista uskladio s protestantskim shvaćanjem zajedništva i svećenstva jest dragovoljno jedinstvo; ali ovu činjenicu nije shvatila većina protestanata iz prvog i drugog naraštaja. Prevladavajući duh nesnošljivosti bio je prilika za podjelu... Zajedništvo će umrijeti ako je izloženo prisili, pa ujedinjenje gubi svoj smisao.²

Reformatori su se sve u svemu bili i te kako spremni držati staroga trostrukog poziva u propovjedničko-svećeničku službu 1) od Boga, 2) od Crkve i 3) od države. Da bi netko mogao služiti kao propovjednik, još uvijek je bilo potrebno da dobije odobrenje magistrata. Nastavljajući s katoličkom tradicijom povezanosti Crkve i države, reformatori su opteretili protestantizam teškim teretom formalizma, diskriminacije i podvajanja. Svako povezivanje s državom osuđuje kršćanstvo u najmanju ruku na nacionalno ili regionalno odvajanje i u toj mjeri mijenja svojstvo Crkve i nijeće kršćansko jedinstvo. Sa stajališta jedinstva može se reći da je protestantska reformacija od početka krenula pogubnim putem.

¹ Daniel Ogg, *Europe in the Seventeenth Century*, str. 547.

² McNeill, *op. cit.*, str. 260,263.

Svaka sila izaziva djelovanje protusile; podjela je izazov za jedinstvo. Prije reformacije i nakon nje crkvena je povijest prepuna hvalevrijednih i pogrešnih napora za ujedinjenjem. Koncili u Lyonu (1274.) i posebno u Firenci (1438.—1439.) pokušali su zacijeliti raskol između Istoka i Zapada. No svaki je dogovor, međutim, bio mlitav i kratkovječan. Poduzeti su brojni pokušaji sjedinjenja s monofizitskim crkvama, ali tek s ograničenim uspjehom.³ Prije više stoljeća dijelovi pravoslavlja prihvatili su rimokatoličku vlast i oformili unijate, s članstvom koje broji oko deset milijuna vjernika.⁴ Unijatske su crkve uzrokom priličnih trzavica između Rima i pravoslavaca, jer ih ovi smatraju dijelom katoličkoga crkvenog imperijalizma.

Rimokatolički odgovor na reformaciju bio je krajnja nepopustljivost. Ova nepromjenjivost izražena je na Tridentском concilu (1545.—1563.) uspostavom inkvizicije (1542.) i aktivnostima isusovačkog reda. Katolici su nastavili tvrditi da je jedinstvo zbiljski sačuvano u Rimokatoličkoj crkvi. Nada za jedinstvo kršćana ležala je u *povratku* nekatolika u “tor”, “majci Crkvi”. Jedinstveno stado bila je Rimokatolička crkva, samo rimska vjera i poredak, a papinstvo središnji crkveni nadzor.

U sedamnaestom stoljeću kristalizirale su se nove podjele, a napora za ujedinjenje bilo je sve manje. Možemo spomenuti nekoliko pobornika ujedinjenja kršćana nakon reformacije koji se ističu u svome vremenu. Među luteranima je Georg Calixtus (1586.—1656.) bio prvak ponovnog sjedinjenja. Pokušao je nastaviti s Melancthonovim irenskim

---

³ Godine 1181. Maronitska crkva (Sirija i Libanon) pridružila se rimokatoličkoj zajednici. U sedamnaestom stoljeću neki su se Kopti u Egiptu, u osamnaestom stoljeću neki Armenci i u devetnaestom stoljeću nekoliko etiopskih Kopta (pravoslavni) pridružili rimokatoličkim redovima. Godine 1930. neki su se indijski jakobinci (siro-malankarskog obreda) udružili s Rimom.

⁴ Rutenijska crkva (1595.), jedna rumunjska crkva (1697.), jedna srpska crkva (u sedamnaestom stoljeću), Melkitska crkva na Levantu (1701.) i druge.

pristupom i ozbiljno je zastupao održavanje sinoda na kojima bi se okupljali vodeći teolozi. Vjerovao je da bi ujedinjenje samih protestanata i Rima moglo proisteći iz proučavanja spisa drevnih crkvenih otaca. Nastojao je postići sporazum Crkve iz prvih pet stoljeća.⁵ Vidio je u etičkom naglašavanju humanizma i kršćanskog života vezu jedinstva koja bi mogla nadvladati prepreke dogmatske raznolikosti. Njegov je pristup bio obojen sinkretističkim tonovima.

Osoba proročkih dimenzija svojega vremena bio je Čeh Jan Amos Komensky (1592.—1670.). Obično ga poznajemo kao velikog reformatora obrazovanja. Međutim on je bio i jedan od vodećih teologa i filozofa. Odrastao u crkvi “Ujedinjene braće”, bio je dosljedan pobornik jedinstva kršćana kao i čitavog čovječanstva. Zbog promjenjive sreće, za vrijeme Tridesetogodišnjeg rata (1618.—1648.) i vjerskog progona Komensky je izgubio (u nekim slučajevima više puta) suprugu i djecu, crkvu, studente, knjige i zapise, posao, domovinu i svu imovinu. Ovo iskustvo izbjeglice bez ičega našlo je odraza u njegovoj osudi vjerske zadrnosti i političkog tlačenja. “On je tipičan primjer nepobjedivosti ustrajnoga duhovnog napora i nadmoći uma nad surovom silom.”⁶

U djelu *Haggaeus redivivus* (napisanom 1632. godine dok je živio u Lesznu, u Poljskoj), Komensky poziva svoju braću kršćane da se posvete obnavljanju Božjega hrama, a taj je ujedinjena Crkva. Razlog nedostatku jedinstva i činjenici da je Crkva karikatura prave Crkve nalazi u nepoznavanju ili iskrivljavanju tumačenja Božjih zapovijedi. Nauk Crkve više je rezultat umijeća znanosti nego savjesti. Budući da je vjerovao kako su protestanti jedinstveni u temeljnim pitanjima, Komensky je rekao: “Ako ne možemo biti istog mišljenja, budimo jednoga srca.”⁷

---

⁵ Obično poznat pod nazivom *consensus quinquesaecularis*.

⁶ Ogg, *op. cit.*, str. 130.

⁷ Milada Blekastad, *Comenius Versuch eines Umrisses von Leben Werk und Schicksal des Jan Amos Komensky*, str. 195—197.

Veliko životno djelo Komenskoga u sedam svezaka *Consultatio catholica* bilo je većim dijelom izgubljeno skoro 250 godina. Godine 1935. ono je ponovno otkriveno u obliku rukopisa. U njemu Komensky izlaže cjeloviti sustav opće spoznaje i misli (“sveznanje”), opće kulture (zasnovane na Bibliji i kršćanstvu) i općega jezika. U dijelu s naslovom “Panorthosia” (“Opća reforma”) iznosi gledište o novom ujedinjenom čovječanstvu. On priznaje da će potpuni sklad čovječanstva nastupiti tek na svršetku svijeta. Pa ipak se moraju poduzeti naponi za svladavanje tri prepreke zajedničkom životu kršćana: 1. ravnodušnost (egoizam) prema Bogu, 2. nehumanost prema ljudima i 3. neodgovornost prema svijetu. Ova tri vida života — znanje, politika i religija — trebaju se u svijetu sjediniti u tri paralelna, ali neovisna organizma: 1. *Collegium Lucis* (Kolegij svjetla) da se bavi znanjem, znanošću i umjetnošću; 2. *Ekumensko crkveno vijeće* (ili Koncil) da predstavlja sve crkve i radi na međucrkvеноm skladu, ali ne na stvaranju jedne crkve, jer će samo *parusija* ili drugi Kristov dolazak dovesti do savršenog jedinstva kršćanstva; 3. *Svjetski sud* da predstavlja sve političke organe i zalaže se za mir utemeljen na međunarodnom pravu.⁸

Komensky je također bio uključen u praktične planove za jedinstvo kršćana, ali se oni nisu ostvarili. Budući da je vjerovao u nauk o mileniju, snivao je velike snove i povezivao svoje nade u jedinstvo s drugim Kristovim dolaskom. Njegova “blažena nada” pomogla mu je da se sučeli s mnogim tužnim događajima i razočaranjima u svome plemenitom životu.

Anonimni autor, vjerojatno Isaac d’Huisseau, nakon doživotnog proučavanja napisao je knjigu *The Reuniting of Christianity* koja je izdana 1673. godine. U njoj je iznio dosta naivno ono što je iskreno smatrao “nepogrešivim lijekom” za “jadnu podjelu kršćanstva”: 1. Treba ostaviti po strani predrasude i odbaciti osobne interese. 2. Jedini

⁸ *Isto*, str. 698,699.

cilj treba biti Božja slava i spasenje duša. 3. Jedino pravilo koje treba slijediti jest Božja Riječ. 4. Potrebno je razlikovati temeljne biblijske istine u koje treba vjerovati od pitanja politike i ceremonija gdje se zahtijeva samo “red i pristojnost”. 5. Treba razlikovati biblijsku nauku o spasenju od onoga što Sveto pismo govori o povijesti i budućnosti. Kreda što ga je on predlagao priznavao je da postoji samo jedan Bog Stvoritelj koji zahtijeva svetost; da je čovjek pao u grijeh i stoga je vrijedan prijezira; da je Bog poslao Sina koji je umro za naše grijehe, ustao za naše opravdanje i zagovara nas na Nebu; te da je vječna sreća dostupna onima koji njeguju pobožnost prema Bogu i djelima pokazuju ljubav spram bližnjih.⁹

Škot John Dury (1596.—1680.) bio je vodeći protestantski unionist sedamnaestoga stoljeća. On se posljednjih pedeset godina svoga života zauzimao za kršćansko jedinstvo zasnovano ne samo na nauku već i na društveno-etičkom i praktičnom kršćanstvu. Nasuprot Calixtusu, on je zagovarao misionarsko djelovanje. Pri kraju života svojim je planovima ujedinjenja obuhvatio rimokatoličanstvo. Oliver Cromwell, koji je protestantski svijet želio ujediniti pod svojim vodstvom, služio se njegovim radom. Dury je uporabio privlačni izraz “sklad vjera” i uz Bibliju (posebno Očenaš i Deset zapovijedi) naglašavao Apostolsko vjerovanje. Bio je sklon njemačkom pijetizmu¹⁰, vjerujući u nerazrješivo jedinstvo i zajedništvo koje kod kršćana koji teže istinskoj svetosti prelazi crkvene prepreke. Ova misao mu je pomogla da se sučeli s brojnim razočaranjima.

Hugo Grotius (1583.—1645.) bio je ne samo poznati međunarodni pravnik već i teolog koji je smatrao da među kršćanima ne bi smjelo biti podjele. S osamnaest godina odlučio je da neće “napisati ništa što ne bi bilo katoličko i ekumensko... Bavio se ambicioznim planovima za jedin-

---

⁹ Isaac d’Huisseau (vjerojatno pisac), *The Reuniting of Christianity*, str. 128,142,143,150,154,163,183.

¹⁰ Vidi Pojmovni rječnik, “Njemački pijetizam”.

stvo kršćana”¹¹ i očekivao ujedinjenje zasnovano samo na nauku bitnom za vjeru. Kao švedski veleposlanik u Francuskoj, podupirao je napore Johna Duryja za ujedinjenjem. Isprva je u ustanovi papinstva vidio antikršćanske utjecaje, ali se tijekom posljednjih nekoliko godina života prilično zagrijao za rimokatoličanstvo, pa je sve više i više prihvaćao njegove običaje. Na kraju se njegova gledišta nisu mnogo razlikovala od Erazmovih, čiji je pristup jedinstvu u konačnoj raščlambi zahtijevao “predaju” protestantizma.¹²

Veliki njemački filozof i matematičar G. W. Leibnitz (1646.—1716.) želio je vidjeti “obnovljeno” političko, kulturno i vjersko jedinstvo Europe kao središta čovječanstva. Njegova “ekumenska” shvaćanja većinom su bila politička. Ono što se katkad naziva leibnitzijanizmom dopuštalo je, zapravo, državicima, crkvenim vođama i drugima da prilično spletkare na političkom, društvenom i crkvenom području kako bi doveli do jedinstva. Namjesto vođenja međusobnih vjerskih ratova, Leibnitz je zastupao križarske ratove kršćana protiv nevjernika. Težio je da vidi ostvarenje srednjovjekovne zamisli o *corpusu christianumu* u suvremenom obliku pa je razvio “sustav teologije” koji je smatrao prihvatljivom osnovom za ujedinjenje. Njegov je utjecaj uglavnom bio ideološki, a ne organizacijski. Smatrao je da je “Crkva” sastavljena od svih crkava. Leibnitzov plan jedinstva bio je nesumnjivo sinkretistički.

Potreba za tješnjom suradnjom vodećih protestantskih snaga u koaliciji protiv Louisa XIV. (1638.—1715.) i činjenica da je William Oranški, kalvinist, mogao sjediti na engleskom prijestolju te da je njegova nasljednica kraljica Anne, bila udana za luterana, stvorila je pogodnu klimu za

---

¹¹ J. T. McNeill, “Grotius, Hugo (Huig van Groot)” u: *A Dictionary of Christian Theology*, str. 149.

¹² Vidi Martin Schmidt, “Ecumenical Activity on the Continent of Europe in the Seventeenth and Eighteenth Centuries” u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 93—96. Ovo poglavlje u nastavku nazivamo “Ecumenical Activity”.

zbližavanje anglikanaca, luterana i reformista. Došlo je do dugih pregovora s ciljem da se luterani i reformisti na teritoriju pruskoga kralja ujedine. Do ovog je sjedinjenja trebalo doći na osnovi zajedničkog prihvaćanja episkopata i bogoslužja sličnog anglikanskom; nakon toga je trebalo doći do ujedinenja prvih dviju crkava s engleskom državnom crkvom. Pokretački duh iza ovih planova bio je Daniel Ernst Jablonski (1660.—1741.), unuk Komenskoga, već spomenutoga velikog pedagoga.

Jablonski je rođen u blizini današnjega Gdanjska u graničnom području na kojem su se sukobljavali interesi Poljske, Njemačke i Švedske. Njegov otac (obično nazivan Peter Figulus), posvojče i zet Komenskoga,¹³ služio je sedam godina kao tajnik za jedinstvo odvjetnika Johna Duryja. Lako je uočiti iz ovih podataka kako je Jablonski bio izvanredno pripremljen za zvanje graditelja crkvenog jedinstva. Studirao je u Oxfordu od 1680. do 1683. kao dobitnik stipendije što ju je Karlo II. osnovao za studente Crkve braće. Martin Schmidt kaže:

Od tog vremena nadalje um Jablonskoga bio je potpuno zaokupljen planovima za veliko ujedinenje svih evangeličkih crkava, kojemu su ugaoni kamenovi trebali biti biblijska pravovjernost Češke braće i anglikanska tradicija kao nastavak rane Crkve. Episkopat, što su ga imale obje Crkve, smatrao je najdragocjenijom preostalom baštinom iz dana rane Crkve.¹⁴

Jablonski je počeo s pojmom snošljivosti i nadao se da će, zahvaljujući napretku doktrinarnih rasprava, na kraju doći do jedinstva i sporazuma u vezi sa sadržajem vjere. Praktični kršćanski život smatrao je polaznom točkom za postizanje konačnog cilja organskog jedinstva.¹⁵ Napori Jablonskoga, kao i Leibnitzovi, bili su osuđeni na brodom političke i vjerske nesloge.

---

¹³ Blekastad, *op. cit.*, str. 184,647.

¹⁴ Schmidt, "Ecumenical Activity", u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 100.

¹⁵ *Isto*, str. 111.

Osim ovih ponešto osamljenih pojedinaca pobornika jedinstva, nakon reformacije su postojala dva pokreta koja su ostavila određeno naslijeđe vezano uz ujedinjenje crkava. Tijekom sedamnaestoga i osamnaestoga stoljeća nje- mački je pijetizam¹⁶ razvio pristup jedinstvu kršćana utemeljen na svjesnoj duhovnoj zajednici i zajedništvu koje prelazi crkvene prepreke, namjesto onoga zasnovanog na jedinstvu nauka ili na odredbama vlasti i diplomaciji crkvenih političara. Za pijetiste kao što su bili August Hermann Francke (1663.—1727.) iz Hallea i Philipp Jakob Spener (1635.—1705.), alfa kršćanskog jedinstva bilo je “ponovno rođenje kršćanina pojedinca”. Franckeov učenik grof Nikolaus von Zinzendorf (1700.—1760.) počeo je od “Kristovog križa” i odatle krenuo na kršćansko djelovanje potkrijepljeno naukom “moralnog usavršavanja”.¹⁷

Uz to se razvila i više “separatistička” vrsta pijetizma koju su zastupali ljudi kao E. C. Hochmann von Hohenau (1670.—1721.) i Johann Konrad Dippel (1673.—1734). Oni su vjerovali da “se prava Crkva može naći u svakoj postojećoj crkvi, ali se ona ne može poistovjetiti ni s jednom od njih”.¹⁸ Za mnoge od ovih separatista organizirane, povijesne crkve bile su očitovanje babilonske podjele, a do sjedinjenja će doći zahvaljujući novorođenju pojedinaca koji budu djelovali kao sjeme gorušice.

Jean Alphonso Turretini (1671.—1737.), Samuel Werenfels (1657.—1740.) i Jean Frédéric Osterwald (1663.—1747.) tvorili su “švicarski trijumvirat” koji je zastupao “razumnu pravovjernost”. Ovaj je pokret bio pokušaj da se prozori Crkve otvore za intelektualni povjetarac onoga vremena. Njegovi su se vođe zalagali za jedinstvo crkava nastojeći pronaći biblijski temelj za jedinstvo koje bi se nekako pojavilo iz sukobljenih doktrina i teologije njihova vremena.

---

¹⁶ *Isto*, str. 99—105.

¹⁷ Zinzendorf je razvio dosta grandiozne planove za jedinstvo crkava. Njegovi odlučni napori u tom pravcu tijekom njegova boravka u Pennsylvaniji izazvali su protivljenje.

¹⁸ *Isto*, str. 100.

Smatrali su da suočena s “jednostavnom biblijskom porukom Isusa Krista, Božjeg Sina i Otkupitelja, i jednako tako jednostavnim zahtjevom da ljudi trebaju težiti za vrlinom i pravom pobožnošću, razlika između škola i konfesija postaje beznačajna... Mora se zajamčiti sloboda u nebitnim stvarima”.¹⁹

U svakom slučaju pokušali su stvoriti prilično prilagodljiv niz Osnovnih članaka kršćanske vjere koji bi promicao pobožnost i posvećenje. Međutim, cilj im je bio samo jedinstvo protestanata smatrajući da jedinstvo s Rimom nije ostvarivo zbog mogućeg neslaganja s Osnovnim člancima. Schmidt s pravom ističe da su “napuštanje ideala čistoga nauka i sklonost prema teologiji zasnovanoj na praktičnoj pobožnosti” omogućili popustljiv pristup ljudi kakav je bio “švicarski trijumvirat”.²⁰

Smrt pruskoga kralja Friedricha I. (1713.) i kraljice Anne (1714.), nakon koje je ubrzo uslijedila Leibnitzova (1716.), označila je kraj svake realne mogućnosti uspjeha i za najbolje planove svećenika-propovjednika i ljudi koji su u osamnaestom stoljeću zastupali ujedinjenje crkava. Naglašavanje jedinstva putem nauka (pitanja dogme i konfesija) u sedamnaestom stoljeću i zaokupljenost jedinstvom putem života (moralnost i etika) u osamnaestom stoljeću uvjerljivo su doživjeli neuspjeh. Humanistički i diplomatski, kao i mistično-idealistički ili pijetistički naponi oko ujedinjenja propali su. Gledano unatrag, većina ovih “praktičnih” planova za ujedinjenje bili su dobronamjerni, ali ponešto prostodušni i umjetni.

Upravo su se u sedamnaestom i osamnaestom stoljeću na teološkom obzoru počele pojavljivati osnovne pretpostavke za suvremenu ekumensku misao. U stoljećima reformacije protestantske su crkve čvrsto vjerovala da one predstavljaju Crkvu, svetu apostolsku katoličku Crkvu biblijskoga nauka; rimokatoličanstvo je bilo krivovjerje, otpala

---

¹⁹ *Isto*, str. 106,107.

²⁰ *Isto*, str. 107.

crkva. Međutim, tijekom stoljeća koja su uslijedila sve više se govorilo o *tri grane* Crkve — luteranskoj, reformiranoj i rimokatoličkoj.²¹ “Ideja o Crkvi prerasla je u ideju o Crkvama.”²² Martin Schmidt ističe da je ovaj razvoj pratilo vraćanje na srednjovjekovno pravno shvaćanje Crkve, kad su zakon i organizacija imali značajniju ulogu od vjere. U skladu s time “uspostavljanje jedinstva Crkve više se nije smatralo zadaćom samo Božje Riječi”.²³ Putovi umanjivanja doktrinarnih razlika, patrističke predaje, pregovaranja, posredovanja, kompromisa, državnih ukaza i praktičnoga kršćanskog života postali su utabani putovi koji vode do pokala zlatnog jedinstva u podnožju ekumenske duge.

---

²¹ Razvile su se i druge “teorije grane”, kao što su *četiri grane* (anglikanci, katolici, protestanti i pravoslavni) i *tri grane* (anglokatolici, katolici i pravoslavni).

²² *Isto*, str. 119.

²³ *Isto*.

*Jedinstvo se nije tražilo radi jedinstva, već kao sredstvo za evangeliziranje.*¹

K. S. Latourette

6

OBRAĐIVANJE EKUMENSKOG TLA

Suvremeni ekumenizam nesumnjivo je dijete dvadesetoga stoljeća. Međutim devetnaesto je stoljeće bilo razdoblje njegove inkubacije. Tijekom toga vremena pojavio se niz centripetalnih sila. Niz međucrkvениh projekata počeo je dobivati konkretni organizacijski oblik. Ranije je njemački pijetizam doveo do evangeličkih pokreta obnove na europskom kontinentu. Duh buđenja zahvatio je metodizam u Engleskoj i Walesu da bi kasnije prešao u Ameriku. Veliki preporodi do kojih je došlo 1740. i 1800. godine u Americi bili su objavljeni s propovjedaonica različitih konfesija. Mnogi su evanđelisti preporoda bili "svima sve". Pijetizam i preporod osamnaestoga stoljeća isticao je osobno vjersko iskustvo i umanjivao vanjske crkvene zamke. Posljedica je bila povećana suradnja i zajedništvo među crkvama, uglavnom izvan "ograničenih, zatvorenih i sputanih" državnih crkava. Pijetizam i metodizam, kao zdrava reakcija na neduhovni racionalizam prosvjetiteljskoga doba, pripremili su u devetnaestom stoljeću put za "buđenje" (s ad-

---

¹ "Ecumenical Bearings of the Missionary Movement and the International Missionary Council", u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 402. Ovo poglavlje u nastavku nazivamo "Ecumenical Bearings".

ventizmom na čelu) i za rast nekonfesionalnih i interkonfesionalnih društava za kršćansko svjedočenje.

Osnivanje biblijskih društava bio je jedan od prvih suradničkih kršćanskih pothvata devetnaestoga stoljeća. Britansko i inozemno biblijsko društvo (“Matično biblijsko društvo”) osnovano je 1804. godine sa statutom koji je isticao njegov interkonfesionalni i laički karakter. Godine 1808. osnovano je Američko biblijsko društvo, a kasnije su se na pozornici pojavila i druga biblijska društva kao što su njemačko i nizozemsko.

Godine 1825. osnovano je Američko traktatsko društvo (American Tract Society), koje se svojom evanđeoskom misijom putem literature nije obaziralo na crkvene i državne granice. Još je važnije bilo stvaranje Općega evangeličkog saveza 1847. godine. Osnivačka konferencija, održana 1846. godine u Londonu, postavila je za osnovu biblijski nauk.²

Članstvo je u Savezu bilo osobno, a ne crkveno. Njegov je cilj bio “priznati stvarnost jedne Crkve, a ne stvarati je”.³ Savez je pokazao i nešto od skrbi za društvo.⁴ Bila je to vjerojatno prva organizacija koja je rabila izraz *ekumenski* u njegovome suvremenom subjektivnom značenju “ekumenskog duha”.⁵ Tijekom druge polovice devetnaestoga stoljeća ona je bila ujedinjujuća snaga protestantizma. Premda je bila sredstvo za objavu siječanjskoga tjedna molitve,⁶ kad

² S izuzetkom dualističke “besmrtnosti duše”. Vidi G. J. Slosser, *Christian Unity, Its History and Challenge in All Communions, in All Lands*, str. 184.

³ Slosser, *loc. cit.*

⁴ Ljudi koji su po svojoj odluci držali robove nisu, prema izvornom statutu, mogli postati članovi. Vidi Slosser, *loc. cit.*

⁵ Vidi poglavlje “Ekumenska prošlost, sadašnjost i izgledi”.

⁶ Ujedinjena molitva Evanđeoskoga saveza bila je “Novogodišnji tjedan molitve” koja je počinjala prve nedjelje u godini. Ne treba je zamijeniti s Oktavom, molitvom za jedinstvo 18.—26. siječnja, poduprtom od strane Svjetskog vijeća crkava i Vatikana. Od 1920. godine nadalje “Faith and Order” zastupao je tjedan koji završava s Duhovskom nedjeljom. Godine 1941. prešao je na siječanjsku Oktavu koja ima anglikansko-papinsko i rimokatoličko podrijetlo. Njegovi prvi promicatelji sma-

su se trebali ujediniti kršćani cijeloga svijeta, Savez se nije izravno bavio samim zbližavanjem crkava. Osim toga, bio je više općenit nego protukatolički.⁷ Međutim, dolaskom dvadesetoga stoljeća njegov je utjecaj počeo blijedjeti, kad se po svemu sudeći istrošila njegova pokretačka snaga.

Misionarski pokret u prošlom stoljeću bio je vjerojatno ekumenski značajniji od dragovoljačkih međukonfesionalnih organizacija. To je bilo stoljeće značajne protestantske misionarske vitalnosti i širenja. U prvo vrijeme protestantska su misionarska društva ograničila svoje evandeosko djelovanje na takozvana nekršćanska područja. No kasnije tijekom stoljeća neka su se misionarska društva (posebice iz Sjedinjenih Američkih Država) uključila i u rad s nazovikršćanskim pučanstvom. To se katkad odnosilo na obraćanje rimokatolika i pravoslavaca na neki oblik protestantskog vjerovanja. No ipak se tvrdi da je protestantski misionarski pokret devetnaestoga stoljeća “u neku ruku služio istodobno kao katalizator, inkubator i cilj ekumenskoga pokreta. Drugim riječima, misije su postale i kolijevka i najdjelotvorniji pobornik ekumenizma.”⁸

George Tavad tvrdi da su misionari iz protestantskih misija, u težnji da ostvare evandeoske ciljeve, skloni pri davati “malu važnost konfesionalnim razlikama”.⁹ Primjerice “Société des Missions de Paris” (1822.) udružilo je

---

trali su Rim i papu središtem jedinstva. 18. siječnja izabran je zato što je to rimokatolički blagdan Stolice sv. Petra i predstavlja odgovarajući početak za osam dana molitve posvećene kršćanskom ujedinjenju pod papinim pokroviteljstvom. Prihvatajući nadnevak 18.—25. siječnja, Svjetsko vijeće crkava aktivno podupire zajedničko vrijeme za molitvu, a ne zajedničko središte jedinstva.

⁷ Neki od pionira Saveza htjeli su “podići zastavu protiv papinske i prelatske osornosti” (E. Patton). Drugi su se htjeli boriti protiv “nevjerstva” i tri “p-a”: papinstva, pusejizma i plimouthske braće! Vidi Rouse, “Voluntary Movements and the Changing Ecumenical Climate”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 318.319; Slosser, *op. cit.*, str. 185.

⁸ Estep, *op. cit.*, str. 30.

⁹ Latourette, “Ecumenical Bearings”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 354.

misionarske napore reformista, luterana i baptista iz Francuske, Švicarske i francuskoga govornog područja u Italiji. Izolirani među poganima, misionari su često sa zadovoljstvom surađivali s misionarima drugih crkava i udruga. Međutim, velika većina misionara vjerno se i čvrsto držala predaja svojih vjerskih zajednica.

Tijekom druge polovice prošloga stoljeća često su održavane međukonfesionalne savjetodavne misionarske konferencije u samome misijskom području, u Europi ili u Sjedinjenim Američkim Državama. Značajna je bila Sjevernoindijska konferencija u Lahoreu (od 26. prosinca 1862. do 2. siječnja 1863.). Sudionici su zajedno blagovali Gospodnju večeru i razgovarali o ujedinjenju protestantskih crkava. Južnoindijsku konferenciju u Madrasu (od 2. do 5. siječnja 1900.) mnogi smatraju najvažnijom od svih misionarskih konferencija. Počevši od Londonske konferencije 1854. godine, održan je čitav niz angloameričkih misionarskih konferencija.¹⁰ Tri su konferencije (u Londonu 1878. i 1888. te New Yorku 1900.) u svome nazivu rabile izraz *ekumenska*. Nema sumnje da je to populariziranje budućega imena pridonijelo ubrzanju koraka ekumenskog pokreta. "U mnogo čemu se pokazalo da su misionarske konferencije bile pioniri metoda koje su kasnije postale klasičnima u svekolikom ekumenskom djelovanju."¹¹ Ima istine u ponešto pristranoj tvrdnji da je "najistaknutiji pokretač svih ovih konferencija bio jedinstvo kršćana".¹²

Za buđenje ekumenske svijesti također je bio značajan niz međunarodnih studentskih i omladinskih pokreta. Ove udruge su se uglavnom zasnivale na osobnom, individualnom članstvu i zajedničkoj službi. Pet glavnih pokreta bilo je: (1) Udruga mladih kršćana (UMK), koja je kao svjetska federacija utemeljena 1878. godine (prva je Udruga ute-

---

¹⁰ Wiliam Carey zastupao je nešto slično s predstavnicima svih vjerskih zajednica još 1806. godine.

¹¹ George Tavad, *Two Centuries of Ecumenism*, str. 30.

¹² W. R. Hogg, *Ecumenical Foundations*, str. 31.

meljena 1844. godine u Engleskoj); (2) Udruga mladih kršćanki 1894. godine; (3) Svjetska studentska kršćanska federacija, utemeljena 1895. godine; (4) Studentski dragovoljački pokret za strane misije 1886. godine te (5) Svestudentski misionarski savez 1880. godine.¹³ Prve tri organizacije postoje i danas; sjedište za cijeli svijet im je u Ženevi; posljednje dvije su nestale s pozornice međunarodnog djelovanja kršćanskih studenata. Evandelisti kao Moody, Sankey i Drummond pomogli su u davanju evangelizacijskog nadahnuća i misionarskog rada ovim pokretima mladih studenata. Mladi su ljudi iskusili određeni oblik kršćanskog zajedništva koje je prelazilo granice vjerskih zajednica, i to je pridonijelo polaganju psihološkog temelja za pionirske pozornice na kojima se počeo pojavljivati ekumenski pokret. Niz njegovih budućih vođa završio je u ovim studentskim organizacijama i na misionarskim konferencijama svoje naukovanje u pripremi za kasnije ekumensko vodstvo (primjerice J. R. Mott, J. H. Oldham, William Paton, W. A. Visser t' Hooft).

Krajem devetnaestoga stoljeća osnovano je šest svjetskih crkvenih zajednica. U njih je bila uključena Anglikanska zajednica (Anglican Communion) sa svojom biskupskom organizacijom, nazvana Lambethova konferencija (1867.), Svjetski prezbiterijanski savez (1875.) i Svjetski metodistički savjet (1881.). Kasnije su ustrojani Međunarodni kongregacijski savjet (1891.) i Baptistički svjetski savez (1905.).¹⁴ Nakon njih stvorena su druga slična tijela

---

¹³ Svestudentski misionarski savez bila je prva studentska misionarska udruga u SAD-u. Kad je organizirana Svjetska federacija kršćanskih studenata 1895. godine, ona je postala teološki odjel Udruge mladih kršćana američkih koledža. Raspuštena je 1898. godine.

¹⁴ Neka od ovih svjetskih konfesionalnih tijela danas imaju drukčija imena ili ustroj: Između Lambethovih konferencija (u načelu se održavaju svakih deset godina) anglikanska zajednica danas djeluje preko Anglikanskoga savjetodavnog vijeća. Godine 1970. Međunarodni se kongregacijski savjet spojio sa Svjetskim savezom reformiranih crkava (ranije Svjetskim prezbiterijanskim savezom) da bi oblikovali novi Svjetski

kao Luteranski svjetski sabor (1923.), u kojemu je najmanji po članstvu Svjetski savjetodavni odbor prijatelja (1937. kvekeri). Ova se razna tijela danas uglavnom zovu Svjetska konfesionalna obitelji.¹⁵ Od 1957. godine ona se sastaju na godišnju neslužbenu konferenciju kojoj pribiva desetak ili više ovih svjetskih konfesionalnih tijela.¹⁶

George Tvard je vješto ukazao na protestantski liberalizam devetnaestoga stoljeća kao značajni izvor ekumenizma. Ovaj liberalizam znači neku vrst prenošenja filozofskog racionalizma osamnaestoga stoljeća na religiju. "Racionalizam vjeruje da može uništiti poznate religije ukazujući na apsurdnost dogmi."¹⁷

Protestantski liberalizam, premda nije bio voljan potpuno izbaciti nadnaravno, kako je to zahtijevao filozofski racionalizam, prihvatio je misao o sporednosti dogmatskih i doktrinarnih izjava — čak i njihovu apsurdnost ako ih se doslovce tumači. Rješenje liberalizma, povezano sa školom teološke misli Friedricha Schleiermachera (1768.—1834.), bilo je isprazniti nauk pročišćavanjem. Tako je bilo moguće službeno odobravati crkvena vjerovanja i dogmatske izjave, no ipak mijenjati sadržaj a time i prvobitno značenje klasičnih formula. Kršćanska vjera je bila utemeljena na čovjekovoj unutarnjoj svijesti o postojanju Boga i odgovoru na "stvarnost" kao cjelinu.

---

savez reformiranih crkava. Luteranska svjetska federacija nadomjestila je raniju Konferenciju; ona je najvažnija, u organizacijskom smislu, od svih spomenutih crkvenih svjetskih zajednica.

¹⁵ Neki ekumenisti smatraju da su ove "crkvene obitelji", zbog jačanja *konfesionalne privrženosti*, zapreka na putu ekumenskom pokretu. Drugi bi opet rekli da konfesionalno jedinstvo koje prelazi nacionalne granice i širi se po cijelome svijetu pomaže, a ne odmaže pokretu ujedinjenja.

¹⁶ Adventisti sedmoga dana sudjeluju od 1968. godine na ovoj neslužbenoj i neustrojenoj Konferenciji tajnika Svjetskih crkvenih obitelji. Zadnjih godina jedan od značajnih predmeta rasprave bila je vjerska sloboda. Drugi sudionici su Ekumenski patrijarhat, Svjetski sabor Kristovih crkava (Učenika) i Vojska spasa.

¹⁷ Tvard, *op. cit.*, str. 26.

Vjerski realizam djelovao je kao teološki “čimbenik izjednačavanja”; on “po svojoj naravi teži da svim religijama daje zajednički nazivnik, iskustvo otajstvene dubine postojanja kroz koju čovjek nejasno dokučuje ili proniče Boga. Na ovaj je način liberalizam zastupao uključivanje različitih tradicija u zajedničko temeljno iskustvo”.¹⁸

On nije bio sklon kršćanstvo smatrati jedinom, već jednom od religija — najvišom među njima. “Ova faza u protestantskoj evoluciji nije mogla a da ne naštetiti doktrinarnom sadržaju protestantizma.”¹⁹ Proces izjednačavanja i uključivanja tako je pomogao pripremi puta za nadolazeći ekumenski poticaj. Doktrinarni *miris protestantizma* ishlapio je kroz prozor liberalizma, a u njega je doplovio ugodan *miris kâda ekumenizma*.

Protestantski liberali ubrzo su ustanovili da tonu u živi pijesak teološkog relativizma i da su katkad i žrtve pod-muklih podmorskih struja sinkretizma. Međutim, u znanstvenom ozračju završnih desetljeća prošloga stoljeća, kršćani koji se nisu upustili u teološko mjesečarenje shvatili su potrebu za hvatanjem u koštac s uznemirujućom stvarnošću da “vjerski osjećaj” nije baš jako čvrsto i pouzdano tlo za podizanje zgrada crkve i vjere. Posrnuli, oslabljeni liberalni protestantizam, ispražnjen od svoga doktrinarnog sadržaja i odsječen od svojih biblijskih i reformatorskih sidrišta, sve se više počeo temeljiti na “etici” ili “moralnosti” — ne toliko na osobnoj moralnosti koliko na društvenoj etici. Otuda i kasniji skok sa “spasiteljskog” na “socijalno evanđelje”. Tavard to kaže sljedećim riječima: “Kršćanstvo više nije bilo vjera... Ono je postalo servis društvene zajednice, a Krist najuzvišeniji uzor za oponašanje, a ne Sin Božji koji je postao čovjekom.”²⁰

U zaključku se može reći da je upravo liberalno krilo protestantizma “usmjerilo crkve prema novom pogledu na

---

¹⁸ *Isto*, str. 27.

¹⁹ *Isto*.

²⁰ *Isto*, str. 28.

njihove uzajamne odnose. Doktrinarne su razlike nestale otvarajući put općoj vjerskoj svijesti, moralnom idealu zajedničkom cijelome čovječanstvu, ili proučavanju društvenih nepravilnosti.”²¹ Upravo u svjetlu ovih zbivanja, njegovanih protestantskim liberalizmom i poticanih aktivnošću na društvenom području, možemo razumjeti sve pretežitiju preokupiranost pobornika svjetovnoga ekumenizma devetnaestog stoljeća s društvom i *humanumom* (čovjekovom ljudskošću), unutar okvira ujedinjenja čovječanstva, ali i kažnjivog zanemarivanja spasenja i *divinuma*. Prije nego što završimo ovaj pregled zbivanja u devetnaestom stoljeću koja su prethodila ekumenskom pokretu, korisno je ukratko se pozabaviti luteranstvom i anglikanstvom. Razvoj u smjeru katoličanstva u ovim dvjema vjerskim zajednicama objašnjava zašto suvremeni ekumenizam nije jednostavno postao sveprotestantski pokret.

Zbog već spomenutoga utjecaja liberalizma, veliki su dijelovi protestantizma “omekšali” u odnosu na nauk. Unutar luteranskih redova došlo je do reakcije kojom se nastojalo podržati važnost nauka i teologije. To je dovelo do ponovnog naglašavanja kristoloških doktrina, sakramenata, bogoslužja i same Crkve. “Škola u Erlangenu”, pod utjecajem Adolfa Harlessa (1806.—1879.), pridonijela je uvođenju suvremene luteranske bogoslužne obnove što ju je promicao dio “visoke crkve”²² unutar luteranstva. To je trend približavanja katoličanstvu.

Tavar spominje dva danska teologa koji su uglavnom nehotice gurnuli luteranstvo u smjeru Rima nastojeći razraditi teologiju sveopćeg, da ne kažemo ekumenskog domašaja. N. F. S. Grundtvig (1783.—1872.) poznat je u Danskoj kao pedagoški reformator i znameniti pisac crkvenih

---

²¹ *Isto.*

²² High Church (“visoka crkva”) je struja u Anglikanskoj crkvi koja je po bogatstvu i sjaju bogoslužnih obreda bliska Katoličkoj crkvi. Low Church (“niska crkva”) je puritansko krilo Anglikanske crkve koje ne drži mnogo do biskupske i svećeničke vlasti i svjetovne organizacije Crkve te osuđuje sjaj crkvenih obreda.

pjesama. Njegov je um obuhvaćao različita područja ljudskog znanja. Za njega je Crkva, a ne Sveto pismo, bila temelj vjere: “Spotakao sam se o istinu da u Svetom pismu ne nalazimo Crkvu, nego Sveto pismo u Crkvi, i da se ne oslanjamo na knjigu u potrazi za vjerom, nego se oslanjamo na vjeru i čitamo knjigu.”²³ Crkva ne treba biti vezana ni uz jednu denominaciju. Za njega su crkve i vjerske zajednice bile jednostavno teološke “škole”. On je naglašavao važnost nauka i sakramenata. Grundtvig dakako nije bio izravno prokatolički nastrojen; on je zapravo “anatemizirao” papu i katoličku hijerarhiju, ali je isto tako osuđivao “anti-papu”, odnosno institucionaliziranu biblijsku nepogrješivost. Sežući izvan granica luteranstva i naglašavajući euharistiju i krštenje kao sakramente koji putem *cre-da*²⁴ označavaju ispovijedanje vjere potvrđeno tijekom povijesti, on je razradio teologiju jedinstva osiguravajući dodirne točke s neluteranima uključujući i katolike.

Sören Kierkegaard (1813.—1855.), otac egzistencijalističke filozofije, vidio je u protestantizmu privremen lijek za kršćanstvo, a ne trajno načelo. Potvrdio je luteranstvo “kao korektiv”, a ne kršćansku “normu” ili “cjelinu”.²⁵ Nije pozivao na ujedinjenje novoutemeljenih crkava; smatrao ih je otpalima. Divio se nekim vidovima katoličanstva (primjerice monaštvu). Jednom je prigodom otišao tako daleko da je napisao: “Prva i najvažnija dužnost kršćanstva jest da se vrati u samostan iz kojega je Luther izašao.”²⁶ Kierkegaard se zalagao za povratak odvojenog kršćanstva prvobitnom Kristovom evanđelju. Ovaj povratak ne treba uključiti samo

---

²³ Citirano u E. D. Nielsen, *N. F. S. Grundtvig: An American Study*, str. 78. Izvornik u N. F. S. Grundtvig, “Efter-Skrift”, *Theologisk Maanedsskrift*, sv. 13, str. 188.

²⁴ Vidi Pojmovni rječnik, “Kredo”.

²⁵ Sören Kierkegaard, *The Journals of Sören Kierkegaard 1834—1854*, str. 232.

²⁶ *Isto*, str. 240. Kierkegaard je prvenstveno govorio o Danskoj, gdje je osjećao da je kršćanstvo doseglo “najniže oblike poganstva” (*isto*, str. 241).

protestante, već sve kršćane. Njegov je “ekumenizam” bio zapravo vrsta duhovnog, osobnog traganja za jedinstvom. “Njegov povratak evanđeoskim izvorima, zaobilazeći ustrojstvo službenoga protestantizma, olakšao je,” tvrdi Tavad, pišući iz rimokatoličke perspektive, “bavljenje pitanjem katoličkoga jedinstva.”²⁷ Kierkegaard stoga “zaslužuje da se ubroji među graditelje katoličke obnove u luteranstvu”; on “je omogućio novi pogled na katoličanstvo”.²⁸

Premda je u luteranstvu devetnaestoga stoljeća prevladavao liberalizam, sve je više rastao utjecaj manjine erlangenske i leipziške škole, neizravno podržan teološkim proizvodima mislilaca kakvi su bili Grundtvig i Kierkegaard. Posljedica toga bio je današnji bogoslužni pokret, posebice među luteranima, i njegova prirodna usmjerenost rimokatoličanstvu.

Anglikanstvo je još snažnije utjecalo od luteranstva gurajući svježe rođeni ekumenizam u smjeru uključivanja katolika. Povijesno je u Anglikanskoj crkvi uvijek postojala sklonost katoličanstvu pa čak i dominirala u prvoj polovici sedamnaestoga stoljeća. Tijekom sljedećeg stoljeća došlo je do okretanja leđa katoličkim utjecajima, a čitav je proces ubrzan nakon što je Slavna revolucija 1688. godine, šizmom nonjurora²⁹ koji su cijeli problem doveli do vrhunca, otklonila naklonost prema katoličanstvu.

Zapravo je oxfordski pokret³⁰ zaustavio raspad stranke Visoke crkve i vratio anglo-katoličanstvo na engleski crkveni zemljovid. Traktarijanci, vođeni Johnom Kebleom (1792.—1866.), Edwardom Puseyem (1800.—1882.) i Johnom Henryjem Newmanom (1801.—1890.), uspjeli su gotovo sami obnoviti katolizirajuće krilo anglikanstva. Ovi su ljudi smatrali Anglikansku crkvu katoličkom srednjovjekovnom crkvom u njezinome povijesnom razvoju. Sve je to dovelo

---

²⁷ Tavad, *op. cit.*, str. 38.

²⁸ *Isto*, str. 37.

²⁹ Vidi Pojmovni rječnik, “Šizma nonjurora”.

³⁰ *Isto*, “Oxfordski pokret”.

do toga da je anglikanska bogoslužna rijeka potekla u smjeru Rima. Tavard ovako naglašava ozbiljno ekumensko značenje ovih događaja:

Činjenica da se sve veći broj anglikanaca s nepovjerenjem odnosio prema protestantskoj reformaciji, onemogućila je uspostavljanje ekumenizma zasnovanog isključivo na temeljima reformacije šesnaestoga stoljeća... Nakon oxfordskog pokreta nikakvo ujedinjenje kršćana ne može uspjeti, čak ni ono što bi ga oblikovali protestanti, ukoliko nije čvrsto utemeljeno na nauku crkvenih otaca... Svaki san o jedinstvu svih protestanata mora isključiti anglikansku zajednicu.”³¹

Povratak rimskom obredu i patrističkoj³² teologiji prirodno je naveo anglikance da razmotre sjedinjenje s katoličanstvom i istočnim pravoslavljem jednako tako kao i s protestantizmom. U biti je oxfordski pokret pod jedinstvom podrazumijevao povezivanje “triju grana” kršćanstva: anglokatoličanstva, pravoslavlja i rimokatoličanstva. Protestantizam je bio učtivo isključen. Osim toga oxfordski pokret i anglokatoličanstvo bili su značajan poticaj za suvremeni ekumenski pokret skokom s razine pijetističkog ujedinjenja srca, ravno preko prepreke doktrinarnog jedinstva, na složenu razinu *unije crkava*. Ujedinjenje se smatralo skupnim događajem, organskom pojavom — sjedinjenjem Crkava.

Zanimljivo je zapaziti da je u devetnaestom stoljeću sam Newman, posebno cijenjeni obraćenik na katoličanstvo, naglašavao nedostatke u pojedinačnom obraćenju Rimu. Tako je u pismu Phillippsu de Lisleu (1857.) rekao: “Mislim da je u interesu katoličanstva da nam se pojedinci ne pridružuju, već da ostanu kao kvasac masi — smatram da će za nas učiniti više ako ostanu gdje jesu nego da prijeđu k nama.”³³ Čini se da je upravo to bilo rimokatoličko

³¹ Tavard, *op. cit.*, str. 41.

³² Vidi Pojmovni rječnik, “Patristički”.

³³ E. C. Purcell. *Life and Letters of Ambrose Phillipps de Lisle*, sv. 1, str. 368.

ekumensko stajalište i strategija sedamdesetih godina devetnaestoga stoljeća. Raščlani li se do kraja, ono zvuči kao mefistovski petokolonaški pristup međucrkvanim odnosima.³⁴ To prije jednog stoljeća nije bilo službeno katoličko stajalište. Godine 1857. osnovana je Udruga za promicanje jedinstva u kršćanskom svijetu, s Phillippsom de Lisleom kao jednim od utemeljitelja s katoličke strane. Ponešto ekscentrični anglikanski svećenik Frederic George Lee vjerojatno je bio njezin najoduševljeniji promicatelj. U odgovoru na želje iznenađene rimokatoličke hijerarhije u Britaniji, Vatikan je u načelu osudio (1864.) ovu Udrugu i zabranio katolicima sudjelovanje. Protivljenje katolika bilo je u velikoj mjeri zasnovano na uvjerenju da Udruga *smanjuje broj pojedinačnih obraćenja* i promiče teoriju Crkve “triju grana”.³⁵ Katolici su se povukli, ali se udruga održala sve do 1921. godine.

Lambethova kvadrilaterala 1888. godine utjecajni je anglikanski pridonos pregovorima o ujedinjenju koji zavrđuje pozornost. Protestantska episkopalna crkva u Sjedinjenim Američkim Državama zatražila je 1880. oblikovanje izjave o načelima kojima bi se rukovala u razgovorima o federaciji s drugim kršćanskim crkvama. Takva je izjava prihvaćena glasovanjem na njezinome Općem saboru 1886. godine koji je zasjedao u Chicagu. Godine 1888. Lambethova Konferencija anglikanskih biskupa prihvatila je tu izjavu uz male izmjene. Ova takozvana Lambeth-chicaška kvadrilaterala odredila je četiri glavna uvjeta koji trebaju upravljati svakim budućim ujedinjenjem kršćanskoga svijeta:

---

³⁴ Teško da je to Newman imao na umu. Njegov pristup nije bio makijavelistički. Zapravo, u gore navedenom pismu Phillippsu de Lisleu, Newman se u toj točki ne slaže s njime, jer smatra da su gledišta njegovog dopisnika previše ekstremna i da bi mogla neke potaknuti, uz opasnost po njihove duše, da ne postanu rimokatolici.

³⁵ Vidi pismo Williama Clifforda, katoličkog biskupa iz Cliftona, njegovom nećaku Phillippsu de Lisleu, *op. cit.*, sv. 1. str. 402,403.

(a) Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta — budući da “sadrži sve što je potrebno za spasenje”, kao pravilo i vrhunsko načelo vjere. (b) Apostolsko vjerovanje kao krštenički simbol i Nicejsko vjerovanje kao dovoljna izjava kršćanske vjere. (c) Dva sakramenta koja je sam Krist zapovjedio — krštenje i Gospodnja večera — primijenjena neprolaznom uporabom riječi kojima ih je Krist uspostavio. (d) Povijesni episkopat, lokalno prilagođen u metodama svoga djelovanja u skladu s različitim potrebama država i naroda pozvanih od Boga u jedinstvo Njegove Crkve.⁵⁶

U Lambethovom “Pozivu upućenom svim kršćanskim narodima” na konferenciji 1920. godine kvadrilaterala je nešto malo promijenjena u obliku, ali njezina je bit ostala ista.

Mnogi ekumenisti su prihvatili gornju izjavu kao razumnu osnovu za početak pregovora o ujedinjenju. Naravno, četvrta je točka najspornija jer zahtijeva da protestanti prihvate episkopat, uključujući ono što bi neki smatrali “apostolskom baštinom”. Tako su anglikanci, u svim ekumenским pregovorima oko ujedinjenja u koje su bili uključeni, postali zagovornici katoličkoga episkopalnog ustrojstva, premda je — kakve li ironije — Rim odbacio zakonitost anglikanskog svećenstva (papa Leon XIII. 1896. godine). “Gomilajući uvredu na uvredu”, pravoslavni savjetodavni sastanak u Moskvi odbio je 1948. priznati anglikansko svećenstvo, bar za neko vrijeme.

Tijekom devetnaestoga stoljeća većina je crkava jedna za drugom bila izložena djelovanju početnih ekumenskih napora. Istina, došlo je do novih podjela, ali unatoč svemu kretalo se prema zbližavanju. U vrijeme kad je malo crkvenih dostojanstvenika imalo pravo razumijevanje ovih pri-tajenih napora, Ellen G. White je (1888.) proročki progovo-

---

⁵⁶ Citirano u H. R. T. Brandreth, “Approaches of the Churches Toward Each Other in the Nineteenth Century”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 265. Također u David M. Paton, *Anglicans and Unity*, str. 8,9.

čila: "Protestanti će... posegnuti preko ponora da prihvate ruku rimske sile."³⁷ Ona je predviđjela dalekosežne promjene koje će ekumenska alkemija izazvati u međucrkvanim odnosima. Nastojanja oko ujedinjenja dobila su zamah, bez sumnje ohrabrena takvim političkim događajima kao što je ujedinjenje Njemačke i Italije. Devetnaesto je stoljeće pripremilo ekumensko tlo; dvadeseto je požnjelo ekumensku žetvu. Kakvi će biti ekumenski plodovi (ili korov) dvadesetoga stoljeća, još ćemo vidjeti.

---

³⁷ E. G. White, *Velika borba*, str. 505.

Od početka ekumenskog pokreta dva su se odgovora isticala iznad svih drugih. 1) Božja budućnost će se ostvariti zahvaljujući našim naporima. 2) Božja će budućnost doći odozgo i bit će isključivo Njegovo djelo. Može li se povezati ova suprotnost?... Bog je uvijek djelovao preko ljudi... To, međutim, ne znači da svi ljudski naponi pridonose Njegovoj budućnosti. Nama je potreban Kristov Duh koji preobražava... Ali ako čovjek sam ostane nepromijenjen... naš će svijet nastaviti teturati između uspostavljene vlasti i revolucije.¹

H. Berkhof

7

DOLAZI EKUMENSKA PLIMA

Ako bi trebalo odrediti nadnevak početka suvremenoga ekumenskog pokreta, onda bi to bila 1910. godina. Te godine je u Edinburghu održana Svjetska misionarska konferencija. Mnogi ekumenisti smatraju da je ekumenski pokret na mnogo načina izrastao iz međunarodnoga misionarskog pokreta. Sociološka je činjenica da se pokret koji je težio ujedinjenju u određenoj mjeri odvijao istodobno s najvećom zemljopisnom ekspanzijom kršćanske vjere, čemu je uslijedio kraj kršćanstva *kao produžetka* zapadne uljudbe. Roger Mehl to objašnjava ovako: "Ekumensko jedinstvo nije širenje homogenoga kršćanskog svijeta; ono je oblik postojanja Crkve koji odgovara ukinuću njegova društveno-geografskog jedinstva."² Do ovoga kidanja "europskog kršćanstva"³ nije došlo samo zbog posvjetovljenja

---

¹ "The Finality of Jesus Christ" u *The Uppsala Report 1968*, urednik N. Goodall, str. 311,312.

² Mehl, *op. cit.*, str. 199.

³ Ovo nas podsjeća na praznu izreku Hilairea Belloc: "Vjera je Europa i Europa je vjera."

Zapada, već svakako i zbog misionarskog djelovanja kršćanstva prema Istoku i Jugu.

Edinburška konferencija 1910. godine ključni je događaj. Ona ostaje velikim međašem i za misije i za ekumenizam; ona je “postala krunom ranijih zajedničkih napora i kamen temeljac za suvremeni ekumenski pokret”.⁴ Na njoj je bilo mnogo više predstavnika nego na ranijim misionarskim konferencijama, premda su rimokatolici i pravoslavci još uvijek bili odsutni, a Anglosaksonci njome upravljali. Tisuću dvjesto sudionika predstavljalo je misijske odbore i udruge, a ne same crkve. Bila su zapravo pozvana samo misionarska društva koja su djelovala među takozvanim nekršćanskim narodima. To je pomoglo da se izbjegne nebitno bavljenje “prozelitizmom” i olakša aktivno sudjelovanje, primjerice, anglokatolika koji su bili upadljivi jer ranijim misionarskim konferencijama nisu pribivali. Edinburgh je označio novi osjećaj solidarnosti među mnogim kršćanima, bez obzira na konfesionalne prepreke. U jednom od izvještaja (Odbor VIII) tvrdilo se da je “iz kretanja u smjeru ujedinjenja vidljivo” da je “ideal, koji je nazočan u mislima velike većine misionara”, “usmjeriti sav misionarski rad na osnivanje nedjeljive Kristove crkve u svakoj nekršćanskoj državi”.⁵ Izvještaj jednoga od ovih odbora tvrdio je da bi se dobro promišljenim planom suradnje moglo “udvostručiti sadašnje misionarsko osoblje,” ako se bude vršio “s osjećajem jedinstva u Kristu”.⁶

Nakon mnogo raspravljanja i oklijevanja, u Edinburghu je izabran odbor koji će nastaviti rad. Upravo je imenovanje ovoga trajnog organa međunarodne suradnje konferenciju podiglo na posebno ekumensko postolje. Edinburgh je završio u optimističkom tonu. Bilo je malo onih, ako je tko uopće i bio, koji su bili svjesni ozbiljnih političkih,

---

⁴ Estep, *op. cit.*, str. 33.

⁵ *World Missionary Conference, 1910: Report of Commission VIII — Co-operation and Promotion of Unity*, str. 83.

⁶ W. H. T. Gairdner, “*Edinburgh 1910*”: *An Account and Interpretation of the Word Missionary Conference*, str. 83.

društvenih i vojnih potresa koji će uskoro potresti i promijeniti svijet. Optimizam iz 1910. godine prerastao je u zlovolju Prvoga svjetskog rata i svega što je slijedilo. Njemački su se misionari i njihove udruge osjećali izdanima⁷ od strane misionarskog pokreta, a ovo je mišljenje trajalo godinama. Pa ipak, Odbor za nastavak rada, koji zbog rata nije mogao djelovati, bio je 1921. u Mohonk Lakeu u državi New York nadomješten Međunarodnim misionarskim savjetom. Ovaj je savjet, sastavljen od nacionalnih ili područnih misionarskih organizacija⁸ (ne crkava), postao jednim od tri dijela ekumenskog pokreta — druga su dva bila “Life and Work” te “Faith and Order”.

Međunarodno misionarsko vijeće usvojilo je jedan dio izjave s Konferencije “Faith and Order” u Lausanni, održane godinu dana ranije.⁹

Deset godina kasnije, 1938. godine, održan je još jedan važan misionarski sastanak u Tambaramu (nekoliko kilometara od Madrasa u Indiji). “Mlađim crkvama”, koje su osnovane uglavnom misionarskim radom, dodijeljeno je više od polovice vremena za nastup. Naglasak je bio na “Crkvi” i njezinoj zadaći. Ovaj put je dosta toga posuđeno od konferencije “Life and Work” održane godinu dana ranije u Oxfordu. Koristan doprinos Tambarama bio je pokretanje ekumenske rasprave o vjerskoj slobodi.

U vrijeme dok je ova konferencija održavana, na pomolu je bio Drugi svjetski rat. Rat je stvorio teškoće za misionarske pothvate, primjerice problem novčane potpore te kako postupati prema njemačkim misionarima. Na sreću nisu svi njemački misionari bili uhićeni, a dosta onih koji su bili uhićeni kasnije su pušteni. Međunarodno misio-

---

⁷ Njemačke misionare nadomjestili su misionari iz pobjedničkih zemalja, posebice u bivšim kolonijalnim područjima.

⁸ Isprva se sastojao od 17 članica; 1948. godine bilo ih je 30. Sjevernoamerička konferencija za strane misije bila je najveća organizacija.

⁹ Zavisno od osobnoga stajališta, ovo možemo nazvati ekumenskim “unakrsnim oplodivanjem” ili “kontaminacijom”.

narsko vijeće je posebno preko svog ureda u New Yorku pokušalo pomoći takozvanim misijama-siročadi (primjerice nizozemskim, norveškim i francuskim). One su održavane na životu različitim darovima. Po završetku neprijateljstava raskol s njemačkim misionarima nije bio toliko dubok kao nakon Prvoga svjetskog rata.

Međunarodno misionarsko vijeće održalo je 1947. godine manji sastanak u Whitbyju u državi Ontario, svoju posljednju konferenciju prije osnivanja Svjetskog vijeća crkava (SVC). Središnja je tema bila "očekivani evangelizam". Na nesreću, "velika očekivanja" u evangeliziranju cijeloga svijeta sve su se više ostvarivala izvan ekumenskoga misionarskog pokreta.¹⁰ Plašt dinamičnog misionarskog napredovanja i rasta polako je skliznuo s ekumenskih ramena, da bi našao mjesto na ramenima evangeličkog krila kršćanstva.

Ne smijemo zanemariti činjenicu da nisu sva protestantska misionarska društva pružila ruku Međunarodnome misionarskom vijeću. Neka od najjačih i najaktivnijih odbila su se pridružiti zato što, kako su objasnila, nisu željela učiniti kompromis ili oslabiti svoju vjeru i djelovanje i razvodniti svoje karakteristično svjedočenje.¹¹ No Vijeće je pod svojim kišobranom usklađivalo suradnju mnogih nacionalnih i područnih misionarskih savjeta. Da bi opravdalo svoje djelovanje, navodilo je tri glavna razloga: (1) evanđeoski rad, (2) suradnju i jedinstvo te (3) izbjegavanje suparništva putem diplomatskih sporazuma i protivljenje "prozelitizmu". Važan poticaj potpori ekumenskog protivljenja misionarskom suparništvu bila je razumljiva, premda sebična želja da se zaštiti "vlastiti" teritorij i "ovce".

---

¹⁰ Vidi poglavlje "Je li ekumenizam pozitivna misionarska snaga?"

¹¹ Na početku dvadesetoga stoljeća Generalna konferencija adventista sedmoga dana bila je član Konferencije stranih misija u Sjevernoj Americi. Međutim, kad je ona 1950. odlučila postati dio novostvorenog "Nacionalnog vijeća crkava", Izvršni odbor Generalne konferencije odlučio je povući članstvo adventista sedmoga dana i preuzeti status "promatrača".

Drugi tok ekumenskog djelovanja očitovao se u pokretu za praktično kršćanstvo, koji je svoj vrhunac dostigao u pokretu "Life and Work". Posljednjeg desetljeća pred Prvi svjetski rat osnovano je nekoliko nacionalnih skupina za promicanje mira razradbom i poboljšanjem načela, metoda i ozračja u području međunarodnih odnosa. Drugoga kolovoza 1914. godine, malo manje od stotinu zastupnika sastalo se u Constanci u Njemačkoj da osnuje tijelo koje je kasnije bilo poznato kao Svjetski savez za promidžbu međunarodnog prijateljstva preko crkava. Sve što su mogli učiniti bilo je donošenje nekoliko rezolucija i imenovanje međunarodnoga odbora za njihovu provedbu. Zbog početka rata zastupnici su se sljedećeg dana morali žurno vratiti kući.

Tek se 1919. godine sastao odbor osnovan na početku rata. Razgovaralo se o održavanju svjetske konferencije crkava koja bi raspravila društvene i moralne probleme. Godine 1920. sastanak je održan u Ženevi i tom je prigodom osnovan privremeni odbor za pripremu konferencije pokreta "Life and Work"; iz tog se razloga ženevski sastanak može smatrati osnivačkom konferencijom spomenutoga pokreta. Bili su nazočni pravoslavci, a papa Pio XI. u ime Rimokatoličke crkve odbio je poziv nadbiskupa Nathana Söderbloma da potvrdi sudjelovanje rimokatolika. Svjetski savez postupno se izgubio, a njegovo je mjesto zauzeo "Life and Work" sa svojim širim vidokrugom.

"Konferencija o kršćanskoj politici, ekonomici i građanstvu" (kratica Copec), održana 1924. godine u Birminghamu u Engleskoj, dosta je pripomogla pripremi dnevnoga reda i rasprave za konferenciju u Stockholmu. Godine 1925. u švedskoj prijestolnici održana je Sveopća kršćanska konferencija "Life and Work", da raspravi odnose između Crkve i društva te da prouči kako kršćani mogu promicati pravedno društvo. Premda je to bila velika konferencija (600 zastupnika iz 91 crkve i 37 zemalja), Rimokatolička crkva nije sudjelovala. Nadbiskup Uppsale, Nathan Söderblom, koji je svojim pozivom na mir u studenom 1917. godine

stekao određeno poštovanje, predsjedao je konferenciji i do svoje smrti 1931. godine nastavio prilično utjecati na razvoj ekumenskog pokreta.

Popularna, ali plitka lozinka Stockholma bila je: “Nauk razdjeljuje; služba ujedinjuje.” Na konferenciji su se pažljivo izbjegavala teološka pitanja. Kritičari kažu da su zbog toga problemi koji bi doveli do podjele gurnuti pod konferencijski stol; stoga su tome sastanku nedostajali potrebna iskrenost i realizam. Pa ipak se kroz stražnja vrata uvukao značajan doktrinarni problem. Anglikanski biskup F. T. Woods iz Winchestera govorio je o uspostavljanju Kristove vlasti i osnivanju “Božjega kraljevstva na Zemlji”. Luteranski biskup Ihwels iz Saske, koji je govorio istoga dana, upozorio je: “Nema veće pogreške ili gorega zla od mišljenja da mi smrtni ljudi trebamo izgraditi Božje kraljevstvo u svijetu.”¹² Ova su dva stajališta nastavljala podvajati kršćanstvo. Socijalni aktivizam, s naglašavanjem izgradnje Božjega kraljevstva na Zemlji preko Crkve, postao je dominantnim utjecajem u ekumenskim krugovima. To je mnoge kršćane potaklo da se drže po strani od organiziranog ekumenizma. Ovi kršćani žele održati novozavjetno razumijevanje Božjega kraljevstva koje je u biti transcendentno i pripada eshatološkoj stvarnosti, za koje, međutim, kršćani moraju svjedočiti svojim obraćenim i stoga plodnosnim životom. Oni se boje da se evanđelje o spasenju od grijeha posvjetovljuje i pretvara u poslovičnu koku koja liježe zlatna društvenopolitička jaja, iz kojih će se u određeno vrijeme izleći zlatno doba mira i blagostanja.

Na konferenciji je, zapravo, postignuto vrlo malo opipljivoga; njezini su zahtjevi bili u biti dosta umjereni. Jedino što je u vezi sa Stockholmom bilo izvorno jesu istinski međunarodni karakter skupa i činjenica da su crkve po prvi put *imenovale* svoje zastupnike. Neki su je promatra-

---

¹² Citirao Nils Ehrenström, “Movements for International Friendship and Life and Work 1925—1948”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 547. Ovo poglavlje u nastavku nazivamo “Movements”.

či pozdravljali kao “Niceju etike”, ustoličenje nove ere u povijesti kršćanstva. Drugi su je vidjeli kao potpuni promašaj i poguban utjecaj.

Stockholm je imenovao Odbor za nastavak rada, koji je 1930. godine postao “Sveopći kršćanski savjet za život i rad”. Provedene su pripreme za održavanje Oxfordske konferencije u srpnju 1937. godine. Ovoj drugoj konferenciji “Life and Work” uslijedila je po vremenu i mjestu bliska druga konferencija “Faith and Order” koja se sastala tijekom kolovoza u Ediburghu. Na ovaj način bilo je moguće zadovoljiti zajedničke interese. Premda je ova konferencija bila upola manja od stockholmske, bila je reprezentativnija (124 crkve iz 44 zemlje).

Središte rasprave bilo je teško stanje što ga je prouzročila nacistička Njemačka. Nijemcima njihove vlasti nisu dopustile sudjelovanje. Konferencija je snažno objavila odgovornost i slobodu Crkve da ostvari od Boga povjerenu zadaću:

Primarna je dužnost Crkve prema državi da bude Crkva, naime, da svjedoči za Boga, da propovijeda Njegovu Riječ, da prizna vjeru pred ljudima, da uči mlado i staro da vrši božanske zapovijedi i da služi narodu i državi objavljivanjem Božje volje kao vrhunskog mjerila kojemu se moraju pokoriti sve ljudske volje i s kojom se mora uskladiti sve ljudsko ponašanje. Ovih se funkcija bogoslužja, propovijedanja, poučavanja i službi Crkva ne može odreći bez obzira na to odobrava li ih država ili ne odobrava.¹⁵

I Oxford je poput Stockholma jasno pokazao da je nemoguće odvojiti doktrinarne predmete od praktičnih; oni se međusobno preklapaju. “Oxfordska je konferencija kao gotovu činjenicu uzela da su društvena i politička pitanja u osnovi vjerska pitanja te da su stoga opravdano i nužno

---

¹⁵ *The Churches Survey Their Task: The Report Of The Conference At Oxford, July 1937, On Church, Community, And State*, str. 82.

područje teološkog ispitivanja.”¹⁴ Sve veća podudarnost pokreta “Life and Work” i “Faith and Order” bila je neizbježna. Prije svršetka konferencija se gotovo jednoglasno složila sa spajanjem s “Faith and Order” da bi osnovala Svjetsko vijeće crkava.¹⁵

To nas dovodi do trećeg dijela ekumenske trijade. Trećega kolovoza 1970. godine Svjetsko vijeće crkava slavilo je zlatni jubilej “Faith and Order”, teološkoga krila ekumenskog pokreta. Odbor “Faith and Order”, koji se bavi komparativnim proučavanjem nauka, seže podrijetlom iz ženevskog sastanka 1920. godine, sazvanoga od strane američke Protestantske episkopalne crkve da razmotri mogućnost pripreme svjetske konferencije koja bi se pozabavila teološkim pitanjima. Misionarska konferencija u Edinburgu 1910. godine iznjedrila je misao da bi bilo ne samo poželjno da se sastanu službeni zastupnici misionarskih društava, već i službeni zastupnici crkava, kako bi proučili doktrinarna pitanja koja su *raison d'être* različitih i odvojenih crkava. Protestantska episkopalna crkva i posebice biskup Charles Brent (1862.—1929.) predvodili su u promicanju ove zamisli.

Konačno se u kolovozu 1927. godine u Lausanni okupilo oko 400 zastupnika iz 108 crkava na prvu Svjetsku konferenciju “Faith and Order”. Konferencija u Lausanni bila je krunsko dostignuće biskupa Brenta, koji je izabran za njezina predsjednika; umro je dvije godine kasnije. Raspravljalo se o pitanjima kao što su narav propovjedničko-svećeničke službe, značenje zaređenja, autoritet svećenstva i narav vidljive i nevidljive Crkve. Rimokatolici nisu pribivali, ali su sudjelovali pravoslavci; oni su nastojali na pripremi izjave o svakom glavnom izvješću u kojoj bi bilo

---

¹⁴ Ehrenström, “Movements” u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 592.

¹⁵ Svjetski savez, bojeći se djelovanja doktrinarnih razlika na zajedničke kršćanske aktivnosti, nastavio je odvojenim smjerom, dok u lipnju 1948. godine nije raspušten pri čemu je veći dio njezinih zadaća preuzeo SVC i Povjerenstvo crkava za međunarodne poslove.

istaknuto njihovo neslaganje i uzdržavanje od glasovanja. Ovo je ostalo uobičajenom pravoslavnom radnom praksom do zasjedanja u New Delhiju 1961. godine. U to su se vrijeme počeli sve više uključivati u različite odbore SVC-a pa su se počeli osjećati sastavnim dijelom ekumenskoga pokreta.

Kaže se da je cijela zamisao "Faith and Order" anglikanska (episkopalna). Postoje dokazi u prilog tvrdnji da su u programu Lausanne predvodili anglikanci. George Tavard kaže: "Anglikanski je nauk u biti ekleziološki, a to je bila glavna tema skupa u Lausanni."¹⁶ O opravdanju vjerom, vrlo važnom za luterane, uopće se nije raspravljalo. Lausanne je, međutim, upoznala luterane, kao i kalviniste, s anglikanskim pojmom "niske crkve", pomiješanoga s dobrom dozom začina "visoke crkve".

Višeput su zastupnici bili zbunjeni u odnosu na nakanu konferencije. Neki su sudionici smatrali da imaju obvezu stvaranja konačnih planova za ujedinjenje kršćanstva i to što je brže moguće. Organizatori konferencije smatrali su se pozvanima da uvijek iznova ističu kako svrha sastanka nije ujedinjenje već istraživanje, ne pre nagljeno stvaranje ujedinjene Crkve, već traženje dugoročne osnove za konačno ujedinjenje u vjeri putem doktrinarnih studija i razgovora. Cilj nije bio neposredna praktična unija, već postupna doktrinarna unija.

Kao što je bio običaj na više ranije održanih ekumenskih konferencija, i na ovoj je imenovan Odbor za nastavak rada. On se sastajao gotovo svake godine¹⁷ do sljedeće konferencije. Zasjedanja ovoga odbora bile su zapravo minikonferencije. S početkom zasjedanja Odbora 1930. godine pozvan je niz mladih ljudi da u svojstvu promatrača pribiva ovim sastancima. Na taj će se način, nadalo se, pripremiti buduće vodstvo za "Faith and Order".

---

¹⁶ Tavard, *op. cit.*, str. 100.

¹⁷ Zbog financijske krize nisu održani sastanci 1932. i 1933. godine, a službeno je osoblje bilo radikalno smanjeno.

Do 1929. godine bilo je sve jasnije da su pokreti “Faith and Order” i “Life and Work” zapravo vrlo bliski i da se često bave istim problemima. Osim toga i osoblje u njima vršilo je dužnosti u oba pokreta. Imenovan je mali odbor iz svake skupine da koordinira njihov rad. To je bio zame-tak budućega Svjetskog vijeća crkava. Jedna od njegovih prvih preporuka bila je da se druga konferencija “Faith and Order” održi i po vremenu i mjestu blizu druge konferen-cije “Life and Work”, kako bi zastupnici mogli sudjelovati na obje.

Druga konferencija “Faith and Order” održana je u kolovozu 1937. godine u Edinburghu. Njoj je pribivalo petstotinjak sudionika iz 123 crkve. Yorški nadbiskup Wil-liam Temple¹⁸ predsjedao je konferenciji; dužnost je preu-zeo od Charlesa Brenta. Kao i na Oxfordskoj konferenciji održanoj nekoliko dana ranije, zbog političke situacije u svojoj zemlji konferenciji nisu mogli pribivati njemački lu-terani.

Ekumenisti se uglavnom slažu da je Edinburgh 1937. označio konačni korak naprijed u odnosu na konferenciju u Lausanni, održanoj deset godina ranije. Bile su izvršene pozamašne teološke pripreme. Zastupnici više nisu patili od fatamorgane¹⁹ brzog ujedinjenja (kako je to bio slučaj kod nekih u Lausanni). Nastojali su stvoriti “skriveno jedin-stvo u očevidnoj raznolikosti”. To je i danas znanstveni pristup — i ružičasta nada — pokreta “Faith and Order”. Veća je važnost pridana neanglikanskoj teologiji. Rasprave su bile uravnoteženije — više protestantske — nego u Lau-sanni deset godina ranije. U prvom se dijelu bavilo milošću Isusa Krista. Može se reći da je milost bitnija za luteransku nego za anglikansku teologiju. U Edinburghu su se mogle zapaziti prve naznake trenda “Faith and Order”, koji će trajati sve do prvih godina Svjetskoga vijeća crkava, “pos-

---

¹⁸ Kasniji nadbiskup od Canterburyja.

¹⁹ Privedenje je katkad vidljivo u Messinskom tjesnacu.

tupno nadomještanje anglikanizma luteranskim i kalvinističkim protestantizmom u smjeru pokreta ‘Faith and Order’”.²⁰

Jedini stvarni ton remećenja tijekom sastanka u Edinburghu čuo se za vrijeme rasprave o predloženom spajanju s pokretom “Life and Work” da bi se osnovalo Svjetsko vijeće crkava. Anglikanski biskup A. C. Headlam iz Gloucestera izrazio je snažno neslaganje. On je predvidio neke od ekumenskih zamki. Tvrdio je, a povijest mu je obilno dala za pravo, da će predloženo Vijeće crkava donositi rezolucije i davati izjave o raznim javnim zbivanjima, što bi moglo baciti sjenu na neovisnot crkava. No nadbiskup Temple je na kraju konferencije ipak izjavio da je njegovo predsjedanje bilo olakšano time što su sudionici “bili tim koji je bilo lako voditi”. Konferencija je završila tonom jedinstva i izglasovala svečanu izjavu u kojoj je objavljeno jedinstvo u vjeri i odanost Isusu Kristu:

Ovo se jedinstvo ne sastoji u slaganju naših umova ili pristanku naše volje. Ono je utemeljeno na samome Isusu Kristu... Naše je jedinstvo stvar srca i duha... Želja nam je da svim ljudima na svakom mjestu objavimo naše čvrsto uvjerenje da je Krist jedina nada za jedinstvo svijeta.²¹

Do osnivanja Svjetskog vijeća crkava nakon 1937. godine došlo je zahvaljujući spajanju dvaju ekumenskih pokreta, “Life and Work” i “Faith and Order”. Zapravo se prvo “pismo Vijeća crkava” na ekumenskom zidu pojavilo u vezi s organizacijom Lige naroda; sve je jasnije bila izražena želja za “ligom crkava”. Već 1920. godine tri su odvojena prijedloga podupirala ovu zamisao: 1. Godine 1910. nadbiskup Söderblom je predložio osnivanje ekumenskog vijeća crkava. 2. U siječnju 1920. godine Carigradska ekumenska patrijaršija izdala je encikliku predlažući zajedni-

---

²⁰ *Isto*, str. 102.

²¹ Tatlow, “World Conference”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 434,435.

cu, ili ligu²² crkava i uputila poruku “svim Kristovim crkvama, gdje god bile”.²³ 3. U lipnju 1920. godine J. H. Oldham je pred Međunarodnu misionarsku konferenciju u Cransu iznio memorandum o osnivanju Konferencije u kojemu stoji da će ona “vjerojatno uskoro dati mjesta nečemu što bi moglo predstavljati početak svjetskog saveza crkava”.²⁴

Dosta je toga učinjeno gore spomenutom enciklikom što ju je poslala Ekumenska patrijaršija. Nazvana je “epohalnom”. Činjenica što su druge kršćanske crkve otvoreno oslovljene kao crkve bio je potpuno nov jezik za pravoslavce. Teško je, međutim, vjerovati da su pobude koje su potakle na pisanje ovog pisma bile potpuno nesebične. Upravo u to vrijeme Patrijaršija je bila pod velikim pritiskom turskih vlasti i u opasnosti da bude istjerana iz svoje povijesne stolice. Pismo se poklopilo s protjerivanjem oko milijun i pol pravoslavaca iz Turske. Očito je da je patrijaršija željela dobiti potporu zapadnih kršćanskih crkava i vlada da ojača svoj nesigurni položaj.

Tijekom dvadesetih godina općenito se smatralo da je za “Faith and Order” te “Life and Work” bolje da ostanu razdvojeni. Ipak je zamisao o većoj suradnji postupno bivala sve snažnija, dok 1937. godine Oxfordska i Edinburška konferencija nisu imenovale svaka po sedam članova u odbor četrnaestorice koji će raditi na prijedlogu organiziranja Svjetskog vijeća crkava.

Očiti razlog za spajanje ovih dvaju pokreta krajem tridesetih godina bio je financijska kriza s kojom su se suočavale obje organizacije. Postalo je nemogućim održati na površini dva odvojena ekumenska broda. Drugo, pokazalo

---

²² U enciklici je upotrijebljena grčka riječ *koinonia*, koja se obično prevodi sa “zajednica”. U suvremenom grčkom jeziku ona ima i značenje “lige”, pa se tako rabi i u vezi s Ligmom naroda.

²³ S. C. Neill, “Plans of Union and Reunion 1910.—1948.”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 446.

²⁴ Citirano u Visser ‘t Hooft, “The Genesis of the World Council of Churches”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 697.

se da su stare razlike ostale. Uvidjelo se da je nemoguće držati nauk odvojen od praktičnog kršćanstva i neteološke čimbenike izvan “Faith and Order”. Staro geslo “Doktrina razdjeljuje; služba ujedinjuje” sve više se smatrala onim što doista jest: sofizmom koji vodi u zabludu.

Izazov totalitarnih ideologija i političkih sustava bila je treća snaga koja je mnoge ekumeniste navodila da s nakhlonošću gledaju na svjetsku koaliciju crkava koja bi mogla donijeti praktične odluke na društvenopolitičkom području, koje će vlasti i društvo morati uzeti u obzir. Tako ugledna ekumenska ličnost kao što je nadbiskup Temple izjavila je na Oxfordskoj konferenciji 1937. godine da je danas potreban “glas nerimokatoličkog kršćanstva”. Dr. Visser ‘t Hooft piše:

Novi i nasilni nacionalizmi²⁵, sa svojim zahtjevima za nacionaliziranom Crkvom potpuno podložnoj državi, više nego ikad jasno su ukazali na velike duhovne opasnosti što ih sadrži zamisao o čisto nacionalnim crkvama bez ikakvog osjećaja zajedništva ili solidarnosti s drugima.²⁶

Arnold Toynbee s pravom naziva nacionalne crkve “čudovišnim proizvodima” “parohijalizma” koji je u oštroj “suprotnosti s biti kršćanstva”.²⁷

Odbor četrnaestorice, što su ga imenovale Oxfordska i Edinburška konferencija, sastao se u svibnju 1938. godine u Utrechtu u Nizozemskoj i postavio temelje za privremenu strukturu Svjetskog vijeća crkava. Tijekom idućih deset godina — odlaganje svakako treba zahvaliti ratnim godinama — u zaglavlju na pismima Privremenog odbora Vijeća stajala je fraza: “U procesu formiranja”. Na sastanku u Utrechtu razmatrana su tri osnovna pitanja o SVC-u koja su se sad počela pojavljivati kroz konfesionalne oblake: 1.

---

²⁵ Primjerice nacionalsocijalizam u Njemačkoj.

²⁶ Visser ‘t Hooft, “Genesis...”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 700.

²⁷ Toynbee, *Study*, sv. 4, str. 222.

Vlast — buduće Vijeće ne smije biti supercrkva niti smije imati zakonodavnu vlast nad crkvama članicama, a autoritet njegovih proglašenja bit će jednostavno težina njihove mudrosti. 2. *Osnova* — “Svjetsko vijeće crkava je zajednica Crkava koje prihvaćaju našega Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja.” 3. *Predstavništvo* u Središnjem odboru koji vodi poslove — prihvaćeno je regionalno, a ne konfesionalno načelo zastupanja.

Ekumenski vođe smatrali su razdoblje Drugoga svjetskog rata nekom vrsti vremena testiranja za Svjetsko vijeće crkava “u procesu formiranja”. U svojim spisima dr. Visser ‘t Hooft spominje mnoge teškoće. U zaključku kaže:

Zajednička obrana od ideoloških napadaja na Svjetsku crkvu, zajedničke patnje, prilika da se služi ratnim zarobljenicima i izbjeglicama iz drugih zemalja... pokazale su se snažnijim čimbenicima u izgradnji ekumenskog osvjedočenja od konferencija, odbora ili putovanja.²⁸

Privremeno Vijeće crkava tijekom rata nije davalo izjave kojima bi osudilo ovu ili onu zaraćenu stranu — zapravo nije davalo nikakve izjave. Bio je to mudar postupak, put koji bi danas trebalo češće slijediti. Vjerojatno su četrdesete bile najbolje godine SVC-a. Bilo je vidljivih očitovanja idealizma, svježine, pomaganja da se prijeđu brda teškoća, preuzimanja rizika za ono što se činilo ispravnim i pravednim, posjećivanja i dijeljenja literature zatvorenicima u suradnji s ustanovama kao što su Američko biblijsko društvo, Udruga mladih kršćana, Udruga mladih kršćanki i Crveni križ.

---

²⁸ Visser ‘t Hooft, “Genesis...”, u Rouse i Neill, *op. cit.*, str. 709. Među hrabrim ljudima koji su prebacivali Židove i druge izbjeglice preko planina i bodljikave žice u sigurnost Švicarske ili Španjolske bio je J. Weidmer, adventist, sin adventističkog propovjednika. Jedan od njegovih suradnika u Švicarskoj bio je Visser ‘t Hooft iz SVC-a; i nakon rata ostali su osobni prijatelji. Vidi Herbert Ford, *Flee the Captor*.

Sve do kolovoza 1948. godine nije bilo moguće službeno proglasiti Svjetsko vijeće crkava; to se moglo učiniti sazivanjem prve skupštine i prihvaćanjem osnovnoga i statutarnog ustrojstva. U Amsterdamu se okupio 151 zastupnik iz 147 Crkava. John R. Mott otvorio je skupštinu i tako ju povezoao povijesnom živom karikom s Edinburghom 1910. godine. Izabrana tema bila je “Čovjekova zbrka i Božji dizajn”. Kao što je rekao Karl Barth, jedan od vodećih ljudi u Amsterdamu, bilo bi možda korisnije da je cijeli ekumenski pokret bio više teološki usmjeren — usredotočen na Boga — i da je glavna tema počela s “Božjim dizajnom” namjesto s “čovjekovom zbrkom”. Ispravno se smatralo da se zbrka kod čovjeka očituje i u zbrci i podjeli crkava. Osnovno pitanje koje je proizašlo iz rasprave na skupu glasilo je: “Čime Crkva može pridonijeti društvu u današnjim krajnostima?”

Amsterdamski skup slijedio je uobičajenu proceduru prošlih i budućih konferencija: govori na skupštini, razmatranje unaprijed pripremljenih dokumenata ili posebnih studija pripremljenih za konferenciju u raznim sekcijama, odbori, razmatranje i odluke skupštine o preporukama odbora, te pregledana izvješća sa sastanaka sekcija. Kao što je često slučaj na takvim sastancima, zastupnici su prihvatili “poruku”, središnju izjavu koja je vjerojatno bila deklaracija: “Namjeravamo ostati zajedno.”

Prihvaćeni statut bio je manje-više prijedlog statuta iz Utrechta deset godina ranije. Uvedena je značajna promjena: pri sastavljanju Središnjeg odbora u obzir se trebala uzeti konfesionalna zastupljenost kao i regionalna ili zemljopisna.

S obzirom na stapanje dviju od tri glavne grane ekumenskog pokreta u Amsterdamu, prirodno se javlja pitanje: Zašto se i treća grana — Međunarodni misionarski savjet — nije pridružila osnivanju Svjetskog vijeća crkava? Za to postoji nekoliko objašnjenja: prije svega, “Faith and Order” te “Life and Work” bili su izravno utemeljeni na crkvama, dok je Međunarodno misionarsko vijeće stajalo

na nogama zahvaljujući Nacionalnoj konferenciji misionarskih društava ili Nacionalnim kršćanskim savjetima. Osim toga, neke podružnice MMV-a nisu uopće bile oduševljene službenim ekumenskim pokretom. Smatrale su da su mnogi pristaše ekumenizma zasjenjivali živahni, otvoreni, evanđeoski usmjeren misionarski rad spuštajući ga na razinu upravljanja ekumenskim “brodom”.²⁹ Pa ipak, ubrzo nakon svečanog utemeljenja Svjetskog vijeća crkava, Privremeni odbori SVC-a i MMV-a sporazumjeli su se da će obje organizacije, premda će sačuvati svoj identitet, biti poznate (to treba uključiti u njihove nazive) kao “udružene” jedna s drugom. Ovaj je sporazum ratificirala Amsterdamska skupština.

Godine 1973. Svjetsko vijeće crkava slavilo je svoj srebrni pir. Od Amsterdama je niz tok vremena proteklo dosta ekumenske vode. Broj crkava članica povećao se sa 147 u Amsterdamu na 267 nakon ženevskog zasjedanja Središnjeg odbora u kolovožu 1973. godine.³⁰ SVC danas pokriva najveći dio kršćanskog svijeta. No postoje i zamjetljivi neistomišljenici. Rimokatolička crkva se prilično zagrijala za SVC, ali mali su izgledi da bi mu se u bliskoj budućnosti mogla pridružiti. Druge značajne vjerske zajednice koje su ostale po strani jesu Južna baptistička konvencija, luteranski Missourski sinod, većina pentekostalnih crkava, Crkva adventista sedmoga dana,³¹ mnoga crkvena tijela okupljena pod nazivom “Konzervativni evangelici” te brojne kršćanske zajednice koje “većinsko” kršćanstvo smatra sektama ili kultovima.

Ne možemo dati više prostora povijesti ekumenskog pokreta u godinama koje su slijedile nakon Amsterdama.³²

---

²⁹ “Brod” je simbol izabran za ekumenski pokret uopće, a posebice i za SVC.

³⁰ Porast članstva u SVC-u nije bio bez neuspjeha. Nekoliko je crkava povuklo svoje članstvo.

³¹ Baptisti sedmoga dana (u svijetu ih ima desetak tisuća) članovi su osnivači u Amsterdamu.

³² Harold E. Fey, urednik, *The Ecumenical Advance: A History of*

Dr. Visser 't Hooft nazvao je ovo suvremeno razdoblje “naraštajem graditelja”.³³ To je neprijeporno razdoblje u kojem je ekumenizam učinio velike korake i postao “svjetskim”. Još su održane tri skupštine Svjetskog vijeća crkava. Na Evanstonskoj skupštini 1954. godine tema je bila “Krist — nada svijeta”. SVC je dostigao svoju najvišu eshatološku točku na kojoj je, međutim, ekumenska plima počela opadati. Kršćanska je nada bila povezana s drugim dolaskom Krista kao suca i kralja. Pa ipak, izražene su oštre razlike s obzirom na glavnu temu. Mnogi su zastupnici bili gotovo potpuno zaokupljeni kršćanskom nadom u ovom sadašnjem svijetu. Stoga je došlo do neslaganja između “kršćaninove nade ovdje i sada, i one krajnje nade”.³⁴ Unatoč ovim neuspjesima, moramo biti zahvalni što su zastupnici 161 Crkve bili spremni — unatoč dosta velikom protivljenju — izjaviti da je Krist nada svijeta. Stoga:

On [Krist] će ponovno doći kao Sudac i Kralj da svemu učini kraj. Tada ćemo Ga vidjeti onakvim kakav jest i spoznati kao što smo spoznati. Zajedno sa svim stvorenjem čekat ćemo na to sa žarkom nadom, znajući da je Bog vjeran i da i sada sve drži u svojoj ruci.

Ovo je nada Božjeg naroda u svim vremenima i mi je iznova preporučujemo svima koji žele poslušati.³⁵

Evanston je nastavio raspravu o vjerskoj slobodi otpočetoj u Amsterdamu. To je dovelo do uspostavljanja tajništva za vjersku slobodu Svjetskog vijeća crkava 1958. godi-

---

the Ecumenical Movement, sv. 2, 1948.—1968. obraduje vrlo iscrpno i autoritativno dvadeset godina djelovanja ekumenskog pokreta. Ovo djelo u nastavku nazivamo *Ecumenical Advance*.

³³ Visser 't Hooft, “The General Ecumenical Development Since 1948”, u Fey, *Ecumenical Advance*. On razlikuje dva ranija razdoblja: (1) razdoblje pionira (oko 1910.—1927.) i (2) razdoblje graditelja (oko 1927.—1948.) Ovo poglavlje u nastavku nazivamo “Ecumenical Development”, u Fey, *Ecumenical Advance*.

³⁴ *The Evanston Report: The Second Assembly of the World Council of Churches, 1954*, str. 70. Ovo djelo u nastavku nazivamo *The Evanston Report*.

³⁵ *Isto*, str. 91.

ne. Amsterdam je izrazio spremnost da “ostanemo zajedno”. Evanston je objavio želju da “rastemo zajedno” na osnovi ponovnog posvećenja Bogu.³⁶

Možda je Evanston, biblijski govoreći, bio jedan od najbiblijskije usmjerenih ekumenskih skupova. S tim u vezi treba uzgred istaknuti da je upravo ekumensko stajalište prema Bibliji, njezinom autoritetu i tumačenju ono što izaziva veliku zabrinutost među mnogim kršćanskim promatračima ekumenske scene. U ekumenskim krugovima (kao i u suvremenom crkvenom životu uopće) uočava se sklonost k umanjivanju *normativnog* i *bezuvjatnog* autoriteta Božje Riječi. Danas se može reći da se u hermeneutici³⁷ SVC-a “biblijsko svjedočenje ne smatra samo po sebi normativnim”.³⁸ Osim toga, ne smije se prijeći preko činjenice da se suvremeno tumačenje Biblije sve više prikazuje kao produžetak interpretativnog procesa već nazočnog u samome Svetom pismu.³⁹ Manje se naglašava *autoritet* Biblije, a više vrhovna uloga Crkve kao *tumača* biblijske poruke. Međutim, tamo gdje se ne smatra da je Biblija sama po sebi normativna u svome izravnom značenju, široko se otvaraju vrata samovoljnom tumačenju nadahnutom najnovijom modom u povijesnoj kritici i kritici forme.

Kršćansko svjedočenje danas mora zapravo biti potvrda biblijske poruke (a ne njezino tumačenje) kao vjerodostojnog izvještaja Božje objave. Božja je Riječ bezvremenska u svojem nauku o spasenju čovječanstva, a djelovanjem Svetoga Duha u zajednici svetih Biblija jednako odlučno govori ljudima u svim vremenima.

Nadahnuti karakter Biblije podrazumijeva da između njezinih različitih dijelova ne može biti proturječja; oni su

³⁶ *Isto.*

³⁷ Vidi Pojmovni rječnik, “Hermeneutika”.

³⁸ “World Council of Churches/Seventh-day Adventist Conversations”, *The Ecumenical Review*, 24:2:206 (travanj 1972.).

³⁹ “Faith and Order” *Louvain 1971 Study Reports and Documents*, str. 9—23.

u skladu jedan s drugim. Biblija je jedinstvena. Dok se u prvim godinama SVC-a⁴⁰ moglo naići na slično naglašavanje biblijskog *jedinstva* i *sklada*, razvojni ekumenski trend od četvrte, Montrealske svjetske konferencije “Faith and Order”, održane 1963. godine, išao je u suprotnom smjeru — potpori gledišta da *raznolikost* pa čak i *proturječe* prevladavaju i u Bibliji. Na Bristolskoj konferenciji “Faith and Order” 1967. godine naglasak više nije bio na Bibliji kao Božjoj Riječi, već na Bibliji kao “zbirci dokumenata što su ih pisali ljudi”,⁴¹ koja iznosi suprotne i proturječne predaje. Bristolski izvještaj je tvrdio da se u novozavjetnom tekstu može otkriti više slojeva predaje. Ovdje lako zamjećujemo prodor Bultmannove škole hermeneutike u razmišljanje pokreta “Faith and Order” i odbacivanje “ranije ‘biblijske teologije’” koje ono podrazumijeva.⁴²

U vrijeme održavanja Louvainske konferencije pokreta “Faith and Order” 1971. godine pristup Bibliji bio je zasnovan na elastičnim pojmovima kao što su relativnost, fluidnost, napredak u tumačenju, različiti modeli tumačenja, suvremeno stanje i drugi. U takvim je pojmovima vrlo malo konkretnog; sve je elastični fluid. Konkretno je očito previše ukočeno za “situacijske ukuse”. Premda je točno da se “plinovi” mnogo lakše prilagođavaju svojoj okolini, ipak se ne može zamisliti da oni budu zračni temelj na kojem bi se trebalo izgraditi biblijsko tumačenje. Osim toga, od nas se sad očekuje da vjerujemo kako “autoritet Biblije zavisi od činjenice da se on takvim doživljava”,⁴³ kao da je Božje *pravo* da u svojoj Riječi odredi, zapovijedi ili izrazi svoju spasiteljsku ljubav podložno ili čak povezano s ljudskom voljom ili autoritetom.

---

⁴⁰ Vidi *Biblical Authority for Today: a World Council of Churches Symposium on “The Biblical Authority for the Churches’ Social and Political Message Today.”* A. Richardson i W. Schweitzer, urednici.

⁴¹ Ellen Flesseman-van Leer, “Biblical Interpretation in the World Council of Churches”, *Study Encounter*, 8:2:5 (1972.).

⁴² *Isto.*

⁴³ *Isto*, str. 7.

Autoritarni pristup Bibliji ili služenje biblijskim tekstovima kao dokazima mogli bi ukazati na priprosto reagiranje uma koje odbija mnoge misaone ljude. S druge strane, u dosta današnjih ekumenskih biblijskih studija i tumačenja, povijesna i literarna kritika otišla je tako daleko da je uništena sama osnova biblijske vjerodostojnosti i autoritativnosti. Ne treba se čuditi što je zanimanje za Bibliju u ozbiljnom opadanju, premda se osjeća i značajno uskršavanje pozornosti za Bibliju. No ova je posljednja pojava, međutim, žeđ za autentičnom Božjom Riječi, traganje za božanskim svjetlom i vodstvom, za onim što je čvrsto i sigurno, a ne neodređeno i maglovito.

Vraćamo se natrag na kratku povijest skupština Svjetskog vijeća crkava. U vrijeme održavanja Skupštine u New Delhiju 1961. godine, članstvo u SVC-u doseglo je gotovo 200 Crkava, točnije 198. Glavna tema "Isus Krist — Svjetlo svijeta," bila je svakako kristocentrična (premda je svjetlo značajna sinkretistička sastavnica u istočnim religijama),⁴⁴ ali "glavnoj temi nije pružena veća pozornost, kao što je to bio slučaj u Evanstonu",⁴⁵ premda ju se pokušalo uklopiti u izvještaje različitih sekcija. Zastupnici su potvrdili svoj cilj da "pronađu ono što sada na svakom mjestu možemo činiti zajedno".

New Delhi će se vjerojatno najbolje pamtiti po spajanju Međunarodnoga misionarskog vijeća i Svjetskog vijeća crkava, s tim što je prvo postalo Odjel za svjetsku misiju i evangeliziranje Svjetskog vijeća.⁴⁶ Tri su se glavna ekumenska toka sada slila u rijeku Svjetskog vijeća crkava. Već je u Evanstonu odlučeno da se uspostavi Zajednički odbor s tajništvom i uspostavljen je Odjel za studije koji će služiti obim roditeljskim tijelima. Nakon spajanja u New Delhiju došlo je do pomaka u ekumenskom misionarskom razmiš-

---

⁴⁴ Vidi poglavlje "Suvremeni sinkretistički pokreti"

⁴⁵ W. A. Visser 't Hooft, "Ecumenical Development", u Fey, *Ecumenical Advance*, str. 41.

⁴⁶ Vidi poglavlje "Je li ekumenizam pozitivna misionarska snaga?"

ljanju od pojedinih misijskih područja do poželjnog naglašavanja svjetske misije, s bazom koja bi obuhvaćala čitav svijet, a ne samo zavičajnu bazu ograničenu na zapadni kršćanski svijet. Ovo je jasno došlo do izražaja na sastanku novoga Odljela za svjetsku misiju i evangelizam održanom 1963. godine u Mexico Cityju. Tamo je pravilno naglašeno da “misijsko polje” obuhvaća cijeli svijet i da misije trebaju djelovati ne samo na tri kontinenta (Afrika, Azija i Južna Amerika), već na svih šest. Ovo naglašavanje je svakako nužno, ali na nesreću bilo je popraćeno podcjenjivanjem *stranog* misionarskog rada. Neki su ekumenisti očito smatrali da je međucrkvvena pomoć odgovarajuća zamjena za misije. Božji poziv — u biti Njegova izričita zapovijed — glasi: “Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim!” (Mt 28,19) Bog traži misionare, a ne samo sredstva; On bi rado imao živote, a ne samo darežljivost.

Dužnost je i prednost svakog dijela Crkve na svakom mjestu da se uključi ne samo u misionarski rad pred svojim vlastitim vratima, već i u nekom drugom dijelu svijeta... Kazati da je zavičajna baza svuda ne znači da treba ukinuti “strane misije”, već ih učiniti sveopćima.⁴⁷

Crkva mora stalno i dinamično sezati za novim područjima, prelazeći granice nevjerstva — bilo da su one pogske ili nebiblijske i stoga nekršćanske.

Drugo značajno kretanje do kojega je došlo u New Delhiju bilo je masovni ulazak pravoslavnih crkava u Svjetsko vijeće crkava, vođen Ruskom pravoslavnom crkvom.⁴⁸ U Amsterdamu su bili nazočni samo Ekumenska patrijaršija (značajna po povijesnom ugledu, ali brojčano slaba) i

---

⁴⁷ J. E. L. Newbiggin, *One Body, One Gospel, One World*, str. 31.

⁴⁸ Manje je značajno bilo pristupanje dviju pentekostalnih crkava iz Čilea. Vjerovalo se da će one predstavljati most prema konzervativnim evangelicima. No to se nije ostvarilo i dosad je pentekostalno svjedočenje unutar SVC-a bilo dosta suzdržano, unatoč tome što sve više pentekostalnih crkava postaju članicama.

Grčka pravoslavna crkva. Do 1964. godine praktično su sve veće pravoslavne i istočne crkve bile članice SVC-a. To je bilo od velikog značenja za ekumenski pokret, pa danas pravoslavci vrše dosta jak utjecaj u SVC-u.

Skupština u New Delhiju odobrila je promjenu “baze” SVC-a preuzimajući trojstvenu formulaciju.⁴⁹ Ovo je djelomično učinjeno da se omogući pristup pravoslavcima. Premda je ova sadašnja “baza” preciznija od prvobitne amsterdamske izjave, ona je još uvijek previše neodređena da bi mogla biti osnova za doktrinu. Međutim, nije bilo za očekivati da će tijelo s takvim sveobuhvatnim ciljevima kao što je SVC obuhvatiti veliki dio spektra kršćanskih crkava, a da pritom kao teološku osnovu nema razmjerno nisku zajedničku doktrinarnu odrednicu. Osim toga, svakoj je crkvi članici dopušteno da na svoj način protumači “bazu”.

Četvrta skupština SVC-a održana je 1968. godine u Uppsali u Švedskoj.⁵⁰ Bila je to prva skupština nakon održavanja II. vatikanskog koncila (1962.—1965.).⁵¹ Urednik isusovačkog glasila *Civiltà Cattolica* pozdravio je skupštinu, pri čemu je zauzeo pozitivno stajalište prema budućim odnosima između SVC-a i rimokatolika. Ta je godina bila godina studenskih nemira, političkih atentata, sukoba i krize. Uppsala je posvetila veću pozornost stanju u svijetu nego stanju u crkvama. Eugene C. Blake piše:

Pitanje s kojim se Skupština suočila... bilo je da li se svjetska zajednica, koju zahtijeva svjetska nova tehnološka međuzavisnost, treba i može organizirati na vrije-

---

⁴⁹ “Baza” SVC-a od New Delhija naovamo glasi: “Svjetsko vijeće crkava je zajednica crkava koje prema Svetom pismu priznaju Gospodina Isusa Bogom i Spasiteljem i stoga zajedno nastoje ispuniti svoje zajedničko poslanje na slavu jednoga Boga, Oca, Sina i Svetoga Duha.”

⁵⁰ Bila su nazočna četiri zastupnika Crkve adventista sedmoga dana (po jedan iz Engleske, Finske, Poljske i tadašnjega Sovjetskog Saveza). Uz njih bilo je akreditirano desetak adventističkih novinskih izvjestitelja.

⁵¹ Vidi poglavlje “Katolička ekumenska eskalacija”

me da spriječi prijeteće nuklearno samouništenje nakon Hirošime.⁵²

Mnogo su glasnjiji od milosti, obraćenja i spasenja bili predmeti vezani uz rasizam, trgovinu i pomoć. Premda je tema “Evo sve činim novo” (Otk 21,5) bila dovoljno biblijska, ona je bila mnogo puta izvučena iz svoga eshatološkog okruženja i primijenjena na božansku i ljudsku aktivnost za koju se vjerovalo da je već na djelu u današnjem svijetu.

Sekcija koja se bavila “Obnovom u misiji” izazvala je u Uppsali žučnu temeljnu raspravu. Došlo je do oštrog teološkog sukoba između manjine,⁵³ koja je željela istaknuti obraćenje pojedinca i proglasiti potrebu za javnim evanđeoskim radom usmjerenim na spašavanje, i većine, koja je zastupala obraćenje društva i njegovih struktura i oslobođenje pojedinca od tlačenja. Premda je ovo pojednostavljenje složenih teoloških problema, smatram da je poštenije iznijeti problem nego jednostavno sažalijevati pijetizam “drugog svijeta” ili eskapizam nasuprot “ovosvjetskom” aktivizmu i radikalizmu.⁵⁴

Uppsala je najveću pozornost posvetila svjetskom gospodarskom i društvenom razvitku. Ona je pomogla da kršćani postanu “svjesniji potreba svijeta”, zala rasne diskriminacije, ekonomskog izrabljivanja, rastućeg jaza između bogatih zapadnih zemalja i siromašnih zemalja Trećega svijeta. Ona je rječito pozvala na usađivanje odgovorne kršćanske moralne savjesti koja bi po cijelome svijetu promicala ljudsku solidarnost i pravdu. Ovo je inače vrlo vrijedan cilj koji se, rečeno kršćanskim izrazima, može ostvariti samo u svjetlosti Kristove *parusije* koja će “učiniti sve novo” i uspostaviti novu svjetsku zajednicu pravednosti, mira i

---

⁵² E. C. Blake, “Uppsala i nakon nje”, u Fey, *Ecumenical Advance*, str. 413.

⁵³ Treba imati na umu da je većina konzervativnih evangelika izvan SVC-a, pa su stoga bili slabo i nedjelotvorno zastupljeni u Uppsali.

⁵⁴ *Isto*, str. 424,425.

pravde. Svi su drugi planovi osuđeni na to da budu samo puno dima, a malo vatre.

Godine 1971. došlo je do još jednoga značajnog ekumenskog spajanja. Svjetsko vijeće kršćanskog obrazovanja (ranije Svjetska udruga nedjeljne škole) postalo je dijelom Svjetskog vijeća crkava i nazvano Programska jedinica III, Obrazovanje i komunikacija.

Svjetsko vijeće crkava je od 29. prosinca 1972. do 8. siječnja 1973. održalo Svjetsku konferenciju o spasenju danas, nakon koje je slijedila skupština Povjerenstva za svjetsku misiju i evandeoski rad. Nakon razočaranja u Uppsali, mnogi su se nadali da bi biblijski koncept otkupljenja mogao dobiti priliku da se istakne i naznači promjenu smjera u ekumenskoj raspravi udaljavanjem od humanističkih očekivanja, a prema objavljivanju trajnog evanđelja izbavljenja od grijeha (ne samo *današnjeg evanđelja* izbavljenja od siromaštva i različitih oblika društvenopolitičkog tlačenja). Nade su potonule kad su se pojavili pripremni dokumenti konferencije, pa se pokazalo da se radi više o situacijskom nego biblijskom pristupu misiji i spasenju. Dokument *Spasenje danas i suvremeno iskustvo*, koji je sadržavao stotinjak stranica svjedočanstava vezanih uz čovjekovu želju za spasenjem ili iskustvom spasenja, tvorio je vodeću zbirku tekstova za proučavanje i razmišljanje.

Ovi nagovještaji “vjerskog” iskustva — mnogi od njih izmišljeni — počinju pjesmom H. D. Hüscha “Volio bih biti klaun” da nasmije svijet,⁵⁵ preko “izbavljenja” nekog kineskog liječnika od osobne slave i časti putem naučavanja Mao Tse Tunga⁵⁶ i završavaju izmišljenom pričom nekoga portugalskog katoličkog svećenika u Japanu koji otpada od vjere i odriče se Krista kao “čin ljubavi” da bi spasio drugove kršćane izložene mučenju.⁵⁷ Samo jedan ili

---

⁵⁵ *Salvation Today and Contemporary Experience: A Collection of Texts for Critical Study and Reflection*, str. 8,9.

⁵⁶ *Isto*, str. 37,38.

⁵⁷ *Isto*, str. 106,107.

dva teksta iznose obraćenje i spasenje u izvornom biblijskom značenju. Središnji napis nagoviješta da će kraljevstvo na Zemlji doći rasteњem.⁵⁸

Bangkoška konferencija dala je oduška osjećaju pesimizma pojačanog frustracijom koja je proizašla iz svijesti o bespomoćnosti pred trenutnim problemima s kojima se čovječanstvo suočava. Ovo je tim značajnije kad se sjetimo da je velika Edinburška misionarska konferencija izrazila nepokolebljivi optimizam. Godine 1910. pitanje je bilo kako pokrenuti misionarske snage za kristijaniziranje preostalih 60 posto svjetskog stanovništva koje još nije dotakla kršćanska vijest. Neizbježna pobjeda kršćanstva uzimana je kao gotova stvar. O značenju misije i spasenja gotovo da se i nije raspravljalo. Nasuprot tome, u Bangkoku su ovi osnovni pojmovi postali upitnima dok su zastupnici tražili odgovor na pitanje: Koja je biblijska poruka o spasenju?

Treba priznati da su organizatori konferencije poduzeli uočljiv napor da premoste sve širi jaz između tradicionalnog pogleda na spasenje kao *osobnog pomirenja s Bogom* po Kristu oprostom grijeha, i razmišljanja povezanog s ekuumenizmom koje naglašava spasenje kao *oslobođenje od tlačiteljskih zala društva* i njegovih struktura. Bangkok je uspio suziti taj teološki jaz. Jedan od prihvaćenih ključnih “mostova” bio je da spasenje *od grijeha* mora uključivati spasenje *za djelovanje* da bi se zadovoljile potrebe svijeta. Razlika ipak postoji i mogla bi se ponovno produbiti. Na konferenciji se osjećala snažna potreba za iskustvenim spasenjem protumačenim u okviru političkoga, ekonomskog i kulturnog oslobođenja. Pomirenje na križu — već postignuto spasenje, dostupno svim ljudima — nije nijekano, ali se činilo nepotrebnim u većini rasprava vođenih u pojedinim sekcijama.

Peta skupština Svjetskog vijeća crkava trebala se 1975. godine održati u Djakarti. No suočeno s rastućim protivljenjem indonezijskih muslimana, vodstvo SVC-a odlučilo je

---

⁵⁸ *Isto*, str. 68,69.

skupštinu održati u Nairobiju u Keniji. Uzimajući u obzir mjesto održavanja, izabrana je tema “Isus Krist oslobađa i ujedinjuje”. Neki su se nadali da će Nairobi biti protuteža Uppsali. Budući da je Uppsala naglašavala vodoravnu dimenziju (društvenopolitičko spasenje), mnogi su se nadali da će Nairobi naglasiti okomitu dimenziju okrenutu Bogu (individualno izbavljenje). Ovo očekivanje samo se djelomično ostvarilo.

Osoblje u Ženevi pripremiло je prerađeni statut. U predloženom tekstu znakovito je izostavljena riječ “evangelizam”. Na sreću, zastupnici su reagirali i ponovno je u statut stavljeno naviještanje Evanđelja po cijelome svijetu, zajedno s misijom kao posebnom zadaćom Svjetskoga vijeća crkava.

Što se tiče odnosa s Rimokatoličkom crkvom, nestalo je zanosa iz Uppsale. Premda je poprilična većina zastupnika glasovanjem poduprla punopravno članstvo Rimokatoličke crkve koje se treba jednog dana ostvariti, postalo je jasno da se Rim u bliskoj budućnosti neće pridružiti SVC-u kakav je sada. Nakon četvrt stoljeća, na pragu novog milenija, stanje se nije bitno promijenilo.

Drugi dio statuta odnosio se na pitanje “što zahtijeva jedinstvo”. New Delhi je podržao organsko jedinstvo i isticao lokalno jedinstvo prožeto zajedništvom na svakome mjestu. Uppsala je istakla katoličko i svjetsko jedinstvo Crkve. U Nairobiju se mnogo govorilo o pomirljivom zajedništvu i raznolikosti u jedinstvu kao znaku koji po cijelom svijetu ukazuje na željeno jedinstvo čovječanstva. Jedan od problema bio je u tome što nije napravljena razlika između “raznolikosti” i “hereze”. Razumljivo je što ekumenisti ovaj predmet nastoje izbjeći, ali on se, pošteno rečeno, ne može zaobići. Klima u Nairobiju nije bila radikalna ni jako uzbudljiva. Osjećala se određena ravnodušnost i rutina. Bilo je brdo iznesenih predavanja, no malo prvaka i vodećih ličnosti.

Međutim, u Nairobiju se pojavio zanimljiv slogan: “Bogati moraju živjeti skromnije da bi siromašni mogli skrom-

no živjeti.” Predstavljena je revolucionarno nova etička definicija: Neka je zemlja pretjerano razvijena ako su njezin životni standard i trošenje prirodnih zaliha popraćeni propadanjem okoliša, većim od onoga što je svijet kadar stvoriti i čime može hraniti sve ljude.

U Nairobiju je 1975. godine postalo jasno (kao što je 1998. godine na skupštini anglikanskih biskupa u Lambethu postalo jasno u vezi s anglikanskom Gospodnjom večerom) da se težište moći u Svjetskom vijeću premjestilo iz zapadnoeuropsko-sjevernoameričkog protestantizma u Treći svijet — u pravoslavlje. Sliku koja je vezana uz moć komplicira činjenica da Treći svijet i pravoslavne crkve financijski neznatno podupiru SVC, što nije sukladno broju njihovih članova. I danas, na kraju stoljeća, crkve članice iz Njemačke, Skandinavije i Sjedinjenih Američkih Država još uvijek osiguravaju najveći dio financijskih sredstava za SVC.

Šesta skupština SVC-a održana je od 24. srpnja do 10. kolovoza 1983. godine u Vancouveru u Kanadi. Prošlo je gotovo trideset godina otkako je u Sjevernoj Americi posljednji put održana skupština SVC-a. Okupilo se 840 zastupnika pod geslom: “Isus Krist — Svjetlo svijeta.” S medijima, posjetiteljima, gostima i osobljem skupština je okupila između tri do četiri tisuće sudionika.

Mnogo su naglašavane socijalne potrebe, a razmjerno malo govorilo se o teološkim predmetima. Skupština se osvrnula na patnje i nepravdu u svijetu: na siromaštvo i izrabljivanje. Isticani su rasizam, stanje u Južnoj Africi, prava američkih domorodaca i prava hendikepiranih osoba. Osuđeno je nuklearno zastrašivanje. Zapravo je pristup različitim osudama bio selektivan i po svemu sudeći ideološki pristran. Na skupštini se nije govorilo o drogama, uključujući goleme probleme i smrtnost prouzročenu pušenjem cigareta i uživanjem alkohola. Eshatološka nada bila je gotovo odsutna i skupština je posvetila vrlo malu pozornost “naviještanju Evanđelja”. U izvješću glavnoga tajnika nije zapravo ni spomenut svijet. On se branio time što je

rekao da se u izvješću, kao cjelini, razmatralo priznanje. Nema sumnje da je osvjedočeno priznanje u kršćanskom životu važan svjedok vjere, ali ono ne može nadomjestiti objavu (kerigmu) Evanđelja.

Izuzetan događaj u Vancouveru bilo je bogoslužje u velikom šarenom šatoru. Inače Vancouver nije ni u čemu označio novi proboj. Prilično toga što je bilo rečeno podsjetilo je promatrače ekumenskog pokreta na “dvaput ispričanu priču”. Svakako se čovjek mora diviti upornom optimizmu nekih ekumenskih vođa, koji unatoč nesigurnosti mnogih sastavnica vezanih uz ekumenski pokret, i nasuprot realnim pokazateljima vremena, s mirnim pouzdanjem najvešćuju neizbježnu pobjedu organiziranog ekumenizma. Primjerice, direktor pokreta “Faith and Order” u sastavu SVC-a u Vancouveru je ustvrdio da će do 2000. godine crkve možda biti spremne za ekumenski sabor čiji će autoritet prihvatiti svekoliko kršćanstvo.

U veljači 1991. godine pozornica Sedme skupštine SVC-a bila je Canberra, prijestolnica Australije. “Tamo dolje” bilo je ljeto. Svjetsko vijeće crkava izabralo je predivnu temu: “Dođi, Duše Sveti — obnovi sve stvoreno.” Na žalost ova tema sa svojim bogatim eshatološkim dimenzijama uopće nije bila istražena. Budući da je skupština bila podijeljena na četiri odbora, a svaki je imao deset pododбора (s još nekim dodatnim podjelama), promatraču nije bilo lako dobiti jasan, cjelovit uvid u skupštinu. Navodim popis točaka i problema koji su se pojavili u Canberri; nisu poredani po važnosti:

1. Pitanje mladih. Mladi su na svojoj konferenciji koja je bila održana prije Skupštine tražili 20 posto svojih zastupnika na Skupštini; dobili su 11 posto i 8 posto u novoizabranom Središnjem odboru (tijelo SVC-a koje vodi poslove između skupština koje se održavaju svakih sedam do osam godina).

2. Pitanje žena. Skupština je pokušala biti protupatrijarhalna! Žene su dobile 41 posto mjesta u budućem Središnjem odboru.

3. Pitanje prozelitizma. Svjetsko vijeće crkava 1960-tih je definiralo prozelitizam kao iskvareno svjedočenje — uporabom pogrešnih metoda u evangeliziranju — ali je u Canberra ovaj stav osuđen i evangeliziranje vjernika druge crkve proglašeno za sablazan s kojom se treba uhvatiti u koštac.

4. Pitanje pentekostalizma. Poticani su odnosi i dijalog s pentekostalcima; ovaj je pokret smatran dijelom kršćanske raznolikosti.

Problem je u tome što pentekostalizam (kao primjerice The Assemblies of God) uporno odbija vezu ili službene kontakte sa Svjetskim vijećem crkava i njegovim crkvama članicama. Svi dosadašnji razgovori bili su uglavnom neslužbeni i od strane pentekostalaca (kao i Rimokatoličke crkve) vodili su ih, mogli bismo reći, “samozvani pojedinci” koji bi željeli ukloniti predrasude i uspostaviti vezu.

5. Pitanje jedinstva. Canberra se zalagala za jedinstvo, posebice na dva područja: (1) za Gospodnjim stolom i (2) uzajamnim priznavanjem crkvenih službi (pastora). Na skupštini se tvrdilo da rad prema ovom većem jedinstvu koči — čak potkopava — podjela na području problema socijalne pravde. Canberra je pozvala crkve članice (1) da uzajamno priznaju krštenje; (2) da poduzmu korake za priznanje apostolske vjere izražene u Nicejskom vjerovanju; (3) da razmotre, gdje priliči, “oblike euharistijske gostoljubivosti” i (4) poduzmu korak za priznavanje ustrojstva crkvenih službi. Obnovljena je rimokatolička zajednička Radna skupina u okviru Svjetskog vijeća crkava s primarnim ciljem da iznova razmotri osnovu i zajednički temelj te razvije nove perspektive za oblikovanje odnosa Rimokatoličke crkve i SVC-a.

6. Pitanje rata. Postavljena je upitnom teorija “pravednog rata”, pa je kao sredstvo međunarodnih odnosa rat osuđen.

7. Pitanje temelja Svjetskog vijeća crkava. Canberra je pokazala da se SVC sve više temelji na *ljudima* iz crkava članica, a nije ukorijenjen u *vodstvu* tih crkava. Međutim,

ne treba smetnuti s uma da u većini tih crkava vodstvo donosi odluke, pa i u dodjeljivanju sredstava, uključujući i ona koja dodjeljuju SVC-u i nacionalnim vijećima.

8. Pitanje sinkretizma. Premda je sinkretizam uvijek bio prilika koju su vrebali promatrači ekumenskog pokreta, u Canberri je ovaj problem osvijetlio moguću opasnost od “pokršćavanja” različitim tradicionalnim oblicima ili drugim duhovnostima kao što su svetost zemlje, duhovi predaka ili očišćenje dimom.

Posljednja skupština SVC-a u drugom tisućljeću održana je u prosincu 1998. godine u Harareu, prijestolnici Zimbabvea. To je bila “jubilarna skupština” budući da je SVC bio osnovan pedeset godina ranije u Amsterdamu. Zapravo se prilično raspravljalo o tome ne bi li jubilarnu skupštinu trebalo održati u Amsterdamu, da bi se obilježilo osnivanje SVC-a. Međutim, Središnji odbor je odlučio da je bolje ne osvrutati se na prošlost, već gledati u budućnost. Složili su se da budućnost ekumenskog pokreta, kao i kršćanstva u cjelini, više leži u Trećem svijetu nego u Europi. Očekuje se da će u nekoliko idućih desetljeća u Africi biti vjerojatno više kršćana nego na bilo kojemu drugom kontinentu.

Izabrana tema “Povratak Bogu — radujmo se u nadi” svakako je bila želja za pohvalu. Vrlo rano za vrijeme Skupštine na površinu je izbio starozavjetni pojam *jubilejske godine* (Lev 25), unatoč činjenici da je taj jubilej čvrsto povezan s biblijskom subotom, koju je većina članica Svjetskog vijeća crkava odbacila ili povezala sa Židovima i nadomjestila nedjeljom. U Harareu je upućen poziv da bogatije zemlje svijeta ukinu dug siromašnijim zemljama, ako je moguće do 2000. godine. Nema sumnje da su neke zemlje sve zaduženije i nemaju stvarne mogućnosti da vrate zajmove. Kod nekih afričkih zemalja kamate na zajmove su veće od primljene strane pomoći! Bilo bi dobro i velikodušno kad bi zemlje vjerovnice mogle učiniti nešto da se ovaj teret olakša i tim zemljama pomogne da krenu ispočetka. No dosad nije bilo osobito ohrabrujućeg odgovora.

Čini se da multinacionalne kompanije nisu jako zainteresirane. Treba također reći da su međunarodne financije vrlo složen i teško razumljiv predmet, a urođena korupcija i pohlepa ne olakšavaju problem. Nadajmo se da će nešto biti učinjeno.

Skupština u Harareu označila je kraj “ekumenskoga desetljeća solidarnosti sa ženama”. Pa ipak, kad je odbor za imenovanje iznio svoj izvještaj, nekoliko razočaranih i vrlo srditih žena ustanovilo je da će u novom Središnjem odboru biti razmjerno manje žena. Jedna zastupnica dala je oduška srdžbi riječima: “Ne znam hoću li nastaviti [u tom tijelu] ako se ono ne promijeni.” Ona je kasnije nagrađena za svoje iskreno i otvoreno stajalište time što je izabrana za supredsjedatelja novoga Središnjeg odbora.

Jedan od očitih problema jest nezadovoljstvo pravoslavaca. Dvije su pravoslavne crkve zamrznule članstvo u Svjetskom vijeću crkava (gruzijska i bugarska), a nekoliko drugih poslalo je, moglo bi se reći, simbolična izaslanstva u Harare, koja su se uzdržala od bogoslužja (Ruska crkva) i raznih drugih aktivnosti. Ovaj se problem kuhao više godina budući da su pravoslavci bili sve nezadovoljniji dnevnim redom utjecajnih liberalnih protestanata (kao primjerice zaređenje žena, prihvatljivost homoseksualnog načina života) i sve većim brojem nepravoslavnih crkava koje se pridružuju SVC-u pa na taj način umanjuju nazočnost i utjecaj gotovo nepromijenjenog broja pravoslavnih crkava. Pravoslavnih je crkava sada petnaest od blizu 238 crkava ukupno. Pravoslavna je crkva dala do znanja da će nakon Hararea zamrznuti sudjelovanje u aktivnostima SVC-a očekujući njegov korjeniti preustroj, što bi trebalo pridonijeti promjeni njihovog shvaćanja nemoćnosti. Time mnogo traže, ali ako se ne izvrše promjene, vjerojatno će doći do masovnog izlazaska pravoslavnih crkava iz SVC-a. Ovo je žuran problem s kojim se vodstvo SVC-a mora suočiti i u bliskoj ga budućnosti riješiti.

Jedan od ključnih dokumenata o kojem se raspravljalo u Harareu bio je takozvana Izjava o zajedničkom razumi-

jevanju i viziji SVC-a (“Towards a Common Understanding and Vision of the WCC”). Bio je to pokušaj da se uobličí novo razumijevanje ekumenskog pokreta i uloge SVC-a. Jedan od prijedloga je osnivanje “Forumá” na koji bi kao sudionici bili pozvani vođe kršćanskih crkava. Bio bi to sastanak, a ne još jedna organizacija slična SVC-u. Kako je to pokazala rasprava u Harareu, ima pristaša i protivnika takvog prijedloga. Forum koji bi se možda mogao sastati svakih nekoliko godina dao bi priliku crkvama koje nisu i možda ne žele biti članice SVC-a da budu pozvane na savjetovanje. Značajne crkve koje su sada po strani imale bi tako prigodu da se pojave na svjetskoj pozornici. S druge strane, prisutan je strah da bi takav potez bio opasnost po sâm SVC da bude odgurnut u stranu i postane suvišnim. Drugi ekumenisti se boje da bi se proširenjem ekumenskog mora moglo dobiti na širini, ali bi se izgubilo na dubini.

Nema sumnje da je ekumenski pokret dosegao neku vrst slijepe ulice; odavno je nestalo euforičnog jedinstva iz šezdesetih godina. Jasno je da se Rimokatolička crkva ne namjerava pridružiti SVC-u kakvo je danas ustrojstveno i funkcionalno, a isto tako ni većina evangeličkih i pentekostalnih crkava, pa ni velika Južnobaptistička konvencija niti po cijelom svijetu rasprostranjena Adventistička crkva koja ima više od deset milijuna odraslih vjernika i vjersku zajednicu koja broji dvostruko više pripadnika.

Hoće li Forum postati stvarnost? Nije sigurno. Rimokatolička crkva je mlaka prema toj zamisli, a evangeliци nisu oduševljeni niti će biti zainteresirani za osnivanje Forumá ako svjedočenje vjere — a to je naviještanje Evanđelja — ne bude njegova značajna sastavnica. Što se tiče adventista sedmoga dana oni su spremni sresti se i moliti s drugim kršćanskim vođama i iznijeti razloge za svoju vjeru i nadu, ali pritom stalno drže na umu eshatološku sliku prikazanu u biblijskom proroštvu. Naravno, uvijek postoji određena napetost između poznate sadašnjosti, onoga što *jest*, i očekivane budućnosti, onoga što *još nije*.

Zadaća je informiranog kršćanskog vodstva da se mudro i stvaralački odnosi prema ovoj uvijek nazočnoj napetosti.

Što reći za budućnost Svjetskog vijeća crkava na pragu novoga tisućljeća? Ono se očito bori da preživi kao glavni igrač na vjerskoj pozornici. Opterećeno je financijskim problemima kriznih razmjera. Već je provedeno veliko smanjenje osoblja i još će biti otpuštanja. Četrdeset osam posto njegovih crkava članica uopće ne daju novčane doprinose. U Harareu je predsjedatelj Financijskog odbora ocijenio ovo stanje riječima: "Kad četrdeset osam posto crkava ne daje doprinose, to za nas mora biti prava uzbuna." To je i više od uzbune, to je skandal. Netko može pitati: "Kome su s takvim prijateljima potrebni neprijatelji?" Budući da SVC financijski u potpunosti ovisi o deset (od ukupno 338) zapadnoeuropskih i američkih crkava, čini se da se s pravom možemo pitati ne razmišlja li velika većina crkava članica: "Što možete učiniti za mene?" namjesto: "Kako da pridonosimo ekumenskom pokretu?"

Prema ovome izgledi baš nisu ružičasti. Znakovita za njezinu djelotvornost bila je činjenica da se prve nedjelje Skupštine, kad je SVC organizirao divovsku "Proslavu crkava u Zimbabveu" na stadionu sa 60 000 sjedala okupilo samo 9 000 ljudi, od kojih je trećina bila iz same *Skupštine*. Financijska baza slabi i nije uopće usklađena s članstvom i bazom zastupnika koji izglasavaju odluke. Pravoslavci se kolebaju i mogu otići, katolici su sve nazočniji i utjecajniji, ali se ne žele pridružiti u sadašnjim okolnostima. Zahvaljujući bilateralnim razgovorima došlo je do nekih teoloških podudarnosti, ali nakon tri naraštaja djelovanja pokreta "Faith and Order" i mnogih dijaloga, crkve članice SVC-a još uvijek ne mogu zajedno sjesti za isti stol prigodom Gospodnje večere, pa čak ni za vrijeme održavanja skupštine.

Raznolikost vjerskih sustava nije posljedica slijepog slučaja, zablude ili nepremostivog neznanja, već baština iskrenih, oštroumnih i često hrabrih ljudi koji su tražili istinu za sebe i za cijelo čovječanstvo.¹

Robley E. Whitson

8

JE LI PODJELA GRIJEH?

U ekumenskoj se literaturi često tvrdi da je podjela grijeh. Zagovornici ekumenizma revno ocrnjuju “sablazan nejedinstva koja sramoti kršćanstvo”. Ovakvo je shvaćanje dobilo značajno mjesto na SVC-a u New Delhiju (1961. godine). Otad se na ekumenskim skupovima redovno diže vika protiv “grijeha nejedinstva”². Kad to čine a da ne kažu na što stvarno misle, ekumenisti su u opasnosti da sami postanu neka vrst sablazni.

Mora postojati neka točka kad kršćani postanu tako iskvareni u vjeri, nauku ili karakteru da — bar koliko ljudski um može prosuditi — prestaju biti Kristovim udovima.³

Sigurno postoji stupanj na kojemu očito zastranjivanje u vjeri i nekršćanski život u drugima potpuno opravdava odvajanje i prekid zajedništva. Uostalom, odvajanje i podjela da bi se zaštitila čistoća Evanđelja i Crkve bolja je od jedinstva u zabludi i izopačenosti. Staviti razdor, neprijateljstvo i neslogu pod jedan golemi crkveni krov može pokriti

---

¹ *The Coming Convergence of World Religions*, str. 176,177.

² Tako je bilo u kolovozu 1971. godine na plenarnom sastanku Komisije “Faith and Order” u Louvainu u Belgiji i na utrechtskom sastanku Središnjeg odbora SVC-a (u kolovozu 1972. godine).

³ Greenslade, *Schism*, str. 119.

podjelu od kiše pokude i optužbi koja čisti, ali ne uklanja činjenicu da postoji nejedinstvo, već je samo čini manje vidljivom i stoga teže popravljivom. Kad ekumenisti gotovo nagonski i bez odgovarajućeg i preciznog razlikovanja osuđuju svako odvajanje i neslogu, oni se služe jezikom koji zvuči vrlo slično traktarijancima, utjecajnim glasnogovornicima katoliziranoga krila anglikanstva iz sredine devetnaestog stoljeća. John Henry Newman, koji je kasnije u skladu sa svojim promjenjivim gledištima napustio anglikanstvo i prihvatio rimokatoličanstvo, propovijedao je: “Nema nijednog otpadnika koji se ne slaže u vjerskim nazorima, a da nije u grijehu... Trebamo i moramo protestirati protiv samog odvajanja, smatrajući uporno ustrajavanje u njemu kao zlo.”⁴

Uporaba novozavjetne riječi *skandalon*⁵ da bi se njome opisala podjela vjerskih zajednica vrlo je upitna. Doista je kršćansko nejedinstvo vrijedno žaljenja, ali ono obično nije posljedica zlog, podmuklog planiranja, posebno ne od strane otpadnika. Vjerske zajednice su mnoge dovele Kristu. Nema sumnje da vjerske razlike isto tako mnoge sprečavaju u nalaženju Krista, ali koji to dokaz imamo da će “pojava velike Crkve” biti manje spoticanje?⁶ Otkrivenje 17 i 18 pokazuje upravo suprotno. Oduševljeni zagovornici ekumenizma uzimaju zdravo za gotovo uspostavljanje *potpunog jedinstva i zajedništva crkava* u budućnosti. Međutim, Novi zavjet govori o konačnom otpadu (vidi 2 Sol 2,3) i potrebi da Božji narod “izide” i da se odvoji (vidi Otk 18,4) od babilonskog otpada. Novi zavjet ne previđa postojanje protukršćanskih elemenata samo izvan organiziranoga kršćanstva, nego će se oni uvući —

i “u Božji hram” (2 Sol 2,4). Apokaliptički pisci općenito (a posebice 2 Sol 2) objavljuju da će s pribli-

⁴ John H. Newman, *Parochial and Plain Sermons*, sv. 3, str. 202,203.

⁵ Doslovce “zamka ili klopka postavljena neprijatelju”, u prenesenom smislu “spoticanje” i “sablazan”.

⁶ Gaines, *op. cit.*, str. 1017.

žavanjem parusije jačati otpor prema Kristu, čak i u vjerskom svijetu. Novozavjetna eshatološka slika kršćanske Crkve uoči parusije ne prikazuje jednu Crkvu golemih razmjera koja bi okupila sve crkve i čovječanstvo, već razmjerno mali “ostatak”, prikaz savršenog *jedinstva i zajednice kršćana* koji “vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo” (Otk 12,17).⁷

Nema sumnje da su duhovna podjela i duhovno otuđenje grijesi, ali ustrojstvena i crkvena podjela često je samo priznanje heretičkih podvajanja, otpada ili nemoralnih postupaka koje je prouzročila već postojeća duhovna podjela. *Neodvajanje* (“Izidite iz nje, moj narode”) od takvog raskolničkog utjecaja i neduhovnosti moglo bi stvarno biti grijeh. Pravi se reformatori uvijek nađu upravo u takvoj situaciji. Ili ustanu i aktivno rade na autentičnom jedinstvu zasnovanom na doktrinarnoj čistoći i biblijskim načelima i izazovu organizacijsku podjelu, ili se drže organizacijskoga, formalnog “jedinstva” i budu sukrivci doktrinarnog izopačenja i duhovne podijeljenosti. Dolazi vrijeme kad će biti ispravno, pa i moralni imperativ, odvojiti se od crkve kao ustanove i zastupati doktrinarnu i moralnu čistoću. Ovakav raskid je to potrebniji zato što Bog od nas zahtijeva da djelatno i otvoreno priznamo svoju vjeru. Bog želi imati svetu Crkvu čiji se vjernici odlikuju duhovnom visinom koja potječe od zajednice s Njime. Takva visina podrazumijeva postojanje moralne razine ispod koje, u određenom trenutku i mjestu, nastupa otpad i Crkva prestaje biti Božjom crkvom.

Protestantsku reformaciju možemo smatrati tragičnom pojavom, ali ona je bila tragična *potreba*. Premda je duboko podijelila zapadni kršćanski svijet, “ona je za neko vrijeme obnovila biblijsko Evandjelje bez kojega je jedinstvo kršćana, ukoliko se odvoje od njega, samo fasada”.⁸

⁷ B. B. Beach, “An Adventist Reaction”, *The Ecumenical Review*, 23:1:39.

⁸ Donald G. Bloesch, “True and False Ecumenism”, *Christianity Today*, 14:21:5.

Reformatori su bili uvjereni da iz Biblije mogu dokazati kako Rim ne naučava apostolsku vjeru. Stoga je, bez obzira na podrijetlo njegovih biskupa, izgubio pravo apostolstvo, a budući da je crkvena vlast nastavila osujećivati reformu, jedino što se moglo učiniti bilo je odreći se svećenstva kakvo je tada bilo i stati uz vjeru.⁹

Apostolska vjera je trebala biti “ono što naučava ‘apostolsko svećenstvo’, a ne apostolsko svećenstvo koje naučava apostolsku vjeru”.¹⁰ Kao što vidimo, podjela do koje je došlo reformacijom bila je ne samo potreba već moralni imperativ.

Stoga postoji opasnost da ekumenski pokret uguši duhovno buđenje i reformu zato što bi oni navodno doveli do takozvanog “grijeha podjele”. U biti:

Jedna od značajki evangeličkog buđenja, kao i svih drugih dinamičnih duhovnih buđenja, bila je sklonost stvaranju podjele ili novih crkava... Metodizam, najraniji oblik evangeličkog buđenja, izazvao je silnu podjelu u protestantskom kršćanskom svijetu. *Réveil* u Švicarskoj i Francuskoj odigrao je određenu ulogu u stvaranju slobodnih crkava u više švicarskih kantona i u Francuskoj.¹¹

Mnoge vjerske zajednice — vjerojatno većina njih — predstavljaju u najmanju ruku buduće reformacije unutar starijih i često većih crkava.

Iako ne želimo nijekati da je podjela dovela do samobmane i apsurdnih krajnosti, ona je često bila plod živoga vjerskog iskustva. Govoreći o Sjedinjenim Američkim Državama, bivši je dekan Harvardske bogoslovne škole priznao: “Bujnost vjerskih zajednica u nas sama je po sebi znak vjerske suvremenosti i vitalnosti.”¹² Crkvene podjele

---

⁹ Greenslade, *Schism*, str. 206.

¹⁰ *Isto*.

¹¹ Ruth Rouse, “Voluntary Movements And The Changing Ecumenical Climate”, u *A History of the Ecumenical Movement*, str. 316.

¹² Willard L. Sperry, *Religion in America*, str. 71.

često nisu posljedica individualizma ili centrifugalnih tendencija, već težnji za savršenstvom, želje da se slijedi Kristov nalog: “Dakle: budite savršeni!” (Mt 5,48) “Tijela koja nasljeđuju reformatorsku težnju za crkvom oslobođenom svjetovnosti i očišćenom po prvobitnom uzoru, nalazimo u Americi u ovim raskolima i podraskolima više evangeličkog tipa protestantizma.”¹³

Podjela je također odigrala ulogu u podupiranju ljudske i vjerske slobode. “Sloboda je pozitivna vrijednost koja je često bila u opasnosti zbog nedopuštenog ustrajavanja na autoritetu, pa su pobuna i raskol u tim okolnostima bili potrebni i ispravni.”¹⁴

U više slučajeva odvajanje je bilo jedini razuman način obrane od nasilničke crkvene sile. Nije nerazumno promatrati pluralizam vjerskih zajednica kao blagoslov, a šire gledajući čak i kao potrebu u održanju slobodnoga političkog društva. On je djelomično “jamstvo protiv prevlasti bilo kojega vjerskog ili ideološkog tijela nad društvom općenito”.¹⁵

Podjela ili raskol, kako to ističe Greenslade, “sačuvala je samu istinu”.¹⁶ U govoru održanom na Evanstonskoj skupštini SVC-a 1954. godine pravoslavni teolog Georg Florovski je rekao: “U konkretnom povijesnom okruženju nametnute su mnoge podjele i to upravo zbog odanosti Kristu i iskrenog revnovanja za pravu vjeru”.¹⁷ I danas još postoje okolnosti u kojima zbog kršćanske odanosti i savjesti dolazi do podjele. Politički obojene riječi kojima se poslužio Josiah Quincy (1772.—1864.) u američkom Kongresu 1811. godine, a odnosile su se na potpuno drugi predmet, s vremena na vrijeme mogu dobiti religijsku

¹³ Isto, str. 76.

¹⁴ Greenslade, *Schism*, str. 206.

¹⁵ Whitson, *op. cit.*, str. 176.

¹⁶ Greenslade, *Schism*, str.205,206.

¹⁷ George Florovsky, “The Challenge of Disunity” u *The Evanston Report*, str. 34.

primjenu: “Kao što će biti pravo svih, tako će biti dužnost nekih da se konačno pripreme za odvajanje.”¹⁸

Ranih šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća metodistički biskup Gerald Kennedy umjesno je upitao: “Ne mislite li da ovo oduševljenje i preobilje [američkih crkava] imamo ne zbog denominacionalizma, već upravo radi njega? Možda čak naš američki pluralizam nije naša slabost, već snaga.”¹⁹ U naglašavanju istine da podjela može biti grešna, ekumenisti su u opasnosti od zanemarivanja činjenice da podjela može biti plodna.²⁰ Odvajanje je nerijetko bilo duhovni i crkveni poticaj. Malcolm Muggeridge, znameniti i oštromni britanski komentator društva i onedavno obraćenik na kršćanstvo, nije daleko od povijesne istine kad tvrdi da su “najvitalniji elementi u kršćanstvu u svakom slučaju potekli od neslaganja, a ne od slaganja”.²¹

---

¹⁸ *Abridged Congress Debates*, 14. siječnja 1811.

¹⁹ Gerald Kennedy, “The Church and Unity”, *The Christian Century*, 78:6:170.

²⁰ Vidi Adrian Hastings, “Mission and Unity From Edinburgh to Uppsala”, *One in Christ: A Catholic Ecumenical Review*, 8:1:21-47.

²¹ Muggeridge, *op. cit.*, str. 148.

DUHOVNO SAMORAZORUŽANJE

Pod utjecajem znanstvene misli nastupilo je opće ublažavanje nauka, što izaziva pojavu dogmatske doktrinarne razvodnjenosti. Posljedica je stvarna opasnost od gušenja osvjedočenja. Biljka ekumenizma razvijala se na ovom tlu preusmjeravanja doktrinarnih vjerovanja, hranjena povijesno-biblijskom kritikom i navodnjavana Darwinovom evolucijom. David M. Stowe, koji je niz godina bio izvršni direktor Nacionalnog vijeća crkava u Sjedinjenim Američkim Državama, tvrdi da “osjećaj djelomičnog znanja... pripada ekumenskoj ćudi,” kao i “odbijanju da se precijeni neko gledište... On uključuje voljnost priznavanja različitih vrijednosti i pristupa... u okviru kršćanske vjere.”²

Pozornost sve većeg broja crkava članica usmjerena je na uvažavanje drugih vjera i zajedničke *razgovore*, a ne na pojedinačna *obraćenja*. Naglašava se skupni dijalog, a ne osobna odluka koja će dovesti do pokoravanja Božjoj volji. No Arnold Toynbee ističe: “Ako čovjek odbaci svoja osvjedočenja, onda ne može opstati ni kao pojedinac ni kao

---

¹ Toynbee, *Christianity*, str. 85.

² Stowe, *Ecumenicity and Evangelism*, str. 12.

zajednica.” Takav je postupak “čin duhovnog samorazoružanja”.³

Rast Crkve povezan je s intenzitetom vjere. Donald McGavran kaže:

Postoji određena veza između intenziteta vjere, često izražena u apsolutnosti i isključivosti, i mjere rasta... Katkad Crkve razvijaju sposobnost suradnje po cijenu intenziteta vjere.⁴

Ako se kreću po živom pijesku doktrinarnog popuštanja, kršćanske crkve se izlažu opasnosti da budu uvučene u ralje crkvene smrti kojoj prethodi izdisanje evanđeoskog daha. Nasuprot tomu, snažna predanost kršćanskoj vjeri, uz posvećenje Božjoj crkvi, najveća je evanđeoska snaga na Zemlji.

Poslanje u Novom zavjetu bilo je nedvosmisleno, sveobuhvatno, žurno i prožeto žarom. Prvi su se kršćani slagali, uvjerovali, borili, propovijedali, molili, putovali i stradali za izvršenje zadaće. Ona nije bila odvojena od stvarnosti, neodređena i teoretska. Kršćani su očekivali opipljive dokaze. Nisu bili akademski misionari.

Jedan od vodećih ekumenskih stručnjaka priznaje da postoji stvarna opasnost od razvijanja stajališta —

da ozbiljno nastojimo izgledati ponizni i sveobuhvatni, izbjegavajući svaki privid onoga što se naziva vjerskom osornošću ili slični na “isključivost”. Ova pogrešna “mekoća” u biti je duhovna bolest.⁵

U ekumenskim se krugovima ovaj porok katkad uzdiže na razinu vrline.

U čitavom svijetu raste sumnjičavost prema doktrinama, ideologijama i teološkim formulacijama određenih isti-

---

³ Toynbee, *Christianity*, str. 85.

⁴ D. A. McGavran, *How Churches Grow: The New Frontiers of Mission*, str. 58,59.

⁵ H. Kraemer, *World Cultures and World Religions: The Coming Dialogue*, str. 364. U nastavku ovo djelo nazivamo *World Cultures*.

na. To je dovelo do masovnog pokreta napuštanja snažnih vjerskih osvjedočenja. Danas je vjerodostojnost bilo kojega nauka, uključujući i vlastiti, postala upitnom. Ovo je prouzročilo relativizaciju vjerovanja i načela te izaziva sve veću simpatiju prema vjerskim pogledima drugih, ili bar veću spremnost na priznanje da i u drugim vjerskim zajednicama ima ispravnih elemenata. Ako danas ima manje teološkog trvenja i vatre, to se uglavnom treba zahvaliti nedostatku teološkog pritiska i čvrstih osvjedočenja koja u kontaktu s drugima izazivaju trvenje i prepirku. Laodicejska vjerska mlakost izbjegava oštru raspravu pa uopće nema sukobljenih mišljenja. Ovo je dovelo do toga da je za mnoge kršćanstvo ne samo nezanimljivo i bljutavo, već izaziva mučninu i gnušanje. Posljedica je da su mnogi dijelovi društva jednostavno izbacili ustaljeno kršćanstvo iz svoga vjerskog života — jednostavno ga više ne mogu podnijeti.

U ekumensko kršćanstvo uvlači se širokogrudnost prema nekršćanskim religijama. Sve se religije prikazuju kao “Božje objave”. Zar ovi samozvani kršćani velikoga srca, pita se Hendrik Kraemer, ne “pile granu na kojoj sjede”?⁶

Zbrkana filozofija relativizma prodire u religijski svijet (više u crkve članice SVC-a nego u crkve nečlanice). “Ovaj osjećaj relativnosti i iskrivljavanja,” kaže Kraemer, “prožima čitavo duhovno ozračje naših dana i kradomice se uvlači u um, bilo kao čimbenik slabljenja ili povećanja izgleda za budućnost.”⁷ Snošljivost je poželjna, ali relativizam prati i intelektualna i duhovna mlitavost.

Tijekom 1970. i 1971. godine izvršena je studija bilateralnih dijaloga; sponzor je bila Konferencija tajništava svjetskih konfesionalnih obitelji.⁸ Iz te studije jasno proizlazi da praktički nema bilateralnih dijaloga u strogom smislu, već su oni zapravo multilateralni, odnosno odvijaju se iz-

---

⁶ H. Kraemer, *Why Christianity of All Religions?* str. 39. U nastavku ovo djelo nazivamo *Why Christianity*.

⁷ H. Kraemer, *World Cultures*, str. 16.

⁸ Vidi Nils Ehrenström i Günther Gassmann, *Confessions in Dialogue*.

među više od dva sugovornika. Razlog tomu jest što su crkve općenito bile toliko ekumenizirane da gotovo nigdje nije moguće naći jasno, čisto stajalište koje bi predstavljalo svaku crkvu. U tijeku je bezobzirni proces relativizacije, tako da svaka crkva ima mnogo stajališta od kojih su neka bliža gledištima predstavnika druge crkve nego vlastitima.

Ekumenizam, po svemu sudeći, potiče relativiziranje svih načela i nauka. Ova relativizacija nauka i vjere, sudeći prema ljudima kakav je Floyd Ross, izgleda ovako:

Svi mi trebamo živjeti više *u vjeri*; u takvom stanju nitko ne nalazi potrebnim da se *drži vjere*... Naša zajednička pripadnost ljudskom rodu i zajednička potreba za pomirbom dublja je od našega židovskog, kršćanskog, budističkog ili muslimanskog ispovijedanja vjere.”⁹

Harold Lindsell kaže da se možemo složiti da se “elementi primitivne objave mogu naći u svim nekršćanskim religijama. Ali... tada su u najboljem slučaju sve nekršćanske religije krivotvorine prave vjere.”¹⁰

Relativizam je jasno obilježje azijskih nekršćanskih religija kakve su hinduizam i budizam. Unutar ovih religija postoji dosta širok prostor za različita mišljenja “odnosno mješavine sinkretizma i religijskog relativizma, u smislu da svaka religija može tvrditi kako ima određenu količinu istine, a da nijedna ne može tvrditi da posjeduje potpunu vjersku istinu”.¹¹ Posljedica je da te religije uglavnom očituju pohvalan duh snošljivosti *unutar i izvan* sebe, ali ne *prelaze* vjerske granice.

Ova “snošljivost”, zasnovana na sinkretizmu i relativizmu, čini nepotrebnom, prema njihovu mišljenju, potrebu za “obraćenjem”, jer zašto bi se religiozni ljudi

---

⁹ “The Christian Mission in Lager Dimension” u *The Theology of the Christian Mission*, G. H. Anderson, urednik, str. 228.

¹⁰ “Fundamentals for a Philosophy of Christian Mission” u *isto*, str. 147.

¹¹ A. F. Carrillo de Albornoz, *The Basis of Religious Liberty*, str. 44.

prepirali oko tvrdnji svojih različitih vjerovanja? Što, uostalom, dobiva čovjek koji prijeđe iz jedne religije u drugu?¹²

Snošljivost zato može prerasti ne samo u ravnodušnost, već i u nesnošljivost zasnovanu na protivljenju obraćenjima iz jedne religije u drugu. Stoga se čini umjesnim pitanje nije li ekumensko protivljenje obraćenjima koja prelaze granice vjerskih zajednica, pod utjecajem slične relativističke i sinkretističke snošljivosti, u biti izraz nesnošljivosti.

Gledano u svjetlosti Božje objave po Isusu Kristu, sve su druge religije u zabludi. U toj svjetlosti one su u najboljem slučaju “plemeniti, ali pogrešno usmjereni i uzaludni pokušaji postavljanja temeljnih vjerskih pitanja i davanja odgovora po vlastitom shvaćanju”. Sve druge religije su “religije samoizbavljenja, samoopravdanja i samoposvećenja” te su stoga u svome krajnjem značenju neispravne.¹³ Upravo je odrednica samoizbavljenja jedna od opasnosti svjetovnog humanizma. U istočnjačkim religijama ključna riječ je *samospoznaja*, a ona postaje sve važnijom u egzistencijalnoj teologiji koja nije ostala bez utjecaja na ekumensko razmišljanje. Ova egocentričnost neizbježno dovodi do duhovne demoralizacije.

---

¹² *Isto.*

¹³ H. Kraemer, *Why Christianity*, str. 93,94.

*Ni kršćanska Crkva ni pojedinac kršćanin ne mogu...
sudjelovati ni u čemu što miriše na sinkretizam.¹*

J. N. D. Anderson

GRIJEH SINKRETIZMA

Vjerski je sinkretizam pokušaj ujedinjenja ili pomirbe različitih i suprotnih doktrinarnih izjava vjere ili crkvenih postupaka. On je kao takav nelogični i nedosljedni religijski eklekticizam². U osnovi kršćanskog sinkretizma nalazi se pretpostavka da premda u povijesti postoji jedinstvena objava — pojava Krista — formulacije kršćanske istine u svim su vjerskim zajednicama nedostatne ili relativne, pa je stoga potrebno naći načina da se, koliko je to moguće, sve naučavanje raznih kršćanskih crkava sintetizira i uskladi.

Ekumenisti s vremena na vrijeme prihvaćaju stajalište da je svaka kršćanska predaja u najboljem slučaju neusklađena verzija kršćanstva i teološke istine, i da treba okupiti različite konfesije kako bi se dobila potpuna i uravnotežena slika. Ovakav “koktelski” pristup može postati jednim oblikom sinkretizma. Da u ekumenskom pokretu postoji ozbiljna opasnost od sinkretizma pokazuje činjenica da je niz vođa Svjetskog vijeća ozbiljno upozorio na ovu sklonost. Među njima možemo nabrojiti poznate ljude kao što su W. A. Visser ‘t Hooft, bivši glavni tajnik SVC-a, i Hendrik

---

¹ *Christianity and Comparative Religion*, str. 26.

² Prema Aničevom *Rječniku hrvatskoga jezika*: spajanje i kombiniranje nazora, smjerova stvaranja i načina mišljenja.

Vidi Pojmovni rječnik, “Eklekticizam”.

Kraemer, bivši ravnatelj Ekumenskog instituta SVC-a u Bosseyu blizu Ženeve. Kršćani su danas u opasnosti da se odazovu sireni³ sinkretističke konfederacije. Harold Brown u svojem djelu *The Protest of the Troubled Protestant* tvrdi da je sinkretizam danas vjerojatno najveća opasnost za ekumenski pokret. On otvoreno kaže:

U mjeri u kojoj umanjuje važnost nauka i sadržaja vjerskih obreda, kako se danas radi na ekumenskim bogoslužjima, ekumenizam polaže potrebni temelj za međucrkvveno bogoslužje koje postaje religijom bez nauka, bez značenja i napokon bez Boga.⁴

S biblijskog stajališta, doktrinarne razlike — da ne kažemo istine i hereze — koje nalazimo u crkvama članicama SVC-a, sadrže gotovo čitavu ljestvicu vjerovanja vezanih uz kršćanstvo. Vođe SVC-a vole s određenim ponosom ukazivati na ovo “bogatstvo” u razlici postojećih predaja; drugi mogu u najmanju ruku s istim pravom oplakivati teološki Babilon zabune koji sve ovo oslikava. Dodavanje pojmova stranih temeljnoj naravi kršćanstva nikad ne može biti *obogaćenje*, već, naprotiv, *osiromašenje*. Dodavati Kristu znači oduzimati Kristu; dodavati Božjoj Riječi do-dvoravanje je sinkretizmu (o božanskim upozorenjima na opasnost “dodavanja” vidi Pnz 4,2; Izr 30,5.6 i Otk 22,18).

Brojnost i raznovrsnost religija u svijetu dvadesetog stoljeća činjenica je s kojom moramo živjeti. Postoje različiti načini na koje su ljudi pristupili povijesnom fenomenu umnožavanja religija i vjerovanja (vidi Hendrik Kraemer, *Why Christianity of All Religions?* str. 57—68). Prema prvom pristupu različite religije jesu različiti putovi i objave koje vode istom božanskom izvoru.

Krilitica Friedricha Velikog lijepo sažima ovo stajalište: “Svatko se spašava na svoj način.” To je bilo stajalište grčko-rimskog svijeta u vrijeme rane Crkve, koje još uvijek

³ Sirena je mitološka morska nimfa koja zavodničkom pjesmom mami mornare na opasne stijene o koje se razbijaju brodovi.

⁴ Harold O. J. Brown, *The Protest of a Troubled Protestant*, str. 36.

prevladava u južnoj i istočnoj Aziji. Ovu misao podržava na Zapadu više ljudi nego što se misli.

Ovakvo shvaćanje otvara vrata sinkretizmu jer pretpostavlja da sve većinske religije vode k istom izvoru božanske snage i spasenja. No to nipošto nije točno.

Uzmimo, primjerice, spasenje: u kršćanstvu spasenje vodi k oslobađanju od ropstva i osudi grijeha i Zloga da bi čovjek mogao uživati slobodu dragovoljnog služenja Bogu. Budizam, pak, tvrdi sasvim suprotno: on nudi oslobođenje prihvaćanjem zablude o nepostojanju i nestvarnosti svijeta, kako bi se dostiglo takozvano blaženstvo nirvane — ugasnuća.

Uzmimo objavu: U kršćanstvu je objava Isus Krist, a u drugom smislu to je Biblija koju su napisali nadahnuti ljudi, Božji pisari, ali ne i Njegovo pero. Muslimansko shvaćanje objave je potpuno drukčije. Navodno je Kur'an došao ravno s neba i njegov je jedini pisac Bog. Takva se gledišta ni u kom slučaju ne mogu međusobno nadopunjavati, već samo isključivati.

Drugi pristup stvarnosti mnoštva religija jest njihovo klasificiranje prema stupnju istine. Friedrich Hegel (1770.—1831.) bio je vodeći pobornik ove filozofske metode. I tu je nazočna sinkretistička sastavnica. Međutim, prema kršćanskom stajalištu, kršćanstvo nije *prva* religija u odnosu na stupanj istine, već *prava religija* usmjerena na Isusa Krista, *istinu*.

Treći pristup — neki ga smatraju znanstvenim — nastoji iz svih religija izvući sveopću religiju. To je, naravno, sinkretistička metoda *par excellence*. U ovom slučaju traži se najveća zajednička mjera ili čimbenik ili najbolje u svakoj religiji. Ali kako se dolazi do kriterija za nalaženje “najboljeg” u svakoj religiji? Naravno da je takav izbor subjektivan, stvar vjere i stoga nas ovaj nazovi-znanstveni pristup podsjeća na lažnu pustolovinu baruna Münchausena, kad se navodno sam izvukao iz gliba povlačenjem za kosu.

Četvrti je pristup kršćanski, nesinkretistički, koji dijeli religije u dvije kategorije. Prva obuhvaća isključivo kršćan-

sku religiju koja se jedina javlja iz povijesne Božje objave u Isusu Kristu, preko kojega je Bog “progovori(o) nama” i koga “postavi baštinikom svega... po kome sazda svjetove... koji je odsjaj Slave i otisak Bića njegova te sve nosi snagom riječi svoje” (Heb 1,2.3 — DF).

Drugu skupinu čine sve ostale religije i vjerovanja. Gledana kršćanskim očima, prava vrijednost ovih religija mjeri se po tome koliko se “kršćanskih elemenata”, ako ih ima, može naći u njima. No ovi su elementi toliko oštećeni i unakaženi da nitko u njima i po njima *kao takvima* ne može naći spasenje. Sve su nekršćanske religije u biti slijepe za najosnovniji i najteži ljudski problem — za grijeh. Eku-menski pokret kao da sve više postaje žrtvom iste slijepe mrlje.

Hendrik Kraemer ispravno vjeruje da će iskrena skrb za vjeru neizbježno pokazati da su “razlike među različitim religijama nepremostive i nepomirljive”.⁵ Ne navodi li neke upravo lažna pomirljivosti i nedostatak iskrene zabrinutosti za istinu da pokušavaju sagraditi mostove preko ponora koji razdvaja jedinstvenost i određenost kršćanske istine od objave drugih religija? “Sučeljen s... [Kristom], čovjek se ne može izvući s nekakvim sredstvom usklađivanja, procesom misli kojim bi Njega mogao prilagoditi nekom vjerskom ‘sustavu’ s potpuno drukčijom osnovom i usmjerenjem.”⁶

John Haynes Holmes jednom je ustvrdio da “religija nema mnogo glasova, već samo jedan”. Ovo je sinkretistička besmislica.

Među religijama postoje bezbrojne osnovne proturječnosti. Primjerice, postoji bitna razlika između kršćanskog naučavanja o utjelovljenju i hinduističkog vjerovanja u javljanje božanstva ljudima. Hinduistički avatari, ili “silasci” božanstava, mitološke su pojave a ne povijesni događaji. Hinduist može vjerovati u avatare, a da pritom ne smatra

⁵ H. Kraemer, *Why Christianity*, str. 122.

⁶ *Isto*, str. 102.

da su se stvarno pojavili. Nasuprot naravi utjelovljenja koje je izvršeno jednom zauvijek, avatari se ponavljaju u različitim oblicima (Višnu je, primjerice, “sišao” kao riba, životinja i čovjek). U islamu je sama pomisao na božansko utjelovljenje anatema i stoga nezamislivo. U kršćanstvu je Krist “put, istina i život” (Iv 14,6). U islamu je Muhamed vjesnik koji donosi “objavu istine”, ali on nije ni objava ni istina. U budizmu Buddha tvrdi da je utirač puta, ali nije put. Konfucije je bio prvi učitelj istine, ali ne put k samostvarenju svake osobe. Naučavao je o životu, ali nije bio davatelj života.

Dijalog kojem neki ekumenski krugovi teže s hinduizmom, budizmom i ostalim istočnjačkim religijama, povećava opasnost da sinkretizam izjede srce kršćanske poruke budući da su, kako je to Kraemer istaknuo, ove religije “u osnovi sinkretističke”⁷ i zahtijevaju da kršćani koji se upuste u dijalog prvo ostave po strani isključive izjave — “jedino ime” (Dj 4,12) — Evanđelja. U jednom izvještaju objavljenom u travnju 1971. godine Leopoldo J. Niilus, ravnatelj Komisije crkava za međunarodne poslove SVC-a, citira spis Ahmeda Taleba, alžirskog ministra obrazovanja i školstva: “Dijalog između vjernika koji pripadaju drugoj konfesiji moguć je samo ako se oslobode želje da obrate ‘drugoga’.” Osim toga, kršćanstvo će morati “prevladati svoj kompleks superiornosti”.⁸ Naravno, to govori musliman. Međutim, pravog kršćanina nikad ne može napustiti “želja da obrati” druge Kristu. Ona mora uvijek postojati. Da bi mogao voditi otvoren i pošten dijalog, kršćanin se može i treba “osloboditi” napadačkog i obrambenog svjedočenja Evanđelja upravo zato što ima duboku “želju” za spasenjem “drugoga”.

U suvremenoj teologiji o kršćanskom poslanju postoje neke zbunjujuće sklonosti prema sinkretizmu ili relativiz-

---

⁷ Hendrik Kraemer, “Syncretism as a Theological Problem for Missions”, u G. H. Anderson, *op. cit.*, str. 180.

⁸ Ahmed Taleb, “Letter to pastor Jacques Beaumont, 7. travnja 1961.” Prijevod B. B. Beacha u *Lettres de Prison 1957.—1961.*, str. 177.

mu koje utječu na ekumenski pokret. Floyd H. Ross tvrdi da “veliki problem ovog trenutka nije kršćanski, već humani ekumenizam”. Nakon pohvala upućenih SVC-u za uložene napore da poboljša odnose među kršćanskim skupinama, on nastavlja i kaže da je veći problem “kako ući u važan i uzajamno koristan dijalog s azijskim vjerama koje nanovo oživljavaju”.⁹ On dalje tvrdi da ranija kršćanska ispovijedanja vjere [na primjer: “Bog bijaše onaj koji je u Kristu pomirio svijet sa sobom” (2 Kor 5,19)] “potječu iz istih dubokih skrovišta ljudskoga duha kao i drevni kineski simbolizam jin—janga, hinduistički simbolizam šiva—šakti, tibetanski simbolizam jab—juma... Kao kršćani... ne trebamo nuditi neku apsolutnu vijest, već nastojati da izrazimo vjeru koja je u nama.”¹⁰

Ross ide tako daleko da tvrdi kako su prvi kršćani možda bili prerevni u svojoj tvrdnji da “je pod nebom to jedino ime dano ljudima po kojem nam se treba spasiti”.¹¹

Ovo je, naravno, očividno relativiziranje kršćanskog Evandelja, što širom otvara vrata sinkretizmu. Kršćanstvo se smatra jednom — možda najboljom — među mnogim religijama. Ali s čisto kršćanskog stajališta kršćanstvo nije jedna od religija, već jedinstvena, dostatna i konačna spasičeljska objava Boga u povijesti preko Isusa Krista. W. A. Visser ‘t Hooft s pravom je istaknuo kako uporaba izraza *religija*, da bi se uključilo kršćanstvo, na određen način pridonosi suvremenom sinkretističkom raspoloženju u svijetu.¹²

Razmatrali smo opasnost relativizma i sinkretizma s kojom se sučeljuje ekumenski pokret u svom pristupu nekršćanskim religijama. Slična, ali očito manja opasnost prijeti SVC-u u naporima da dovede do zbližavanja različitih

⁹ Ross, “Christian Mission”, u G. H. Anderson, *op. cit.*, str. 214.

¹⁰ *Isto*, str. 227.

¹¹ *Isto*, str. 219.

¹² W. A. Visser ‘t Hooft, *No Other Name*, str. 95. U nastavku ovo djelo nazivamo *Name*.

vjerskih zajednica. Bavljene ozbiljnim razlikama među vjerskim zajednicama izaziva ravnodušnost. Time crkve i vjeronjavanja stupaju na sklizavo tlo blizu sinkretističkog ponora. Da bi se različite kršćanske crkve dovele na zajedničko bogoslužje, neizbježno je zapostaviti nauk i dati veće značenje obredima i ritualima; i upravo se to događa.¹³ Ponašati se kao da su protestantizam reformacije i tradicionalno rimokatoličanstvo jednostavno transpozicija iste kršćanske pjesme u drugi teološki ključ, znači prešućivati stvarnosti doktrinarnog i biblijskog glazbenog komada.

Yves Congar, jedan od prvih rimokatoličkih teologa koji se na simpatičan način pozabavio ekumenizmom, otvoreno je priznao da ih je evolucija protestantizma i katoličanstva od reformacije naovamo još više razdvojila:

Više se nije riječ o različitim sastavnicama istog kršćanstva, već o dva kršćanstva. Riječi nemaju isti smisao: ako govorimo zajedno o milosti, prvom grijehu i otkupljenju, mi pod istim riječima uopće ne mislimo isto.¹⁴

Karl Barth piše na sličan način. Kršćani mogu reći “vjerujem” za svaki članak apostolskog vjeronjavanja, ali njihova potvrda može biti “lijena magija i od đavla”. Sporazum između rimokatolika i protestanata, ističe Barth, samo je prividan. Oba mogu reći “fide solum intelligimus”, ali pritom podrazumijevaju različite stvari.¹⁵

U prošlosti je katkad postojala sklonost k spajanju određenih razlika u neki sinkretistički sustav da bi se oduprlo omraženim novim pokretima.¹⁶ Danas se kršćanima često govori da se trebaju ujediniti i izgraditi ekumenski bedem kao obranu od napadaja materijalizma, totalitarizma ili obnovljenih azijskih religija. Potaknut strahom, ekumenizam može samo dovesti do homogenizacije vjerskih zajednica prožetih zabrinutošću.

---

¹³ H. O. J. Brown, *op. cit.*, str. 35.

¹⁴ Congar, *op. cit.*, str. 35.

¹⁵ Karl Barth, *op. cit.*, str. 97,293—295.

Kad potragu za jedinstvom ne potiče toliko duboka težnja za duhom jedinstva u Kristu koliko želja da se suprotstavi prijetnji materijalizma ili bilo kojega izma, tada se Kristova molitva za jedinstvo gubi u žaru za ustrojstvenim ujedinjenjem kome na prvom mjestu nije duhovno, već je zasnovano na političkom i društvenom probitku. Naš Gospodin teži za *jedinstvom* ljubavi i životom *koji će svjedočiti*, a ne za sinkretističkim *ujedinjenjem protiv* nekoga ili nečega.

Takvo ujedinjenje nastoji dati pogrešan dojam da su razlike među vjerskim zajednicama razmjerno nevažne, pa su ovi pokušaji posebno zloslutni s obzirom na sadašnji val sinkretizma koji preplavljuje mnoge dijelove svijeta, potican “katoličkim ukusom” suvremenog čovjeka.¹⁷ Sinkretistički pristup vjerskim potrebama svijeta “čini ga mnogo opasnijim izazovom za kršćansku Crkvu nego što je to ikad bio otvoreni ateizam”, jer izgleda da ljudima pruža potrebnu širu dimenziju vjere, a to djeluje opasno privlačno.¹⁸

---

¹⁶ Upravo je to etimološko podrijetlo riječi sinkretizam, koja dolazi od *synkretismos*. U *De Fraterno amore* Plutarh tvrdi da su Krećani, suočeni s opasnošću od vanjskog neprijatelja, prekinuli unutarnji sukob i ujedinili (“Con-Creting”) se protiv vanjske opasnosti (vidi *Encyclopaedia Britannica*, sv. 21 [1971.], str. 565).

¹⁷ Visser ‘t Hooft, *Name*, str. 83.

¹⁸ *Isto*, str. 10.

Sinkretizam u svakom mogućem obliku — etičkom, političkom, društvenom i teološkom bio je omiljena politika rimskih careva. Privukli bi sve moguće vrste ljudi i prekovali ih u cezarevoj kovnici.¹

KRŠĆANSTVO I RIMSKA SINKRETISTIČKA “KOVNICA”

W. A. Visser ‘t Hooft ukazao je na četiri različita vala sinkretizma u povijesti kršćanstva. Do prvog je došlo u stoljeću kad su Hebreji bili odvedeni u babilonsko sužanjstvo. U sam Hram uvedeno je više stranih kultova. Problem nije bilo samo usađivanje idolopoklonstva, već mogućnost da judejski Bog, zahvaljujući utjecaju babilonsko-asirske kulture, jednostavno postane vodeće božanstvo u panteonu bogova. Postojala je opasnost da Jahvu proguta najozloglašenije kanaansko obožavanje prirode i spolnih odnosa.² Stari zavjet kristalno jasno pokazuje da Bog ne pristaje da bude sinkretiziran. U 1. Samuelovoj 5 nalazimo zanimljiv događaj koji to ilustrira: pobjednici Filistejci smjestili su zarobljeni Božji Kovčeg u Dagonov hram u Ašdodu. Dvije noći za redom Dagonov se kip prostro pred Kovčegom, tako da je na kraju ostao odlomljene glave i ruku.

Drugo sinkretističko razdoblje uvedeno je “jednim svijetom” (*oikoumenē*) Aleksandra Velikog, u kojemu je poti-

---

¹ “The Octavius of Minucius Felix”, *Fraser’s Magazine for Farm and Country*, 47:279:294 (ožujak 1853.).

² U vezi sa svetom prostitucijom vidi 2. o Kraljevima 23,7 i Ezekiel 8,5-17.

cano miješanje i spajanje religija. Ovaj je proces dosegao vrhunac u Rimskom Carstvu kad je sinkretistički plimni val zapljusnuo sve zemlje od Perzije do Škotske. Carevi su skupljali bogove kao što bogati kolekcionari umjetnosti skupljaju slike velikih slikara. Car Aleksandar Sever, kojega su vlastite trupe ubile 235. godine u blizini Mainza u Njemačkoj, podigao je privatnu kapelu s kipovima prethodnika uz kipove Krista, Abrahama, Orfeja i Apolona čudotvorca iz Tijane. Rimsko Carstvo upravljalo je golemom sinkretističkom “kovnicom”.

Edward Gibbon je pokazao da naklonost prema sinkretizmu nije cvjetala samo na carskom dvoru:

Različite oblike bogoslužja koji su prevladavali u rimskom svijetu puk je smatrao podjednako ispravnima; za filozofe su bili podjednako lažni, a za magistrate podjednako korisni... Pobožni mnogobožac... priznavao je u iskrenoj vjeri različite zemaljske religije... Upravo je blagi antički duh bio uzrokom da su narodi manje marili za razlike nego za sličnost svojih bogoštovlja. Kad bi stali pred svoje oltare, Grci, Rimljani i barbari lako bi sebe uvjerali da pod različitim imenima i s različitim obredima zapravo obožavaju ista božanstva.³

Štovanje stvoritelja i stvorenog bilo je gotovo nerazmršivo isprepletano. Postojala je sklonost, koja je posebno došla do izražaja u drugom dijelu trećega stoljeća, da se svi bogovi stope u izraz iste religiozne stvarnosti. Kasnije je Julije Otpadnik (331.—363.) bezuspješno pokušao utjeloviti sve onovremene kultove u jednu sveobuhvatnu pogansku religiju, osim kršćanstva koje je tvrdoglavo odbijalo da ga ovaj sustav spajanja proguta, pa je stoga smatrao da ga treba likvidirati.

Krajem četvrtoga stoljeća sukob između biskupa Ambrozija Milanskog i senatora Simaha ilustrira neprolaznu snagu rimskog sinkretizma. Ambrozije je zahtijevao da se

---

³ Edward Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, sv. 1, str. 28,29.

iz rimskog senata ukloni kip božice Viktorije budući da je to simbol pobjede kršćanstva. Međutim, Simah, posljednji junak umirućeg poganstva, tvrdio je u potpunom skladu sa sinkretističkim gledištem da se do tako velike tajne kao što je vjerska istina ne može doći samo jednim putem.⁴ Premda ne odobravamo Ambrozijeve sumnjive metode, odbacivanje Simahova naizgled širokogrudnog gledišta znači da vjerska istina *nije* velika tajna, već naprotiv, velika i jedinstvena objava preko biblijskih proročkih spisa, a na prvom mjestu u životu i naučavanju Isusa Krista.⁵

S obzirom na sveprožimajuću naklonost prema vjerskom udruživanju, neizbježno je došlo do snažnog pritiska kako bi se kršćanstvo stisnulo u sinkretistički neznabožački kalup. Na nesreću, kršćanstvo je vremenom postupno popustilo pod nekima od ovih pritisaka.

U Novom zavjetu nalazimo bezuvjetno protivljenje sinkretizmu. Ovu činjenicu ilustrira više slučajeva opisanih u Djelima apostolskim. Šimun Mag (vidi Dj 8) koga su neki smatrali “za nešto veliko”, poželio je silne znake i čuda ove nove vjere dodati svojoj postojećoj zbirci magijskih umijeća. Ponudio je novac apostolima da bi primio Svetoga Duha. Petar ga je oštro ukorio; zapravo mu je dao do znanja da se kršćanstvo ne može kupiti; ne može biti miješanja — “Moli Gospodina da ti oprost i namisao srca tvoga.” (Dj 8,22) Snaga Svetoga Duha dobiva se obraćenjem, a ne novcem. “Mi... zarobljujemo svaki razum,” kaže Pavao, “da se pokorava Kristu.” (2 Kor 10,5)

U Listri je pučanstvo, uključujući i Jupiterova svećenika, nakon što je Pavao čudom izliječio čovjeka uzeta od rođenja, bilo spremno prinijeti žrtve i uključiti kršćanske misionare u svoj vjerski sustav: “Bogovi su u ljudskom obliku sišli k nama”, rekao je narod. Međutim Pavao i Barnaba su odbili takav prijedlog i uletjeli u narod govoreći: “Navješćujemo vam da se od tih ispraznosti obratite k Bogu živo-

⁴ Toynbee, *Christianity*, str. 111,112.

⁵ Vidi Kraemer, *Why Christianity?* str. 45.

mu.” (Dj 14,11.15 — DF) Kad je mnoštvo ustanovilo da je njegova sinkretistička ponuda odbijena, ubrzo se okrenulo protiv kršćanstva i Pavao je gotovo izgubio život.

Nekoliko godina kasnije Pavao se suočio s efeškim sinkretizmom zasnovanim na navodnom izjednačavanju svih bogova i usredotočenim na Veliku Majku Dijanu, božicu životne sile prirode s mnoštvom dojki. Pavao je bio kategoričan: “Bogovi izrađeni rukama nisu bogovi.” (Dj 19,26) U poslanici upućenoj Kološanima Pavao upozorava na opasnost od sinkretizma u Kolosi. On upozorava na određene utjecaje judaizma i kozmičke koncepte koji potječu od vjerskih misterija u Rimskom Carstvu. On želi vidjeti učvršćenu bojišnicu vjere koja će sačuvati Kološane od zablude u koju bi mogli biti uvučeni posebnom sinkretističkom sastavnicom. “Pazite,” kaže, “da vas tko za sobom ne odvede filozofijom — ispraznom prijevarom koja se oslanja na predaju čisto ljudsku, na prirodne sile svijeta... a stvarnost je Krist.” (Kol 2,8.17)

Pavao ustaje protiv obožavanja anđela (kasnije bi bez sumnje podigao uzbunu protiv obožavanja svetaca!) i samotrapljenja koji su tuđi kršćanstvu i potječu od “nadima(nja) tjelesnom pameću svojom” (18. redak — DF). Prvi su kršćani, odbijajući da budu umotani u sinkretistički religijski paket carskoga Rima, zauzeli beskompromisno stajalište koje je navelo pogane da ih nazovu *tertium genus* (“treća rasa”). Zapravo su pogani bili i te kako u pravu, jer kršćani pripadaju “novom čovječanstvu”, s Kristom (drugim Adamom) kao glavom.

Biblijski kanon svetih spisa nesumnjivo je djelomice bio uspostavljen zato da bi sačuvao kršćansku čistoću od poganskih sinkretističkih zamisli. Samo su autentične apostolske knjige mogle služiti neokaljanjoj i pouzdanoj objavi Evandelja. Pa ipak su helenistička shvaćanja, koja nalazimo na rubu Pavlovih misli, a koja je rabio da ilustrira i prenese kršćansku poruku o spasenju samo po Kristu, postupno prodrle u središte i počela istiskivati Evandelje koje je zbog toga bilo potisnuto na rub. “Progresivna heleniza-

cija prve kršćanske vijesti... može se slobodno opisati kao sinkretistički proces”.⁶

Desetljećima se mitraizam ozbiljno natjecao s kršćanstvom. “Nakon osvajanja Male Azije, Rim je poprimio azijske utjecaje; čak je i Europa bila zaražena Azijom i takvom ostala do danas. Iz Cilicije je potekao kult Mitre — religija rimske vojske — i proširio se od Egipta do maglom uvijene Britanije.”⁷

Jedan od razloga što je kršćanstvo nadvladalo mitraizam bio je njegov misionarsko-evanđeoski karakter. Osim nadmoći svoje moralnosti, kršćanstvo je bilo manje zaraženo oslabljujućim i kompromisnim mješavinama od mitraizma. Kršćanska je Crkva bila “u načelima, ako ne uvijek i u praksi, nepopustljiv protivnik idolatrije u bilo kojem obliku”.

Nasuprot tomu, mitraizam je bio spreman na spajanje s poganstvom pa je djelovao kroz sve moguće prilagodbe i sinkretističke kompromise samo da se ne bi sukobio s rimskim mnogoboštvom.⁸ Cumont naglašava sinkretistički karakter mitraizma ukazujući na to da je, bar u četvrtom stoljeću, imao za cilj —

ujedinjenje svih bogova i svih mitova u golemu sintezu — temelj nove vjere u skladu s prevladavajućom filozofijom i političkim ustrojstvom Carstva... Time bi bila uspostavljena sveopća vlast Mitre poistovjećena s nepobjedivim Suncem.⁹

Car Aurelije (214.—275.), koga su ubili vlastiti vojnici, snažno je promicao mitraistički sinkretizam putem obožavanja “Sol Invictusa” [“Nepobjedivog Sunca”]. Aurelije se nadao da se njegova zamisao o jednom Bogu, jednome carstvu i jednom caru može ostvariti obožavanjem boga Sunca. Svakako da je i tjedno nedjeljno bogoslužje bilo

---

⁶ “Syncretism”, *Encyclopaedia Britannica* (1971.), sv. 21, str. 565.

⁷ C. G. Jung, *Modern Man in Search of a Soul*, str. 249.

⁸ Franz Cumont, *The Mysteries of Mithra*, str. 197,198.

⁹ *Isto*, str. 187,188.

potaknuto nekim od ovih sinkretističkih utjecaja koji su prodrli u kršćanstvo. Da bi se suzbilo slavljenje rođenja “Sol Invictusa” 25. prosinca, uspostavljen je blagdan Božića kojim se trebalo slaviti Kristovo rođenje. Prihvatanjem ovoga nadnevka crkvene su vlasti slijedile sumnjivu strategiju uklanjanja poganskih običaja koji su uporno odolijevali.

Pobijedivši u natjecanju između viših religija u Rimskome Carstvu, kršćanstvo u biti nije izbacilo obožavanje Izide, Cibebe ili mitraizam. Jedno od sredstava kojima je pobijedilo... bilo je... što je upilo ono što je bilo vrijedno u tim suparničkim religijama.¹⁰

Čovjek ima pravo da bude sumnjičav prema “vrijednosti” poganskih elemenata što ih je kršćanstvo prihvatilo. Skoro je nesumnjivo da su “određene predodžbe i obredi morali biti preneseni s jednog kulta na drugi, no u većini slučajeva mi ovaj prijelaz više slutimo nego što ga jasno vidimo”. Ne čini se nemogućim da su različita kršćanska bogoslužja i blagdani našli prilično snažno “nadahnuće u mitraističkim misterijima”.¹¹ Kršćanska umjetnost nije izbjegla utjecaj Mitre. Zar možda zamisao o “ratobornoj Crkvi na Zemlji” ne nosi pečat mitraizma? Zar rimokatolička i pravoslavna psihologija vezana uz djevicu Mariju ne ukazuje na nadomjestak šovanja Izide i Cibebe?¹²

Ne treba se čuditi što mnoštvo kršćana nije pravilo razliku između “istine” i poganskih običaja koji su se polako uvlačili u crkveni život. Snažni prodor sinkretizma teško da je bio umanjen profinjenim i kazuističkim razlikama što su ih propovijedali crkveni naučitelji. Nije trebalo dugo — samo nekoliko stoljeća — pa su brojni kršćani svetkovatelji nedjelje “štujući poganski običaj... sjajnu danju zvijezdu ukazivali šovanje koje je pravovjernost odvojila za Boga. U petom stoljeću nisu samo heretici, već i vjerni [*sic!*] sljed-

¹⁰ Toynbee, *Christianity*, str. 110.

¹¹ Cumont, *op. cit.*, str. 194,195.

¹² Toynbee, *Christianity*, str. 110.

benici bili navikli nakloniti se glavom blistavom krugu koji se podizao na obzoru i promrmljati molitvu: ‘Smiluj nam se’.’¹³

Različite neobičnosti mitraizma nisu nestale nakon što je ovaj pobijeđen, već su potrajale u kršćanskim crkvama. Neke smo spomenuli. Njima možemo dodati vjerovanja vezana uz pakao i tajanstveno čudotvorno djelovanje sakramenata.¹⁴ Katoličko je kršćanstvo trijumfiralo nad mitraizmom, ali uz veliku “sinkretističku cijenu”.

---

¹³ Cumont, *op. cit.*, str. 193.

¹⁴ *Isto*, str. 206.

Svega malo, a zapravo ništa, na francuski način.¹

Montaigne (1533.—1592.)

12

SUVREMENI SINKRETISTIČKI POKRETI

Europski korijeni suvremenog vjerskog sinkretizma sežu unatrag do prosvjetiteljskog doba. Prirodna religija deizma i skepticizma osamnaestoga stoljeća bila je pokretačka snaga trećeg razdoblja žive sinkretističke aktivnosti. Ovaj su pokret promicali ljudi kao Rousseau, izvorni hipi osamnaestoga stoljeća. Rousseau je nastojao osnovati neku pseudoreligiju srca čiji je cilj bio apsolutna sloboda. Smatrao je da je kršćanska objava Boga u povijesti ne samo nepotrebna, već u biti ponižavajuća. Bio je uvjeren da crkveno naučavanje, daleko od toga da pomaže razmijevanju Vrhovnog Bića, zbunjuje ljudske umove i ograničava njihovu slobodu. Rousseauovu prirodnu i sveopću religiju srca nalazimo u “*Kredu savojskog svećenika*”, izloženog u njegovoj pedagoškoj raspravi *Emile*:

Da je čovjek slušao ono što Bog govori ljudskom srcu, na Zemlji bi oduvijek postojala samo jedna religija... Bog želi da mu se klanja u duhu i istini; to je zadaća svih religija... Štovanje kakvo Bog traži uvijek dolazi iz srca i ako je iskreno, ono će se uvijek izražavati na isti način.²

¹ Michel de Montaigne, *Les Essay*, sv. 1, str. 134.

² J. J. Rousseau, *Emile ou de l'Education* (izvodi), sv. 2, str. 54,55.

Ovo je, naravno, sinkretističko vjersko gledište, koje naglašava *humanum* i osobno samoizražavanje, a nijeće potrebu za božanskom objavom.

Goethe, vodeća ličnost njemačke književnosti, slijedio je Rousseauove ideje i zastupao neku vrst zajedničke religije čovječanstva. Smatrao je da je čovjekova sudbina bit religije jer čovjek ne može spoznati Boga. Njegovo je gledište sažeto u dobro poznatim stihovima: "In jenes Namen der so oft gennant dem Wesen nach blieb immer unbekannt ["U tom je Imenu često spominjanom bit ostala uvijek nepoznatom"]." Goethe je tvrdio da ne postoji jedinstvena Božja samoobjava u povijesti, pa je kršćanstvo stoga samo dio opće religije.

U svojoj dosta neobičnoj pjesmi "Tajne" (1784.—1785.), Goethe opisuje putovanje brata Markusa koji hodočasti u neku vrst "idealnog Montserrata".³ Pjesnik je kasnije u bilješci o "Tajnama", napisanoj 1816. godine, objasnio da se Markus ovdje sastaje s vitezovima redovnicima okupljenima iz svih dijelova svijeta, od kojih svaki na svoj način štuje Boga.⁴ Brat Markus shvaća da vjerski simbol više nije samo križ već i ruže. Sažetak mudrosti i svetosti, posrednik, nije Krist, već osoba nazvana "Humanus".⁵ Goethe objašnjava da se "svaka individualna religija, kad dostigne najviši stupanj i donese najljepše cvijeće i najljepše voće, primakne bliže ovom vodiču i posredniku; štoviše, postane jedno s njim."⁶

Dvadeseto stoljeće donosi četvrti sinkretistički plimni val i moguće ga je usporediti samo s onim koji je prožeo Rimsko Carstvo. Mogli bismo navesti mnoge razloge radi objašnjenja ove vjerske pojave koja je danas svugdje nazočna. Pojavivši se polovicom devetnaestoga stoljeća, nova je znanost komparativnih religija postavila pitanje jedin-

³ Vidi Pojmovni rječnik, "Montserratt".

⁴ Goethe, "The Secrets" u *Les page immortelles de Goethe*, Hans Carossa, urednik, str. 144.

⁵ J. W. von Goethe, *Die Geheimnisse, Ein Fragment*, str. 17,18.

⁶ "The Secrets" u Carossa, *op. cit.*, str. 144,145.

stvenosti kršćanstva. Ovo je pitanje postalo glasnije nakon Drugoga svjetskog rata zahvaljujući renesansi religija povezanah s trećim svijetom i očitim svršetkom europskog razdoblja. Psihologija religija istaknula je psihičku osnovu i u očima mnogih opravdala različitost vjerskog iskustva. Nezapamćeni napredak komunikacijskih medija i putovanja preko vjerskih granica upoznali su milijune ljudi s drugim religijama i time prilično smanjili konfesionalnu zatvorenost. Newbigina kaže:

Nijedan narod na Zemlji ne može više živjeti... u vremenskom okviru bilo koje plemenske ili nacionalne povijesti. Pred sobom vidimo proces kojim svi ljudi bivaju privučeni u jedinstvenu svjetsku povijest... Pokretačka snaga ove svjetske povijesti jest misao o novom poretku u budućnosti... Buduću svjetsku uljudbu pokreće ovaj posvjetovljeni oblik biblijske vjere u dolazak Božjega kraljevstva.⁷

Pobjeda proletarijata, buduće besklasno društvo, prirodni oslobodilački pokreti i slična sredstva umjetne su inačice kršćanske teleologije ili posvjetovljene verzije kršćanske eshatologije. Postoji stvarna opasnost da svjetovni ekumenizam bude uvučen u živi pijesak imitacije eshatologije, kojoj nije potreban novi poredak što će biti uspostavljen nakon drugoga Kristovog dolaska.

Sjećanje nam je dovoljno snažno da se podsjetimo što se može dogoditi kad posvjetovljenje pokuša oblikovati neku sinkretističku religiju. Nationalsocijalizam Adolfa Hitlera nastojao je "stvoriti novu arijsku crkvu stapajući sve vjerske zajednice u sinkretističku sintezu. Vezivno sredstvo te nove organizacije trebao je biti antisemitizam, a 'njemački kršćani' trebali su dati karakteristične značajke."⁸

Svjetski problemi koji potječu od ekologije, rata i mira, rasizma, ljudskih prava, razvoja i siromaštva, pri-

⁷ J. E. L. Newbigina, *A Faith for This One World?* str. 245. Ovo djelo u nastavku nazivamo *Faith*.

⁸ Mehl, *op. cit.*, str. 63.

tajeni su poticaji za sinkretizam. U naše se vrijeme osjeća sve snažnija želja za ljudima koji će surađivati na općem dobru. Neki očito vjeruju da će pomirba različitih vjera pridonijeti da se nadvlada materijalizam.

Bilo bi nepraktično nabrojiti sve sinkretističke pokrete koji danas djeluju u religiji; ima ih mnogo pa ćemo spomenuti samo nekoliko njih. Neki suvremeni filozofi povijesti zastupaju neku vrst svjetske religije. Arnold Toynbee, primjerice, govori protiv jedinstvene pojave kršćanstva, tvrdeći kako Bog ljubavi nema drugog izbora nego da se objavi preko različitih religija. Stoga bi se kršćanstvo trebalo osloboditi “isključivosti u razmišljanju” koje je, tvrdi, “griješ oholosti... U nekoj su mjeri sve više religije također otkrivenja onoga što je istinito i pravo. Sve potječu od Boga i svaka prikazuje neku stranu Božje istine... I one su svjetlost koja zrači od istog izvora iz kojega i naša vlastita religija crpi svoje duhovno svjetlo.”⁹

Pedesetih godina dvadesetoga stoljeća Eisenhower, u to vrijeme predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, u svom je govoru na sastanku direktora organizacije *Freedom's Foundations*, izrekao sljedeću “sinkretističku” tvrdnju: “Naša uprava nema smisla ako ne bude utemeljena na dubokoj vjeri, i nije me briga koja je to... ali mora biti vjera koja naučava da su svi ljudi stvoreni jednaki.”¹⁰ Osvrnuvši se na ovu očitu ravnodušnost, Will Herberg to ovako tumači:

U biti ‘tri velike vjere’ [protestantizam, rimokatoličanstvo i judaizam] ‘govore isto’, potvrđujući ‘duhovne ideale’ i ‘moralne vrijednosti’ američkog načina života... Predmet štovanja ove vrste religije, međutim, nije Bog, već ‘religija’. Ne vjeruje se u Boga, već u vjeru; mi ne štujemo Boga, već svoje bogoštovlje.¹¹

Kao što se vidi, istočnjačke su religije danas i te kako privlačne.

⁹ Toynbee, *Christianity*, str. 96—100.

¹⁰ *New York Times*, 23. prosinca 1952. str. 15.

¹¹ Citirano u Will Herberg, *Protestant—Catholic—Jew*, str. 84.

Suvremeno razumijevanje čovjeka s naglaskom na ljudsko dostojanstvo, samodostatnost, samopoštovanje i samopouzdanje prirodno se protivi potrebi za “spasiteljima”, nalazeći u radikalnim istočnjačkim sustavima samospašavanja odgovarajuće stajalište.¹²

Sve veći broj ljudi na Zapadu prihvaća duševnu i tjelesnu disciplinu hinduističke joge. Krajnji cilj bavljenja jogom, premda mnogi koji se njome bave o tome uopće ne razmišljaju, jest smireno sjedinjenje s Brahmanom, dušom svijeta. To se postiže potiskivanjem tjelesnih i umnih aktivnosti.

Na Istoku je uvijek bilo mnogo sinkretističkih pokreta. Jedan takav važan ali neuspješan pokušaj učinio je muslimanski veliki mogul Indije, Akbar Veliki (1542.—1605.) Njegov je cilj bio ujediniti sve religije u jednu. Zanimljivo je zamijetiti da je božanski simbol njegove religije bio Sunce, kao što je to bio slučaj s mitraizmom prije više od tisuću godina.

Tijekom druge polovice devetnaestoga stoljeća hinduistički asket i mistik Ramakrishna (1834.—1886.) naučavao je da su sve religije slične putovima koji vode istini. Smatrao je da spasenje kršćana, hinduista, muslimana, židova i budista leži u njihovoj vjeri. Vjerovao je da je njegova sveopća religija “jezgra” svih religija.¹³

Predlagao je formulu raznolikosti u jedinstvu i njegovo je naučavanje popularizirao putujući indijski redovnik Swami Vivekananda (1863.—1902.), koji je zastupao osnovni sklad među svim religijama. Na zasjedanju Parlamenta religija 1893. godine u Chicagu predstavio je hinduizam te govorio o Bogu koji je nazočan u svakoj religiji kao “vrpca na kojoj su nanizani biseri”.¹⁴ Zapravo je njegova religija, koja je privukla neke sljedbenike na Zapadu, u biti advai-

---

¹² Kraemer, *World Cultures*, str. 359.

¹³ *Isto*, str. 259.

¹⁴ Swami Vivekananda, *Great Lecture on Hinduism at the World's Fair of Religions at Chicago*, str. 28.

tizam (monizam u kojem su Bog i pojedinac zapravo istovjetni). Nasuprot tome, adventizam naučava da se Bog mi-eša u povijest kako bi spasio ljude i obnovio savršeno zajedništvo. On nije istovjetan s ljudskim rodom.

Zanimljivo je zamijetiti da je Gandhi zastupao ponešto slično razmišljanje. To se vidi iz njegova govora pred Federacijom međunarodnog zajedništva, održanom u siječnju 1928. godine u kojem je rekao:

Nakon dugog proučavanja i iskustva došao sam do sljedećih zaključaka: da su (1) sve religije prave, (2) sve religije sadrže neke zablude, (3) sve su mi religije drage gotovo kao moja vlastita. Prema tome, nemoguće je govoriti o obraćenju.¹⁵

S obzirom na primjetno neprijateljstvo mnogih ekumenista prema međucrkvanim obraćenjima, moramo se upitati nije li ovo protivljenje obojeno neizvornim oblikom “gandhijevskog” sinkretizma.

Radhakrishnan, predsjednik Indije 1962.—1967., bio je još jedan pobornik sinkretističkog usklađivanja religija. Njegova je sinteza zasnovana na indijskoj mističnoj predaji i poziva na odbacivanje bilo kakve posebne objave, te je stoga u biti nijekanje svih religija utemeljenih na povijesnoj objavi koja ne mora biti samo kršćanska. Jedinstvo koje on nudi jest negativno jer nudi snošljivost namjesto ljubavi, prestanak sukoba namjesto izgradnje aktivnog zajedništva.¹⁶

Zapadni teozofski pokret što ga je utemeljila Helena Blavatsky (1831.—1891.) propovijeda sinkretistička načela sinteze što ih nalazimo u istočnjačkim religijama kao što su hinduizam i budizam. Mnogi smatraju da teozofija nudi odgovor na prividnu zagonetku tolikih religija. Smatraju da teozofija nudi novu svjetsku religiju koja sjedinjuje ono što je najbolje u svim religijama. Teozofija naučava da se u osnovi svih religija može naći duboko skrivena svima zajed-

---

¹⁵ Citirano u Jawahir-Lal Nehru, *The Discovery of India*, izdanje 1951., str. 340.

¹⁶ Newbigin, *Faith*, str. 43.

nička istina: “Sve religije pohranjuju jednu te istu ezoteričnu istinu.”¹⁷ Unatoč svim raskolima (primjerice antropozofskog pokreta Rudolfa Steinera koji kombinira Goethea, Golgotu i indijske prastare misteriozne predaje), teozofija privlači veći broj sljedbenika nego što se to obično misli.

Negdje u drugoj polovici devetnaestoga stoljeća Baha Ullah (1817.—1892.) uveo je religiju Baha’i, koja je danas svjetskih razmjera i ima oko milijun sljedbenika. “Sveopća kuća pravde” Baha’ija tvrdi da je 1970. godine u više od 42 000 mjesta bilo njezinih vjernika s literaturom izdavanom na 428 jezika. Prema naučavanju Baha Ullaha, Osnivača-Mesije i pročištača svih religija, božanska je objava stalna i progresivna. On je smatrao da postoji devet temeljnih religija iz kojih su on i njegovi sljedbenici stvorili sinkretistički vjerski sustav. Devetora vrata, kroz koja možete ući u baha’ijski hram u mjestu Wilmette blizu Chicaga, predstavljaju tih devet svjetskih religija. Čovjekova društvena i vjerska evolucija djeluje u ciklusima od približno tisuću godina. Božanska je zapovijed da se tijekom sadašnjeg ciklusa uspostavi jedinstvo čovječanstva s jednom vjerom i poretkom.¹⁸

Pokret Sufi, koji je pri prijelazu u dvadeseto stoljeće osnovao Indijac Shaikh Inayat Khan, još je jedan od onih sinkretističkih pokreta koji je privukao brojne sljedbenike. Kao kod baha’izma, i ovaj ima snažnu muslimansku pozadinu. Tvrdi da je sedam velikih religija zapravo povijesno očitovanje jedne sveopće religije, zasnovane na samosvijesti i mističnom poistovjećivanju čovjeka s Bogom i Boga s čovjekom.

Pokret “Božansko svjetlo” (“Divine Light”)¹⁹ Swamija Omkaranande još je jedan pokušaj sinkretizacije kršćan-

¹⁷ Kraemer, *Why Cristianity*, str. 36,50.

¹⁸ *Materialdienst, Längsschnitt durch die geistigen Strömungen und Fragen der Gegenwart*, 34:18 i 39:69.70. Ovaj časopis u nastavku nazivamo *Materialdienst*.

¹⁹ Ne treba ga poistovjetiti s deset središta “Divine Light Mission” u Sjedinjenim Američkim Državama, koja su povezana s Maharaj Jijem

stva i istočnjačkih religija. Ovaj pokret sa sjedištem u švicarskom gradiću Winterthuru od 1966. je godine sponzor “Istraživačkog instituta za znanstvenu sintezu”. On djeluje u više od desetak odjela i nastoji ljudima osigurati zdravlje, mir i snagu putem kontakta s osobom, glasom, spisima ili slikama svoga mesijanskog vođe Omkaranande.²⁰ Pokret “Božansko svjetlo” izazvao je neke polemike o kojima je izvijestio švicarski tisak.

Dr. Robert Kelh-Zeller iz Züricha, osnivač “Sveopće crkve”, pripremio je na njemačkom i latinskom jeziku Kredo Sveopće crkve. Između ostalih vjerovanja u njemu nalazimo:

Vjerujem u jednoga Boga... koga su naraštaji i narodi štovali i koga će štovati pod različitim imenima i uporabom mnogih oblika... I u božansku zadaću osnivajuća svih religija... I u jednu svetu Crkvu koja obuhvaća sve religije...²¹

Sinkretizam je vrlo aktivan na afričkom kontinentu. Tvrdi se da je od sredine dvadesetoga stoljeća u Africi osnovano šest tisuća novih religijskih skupina. Vjetar nacionalizma tjera nekršćanske religijsko-kulturne tradicije u smjeru crkava što su ih osnovali misionari sa zapada. Osim toga nastaje mnogo afričkih neovisnih crkava koje pokazuju sinkretističku mješavinu poganske animističke magije i kršćanstva. Često su ove religijske skupine vezane uz nekog “mesiju-osloboditelja” ili ga očekuju; to je neka vrst složene ličnosti, koja uz mnoge druge katkad ima i kršćanske značajke.

Na Novoj Gvineji i u Melaneziji pojavio se takozvani Cargo-kult (prema engleskom *cargo*, pošiljka, teret) u bačenim društvenim zajednicama koje su došle u dodir sa

---

koji je put, istina i svjetlo. I ovdje ponovno imamo sinkretističko spajanje istočnjačke “tajne” religije s nekom vrsti “gnostičnog” kršćanstva. (Vidi Stephen G. Rose, “The Guru on Fourteenth Street”, *The Christian Century*, sv. 89, br. 3, str. 67—69.)

²⁰ *Isto*, 34:166—168.

²¹ *Isto*, 34:214.

zapadnom uljudbom. Karakteristična je značajka ovih neo-bičnih vjerskih pokreta vjerovanje da će članovi kulta, preko duhovnih oruđa, uskoro primiti goleme pošiljke materijalnog bogatstva za kojim teže. Religijsko-magični simboli uzeti iz kršćanstva pomiješani su s urođeničkim melanezijskim vjerovanjem. “Tipična verzija središnjeg mita jest da je Bog (ili Isus ili anđeli) uputio sanduke proizvoda na adrese Melanezijaca, ali su pohlepni Europljani predusretali brodove i promijenili adrese na pošiljkama.”²² Simbolizam ovih religija također obuhvaća sinkretističku uporabu elemenata vezanih uz uzorke ponašanja na Zapadu.

Danas postoje i sinkretistički pokreti u budizmu: Cao Dai u Vijetnamu, a u Japanu Oomoto i ittoenska utopijska zajednica. Ovu je posljednju utemeljio Nashida Tenko (nazvan Tenko-san) početkom dvadesetoga stoljeća. Ona vjeruje “da se zrake svjetla iz budizma i kršćanstva spajaju i stvaraju jedinstveni krug sklada”.²³ U Ittoenu su ljudi različitih religija. “Svatko tko želi, smije sačuvati svoja vjerovanja.”²⁴ Bogoslužje pokazuje jasne sinkretističke naznake. Oblik mu je uglavnom zen budistički, ali čita se i Propovijed na gori i Očenaš.

Harry Thomsen tvrdi da je jedna od osam vodećih značajki novih religija u Japanu²⁵ naučavanje o uvjetovanosti svih religija. Postoje, naravno, neki izuzeci ove uopćene uključivosti. “Stara šintoistička i budistička vjerovanja pomiješana su s kršćanskim mislima i biblijskim događajima.”²⁶ Primjer je sekta Konkokyo koju obično smatraju japanskom šinto sektom, a osnovao ju je Karvate Bunjiro 1859. godine. Ona predstavlja sinkretističku prilagodbu šintoizma, budističke i kršćanske misli.²⁷

²² “Cargo Cults”, *Encyclopaedia Britannica*, sv. 4, str. 901.

²³ Harry Thomsen, *The New Religions of Japan*, str. 229,230.

²⁴ *Isto*, str. 230.

²⁵ Ranij šezdesetih Harry Thomsen je nabrojio 171 novu japansku religiju. U novije vrijeme tvrdi se da u Japanu ima 400 novih religija.

²⁶ *Isto*, str. 29.

²⁷ *Isto*, str. 77.

Religija Oomoto naučava jedinstvo svih religija, s tim što je Oomoto “model za sve religije”.²⁸ Ananaikyo i Seicho no Ie su potekle iz Oomota. Ananaikyo je japanska religija nastala nakon Drugoga svjetskog rata; utemeljio ju je 1949. godine Nakano Yonosuke, bivši sljedbenik Oomota. Ispred tri oltara (simboliziraju nebo, zemlju i čovjeka) štuje se pet svjetskih religija (budizam, kršćanstvo, islam, judaizam i šintoizam). Među šezdeset četiri sveca nalaze se Mojsije, Krist, Buddha i Muhamed.²⁹

Religija Seicho no Ie pojavila se 1930. godine. Osnivač joj je Tanguchi Masaharu. To je nova religija srednje veličine po broju sljedbenika. Njezino je naučavanje mješavina budizma i kršćanstva. Čak je i obliku križa dano tumačenje — materija je ništa.³⁰

Suvremena psihologija nije izbjegla utjecaj vjerskog sinkretizma. Ovo se posebno odnosi na radove Carla Junga. On Pavlov doživljaj prebivanja Krista — “živim — ali ne više ja nego Krist živi u meni” (Gal 2,20) — gotovo poistovjećuje s Laotze Taovim “srednjim putom”, kao stvaralačkim središtem svega. Jung tvrdi da “iza svih tih kazivanja stoji isto značenje”. Kršćanstvo smatra jednom od misterijskih religija.³¹ On kaže da se Bog izrazio u mnogim pojavama i tvrdnjama, a i sve koje su kasnije došle u biti su istinite. Na drugom mjestu Jung kaže:

Međutim, psihološki gledano, Bog je ime za kompleks predodžbi koji je grupiran oko snažnog osjećaja (zbroja libida)... Bog je naša vlastita težnja kojoj odajemo božanske počasti... Nositi Boga u sebi znači isto što i biti sebi Bog.³²

Sinkretizam se često javlja u književnosti, a počeo je u Americi prije više od jednog stoljeća Whitmanovom pjes-

²⁸ *Isto*, str. 138.

²⁹ *Isto*, str. 146,147.

³⁰ *Isto*, str. 171.

³¹ C. G. Jung, “The Relation Between the Ego and the Unconscious”, *Two Essays on Analytical Psychology*, str. 246,247.

³² C. G. Jung, *Psychology of the Unconscious*, str. 52.

ničkom zbirkom *Leaves of Grass*. Suvremeniji pobornik sinkretizma bio je kontroverzni britanski pisac David Herbert Lawrence (1885.—1930.). U njegovom djelu *The Man Who Died* uskršli “Krist” otkriva istinski život kad grli svećenicu Izidina hrama. Nakon toga, ostajući u svojoj špilji “u miru i radostan što je u vezi”, kaže: “To je veliko pomirenje, biti povezan. Sivo more i kiša, vlažni narcis i žena koju čekam, nevidljiva Izida i nevidljivo sunce — svi su povezani, i to istodobno.”³³ Nekoliko je godina kasnije znameniti francuski zrakoplovac i književnik Antoine de Saint Exupéry (1900.—1944.), prije nesreće u kojoj je prerano izgubio život, iznio neke od ovih suvremenih religijsko-književnih misli:

Svijet oko nas počinje se raspadati. Svatko se oduševljava za religije koje obećavaju ovu punoću. Svi mi, premda se služimo protuslovnim riječima, iskazujemo iste težnje. Mi smo podijeljeni što se tiče metoda kojima prikazujemo plod svoga razmišljanja, ali nismo i u pogledu na ciljeve: oni su isti... Dokaze koji podupiru vaše istine ne smijete suprotstaviti jedne drugima. Da, u pravu ste. Svi ste vi u pravu.³⁴

Ne tako davno John Allegro je napisao knjigu pod naslovom *The Sacred Mushroom and the Cross*. U ovom djelu ide od uzvišenog do smiješnog kad tvrdi da su evanđelja tajno veličanje nekoga drevnog kulta plodnosti. Allegrov pristup je sinkretistički.

“Međunarodna udruga za vjersku slobodu” iskazuje sinkretističke sklonosti (primjerice na svom kongresu održanom 1958. godine u Chicagu). Ona naglašava “oslobođenje” i navodni “slobodni duh” u religiji. Jako je malo učinila na promicanju građanskih vjerskih sloboda. Njezin je cilj okupiti razna vjerovanja i religije iz cijeloga svijeta koje su voljne da budu prikazane pod zajedničkom oznakom kao liberalne.³⁵

³³ D. H. Lawrence, *The Man Who Died*, str. 148.

³⁴ Antoine de Saint-Exupéry, *Terre des Hommes*, str. 225,226,228.

³⁵ Kraemer, *World Cultures*, str. 354.

Prvobitno je udruga živjela unutar "liberalnog kršćanstva". Posebno zahvaljujući utjecaju američkih unitarista, pridružuje joj se sve veći broj nekršćanskih pojedinaca i skupina, premda je članstvo i vodstvo uglavnom kršćansko. U nekima od svojih promidžbenih materijala udruga tvrdi da nastoji na stvaranju "vitalnog partnerstva i zajedništva s nekršćanskim zajednicama radi obogaćenja i uzajamnog prosvjetljenja".

Ovo kretanje prema "širem", manje kršćanskom, a više sinkretističkom pristupu, očituje se u promjeni imena udruge do kojega je došlo 1969. godine na kongresu u Bostonu. Dotad se zvala "Međunarodna udruga za liberalno kršćanstvo i vjersku slobodu"³⁶, s tim što je jednostavno izostavljeno "liberalno kršćanstvo".³⁷ Premda je središnjica još uvijek u velikoj mjeri kršćanska, za očekivati je da će sadašnja otvorenost prema drugim religijama dovesti do povećane nazočnosti i utjecaja nekršćana.

U svom djelu *Christianity and Comparative Religion* prof. J. N. D. Anderson ističe čestu usku povezanost misticizma sa sinkretizmom. Misticizam je vjerovanje da se neposredna spoznaja Boga i duhovnih istina može steći izravnom intuicijom za razliku od uobičajene spoznaje putem percepcije ili logičkog rasuđivanja. Mistici različitih religija skloni su govoriti sličnim jezikom i priznati usporodne doživljaje koji prelaze doktrinarne razlike. Ovi doživljaji se često okreću prema unutra i katkad se ostvaruju biljnim ili sintetičnim halucinogenim drogama. Ne sumnjamo da neki mistični doživljaji potječu od Boga, ali veći na njih dolazi iz podsvijesti ili od Sotone.

---

³⁶ Od 1932. godine. Kad je bila osnovana 1900. godine, zvala se "Međunarodni savjet unitarijanskih i drugih liberalnih religijskih mislilaca i radnika".

³⁷ Još jedan razlog za izostavljanje pojma "liberalno kršćanstvo" bio je što su njemačke i švicarske članice smatrale da ovaj pojam zastupa teologiju devetnaestoga stoljeća pa nije prikladan za drugu polovicu dvadesetoga stoljeća.

I spiritizam je jedan od suvremenih sinkretističkih utjecaja budući da združuje niz različitih vjerovanja i doživljaja povezanih s “komuniciranjem” s mrtvima. To je posebno vidljivo iz spiritizma što ga je promicao Francuz Allan Kardec (1804.—1869.), vodeći teoretičar i promicatelj spiritizma u devetnaestom stoljeću. Za njega je spiritizam bio svjetska religija koja se koristi kršćanskim i hinduističkim shvaćanjima usredotočenim na tri temeljne objave: 1. Moj-sijevoj, 2. Kristovoj i 3. spiritizmu vrste Allana Kardeca. Crvena nit koja spaja sve njih neka je vrst humanizma.

U Brazilu je dosta primitivna inačica spiritizma uzela sinkretistički oblik kome nema premca. Portugalski rimokatolički kolonisti dali su kršćansku polituru domorodačkim indijanskim i uvezenim (preko robova) afričkim religijama. U tom su postupku imali povijesni uzor većinskog kršćanstva iz prvih stoljeća dodira i borbe s poganskim religijama. Orixás (duhovi) su često slični kršćanskim svecima. U pučkoj misli božica mora Iemanjá kopija je djevice Marije. Prema časopisu *Time*, sinkretistički spiritizam, koji seže od vračarstva do sofisticiranijih religijsko-psiholoških pojava, ima najmanje dvadeset milijuna sljedbenika.³⁸

Jedan od najvažnijih religijskih pokreta dvadesetoga stoljeća jest pentekostalizam. On se u nekim dijelovima svijeta proširio kao prerijski požar, posebice u Latinskoj Americi. Počeo je na Novu godinu 1900. u “Stone’s Folly” u Topeki u Kansasu kad je skupina studenata koja se okupila pod vodstvom metodističkog propovjdnika Charlesa Parhama prvi put doživjela “govorenje jezicima”.³⁹ Pentekostalizam je pozitivno djelovao na povećano poštovanje Biblije i kod mnogih oživio molitveni život. Nije se čvrsto držao doktrinarne točnosti. Ovo se posebice odnosi na takozvani neopentekostalizam ili karizmatički pokret, interkonfesionalno očitovanje pentekostalizma, koji je od šez-

³⁸ “Homage to Iemanjá”, *Time*, 10. siječnja 1972., str. 34,35.

³⁹ Vidi John L. Sherrill, *They Speak With Other Tongues*, str. 33—

desetih godina dvadesetoga stoljeća uspio prodrijeti u velik broj većinskih protestantskih crkava (primjerice Episkopalne, Luteranske, Prezbiterijanske) i bio primljen iznenađujućom dobrodošlicom u Rimokatoličkoj crkvi. Smatra se da je pri kraju dvadesetoga stoljeća petnaestak milijuna ljudi prihvatilo neki oblik pentekostalizma, zajedno s tisućama rimokatolika.

Dio privlačnosti pentekostalizma leži u tome što je on reakcija na liberalizam, sekularizam, humanizam i okultizam koji opterećuju velike dijelove suvremenoga društva. Premda neopentekostalizam možemo smatrati suvremenom pojavom, postoje neke naznake da u sebi nosi i sinkretističke sklonosti. Pentekostalizam je vrlo rano razvio sektaške značajke. Danas je sve bliži ekumenizmu s obzirom na zajedništvo koje prelazi brojne crkvene granice.

John A. Mackay tvrdi da je “duž kršćanske autoceste, od sekta do visokih mjesta u rimokatoličkoj zajednici, sve nazočnija evangelička renesansa”.⁴⁰ Glasnogovornik Katoličkog pentekostalnog pokreta piše: “Sami pentekostanci obično tvrde da ‘Pentekost nije crkva već doživljaj’, i da imaju duboko usađenu odbojnost prema vjerskim granicama.”⁴¹

Prema tezi Edwarda O’Connora pentekostalizam nije nova crkva ili vjera, već “pokret obnove koji djeluje na sve crkve unutar kršćanstva”.⁴² U australskom tjedniku *The Catholic Leader* čitamo: “Izgleda da vjerovanje u pentekostno krštenje Duhom ruši većinu, ako ne i sve vjerske pregrade.”⁴³

Kad pokret koji je donedavno bio duboko neprijateljski raspoložen prema rimokatoličanstvu i čvrsto povezan s

⁴⁰ “Toward an Evangelical Renaissance”, *Christianity Today*, 16:9:8.

⁴¹ E. D. O’Connor, *Pentecost in the Catholic Church*, str. 27. Ovo djelo u nastavku nazivamo *Pentecost*.

⁴² —, *The Pentecostal Movement in the Catholic Church*, str. 240. Ovo djelo u nastavku nazivamo *Pentecostal Movement*.

⁴³ Merle Nowland, “What Sort of People Are the Modern Pentecostals?” *The Catholic Leader*, 8:9.

protestantskim oblicima bogoslužja i vjerovanja pobuđuje privrženost katoličkoj djevici Mariji i “Stvarnoj Nazočnosti” u euharistijskoj misnoj žrtvi, povećava broj ispovijedi i uporabu krunice, promiče češću uporabu sakramenta pokore i jača štovanje ustanova Rimokatoličke crkve, iskreni promatrač mora biti iznenađen — pa i zbunjen — očitom podvojenosti.⁴⁴

Stoga se čini da pentekostalizam, nakon što se kretao cestom odvajanja od Rima, sad sve više koristi put ekumenizma koji prihvaća katoličanstvo. Kad jedan od vodećih zagovornika katoličkog karizmatičkog pokreta tvrdi da su “katolici koji su prihvatili pentekostnu duhovnost u potpunom skladu sa svojim tradicionalnim vjerovanjem i životom”,⁴⁵ jer su razvili “dublje štovanje sakramenata, dogme i tradicionalnog iskazivanja pobožnosti”,⁴⁶ čovjek se mora pitati ne prožima li sinkretistički kvasac pentekostalno tijesto.⁴⁷ Pokret koji obnavlja različite vjerske zajednice u njihovom vlastitom “najboljem” tradicionalnom izdanju mora sadržavati sinkretističke natruhe. To olakšava isticanje doživljaja umjesto isticanja nauka.

Ovdje možemo spomenuti “Moral Re-Armament” (Moralno naoružavanje) Franka Buchmana. U jednom govoru, održanom 1948. godine u Los Angelesu, nekoliko tjedana prije osnivanja Svjetskog vijeća crkava u Amsterdamu, on je rekao:

Moralno naoružavanje je dobar put za ideologiju nadahnutu Bogom, na kojemu se svi mogu ujediniti: katolici, židovi i protestanti, hindusi, muslimani, budisti i konfucijevci — svi mogu ustanoviti da se, tamo gdje je

---

⁴⁴ Vidi O'Connor, *Pentecostal Movement*, str. 21,27,97,166—171 i O'Connor, *Pentecost*, str. 14,18,19,27,28.

⁴⁵ O'Connor, *Pentecostal Movement*, str. 28.

⁴⁶ —, *Pentecost*, str. 27,28.

⁴⁷ S druge strane, ne bismo htjeli nijekati da neopentekostalizam ima i dobre posljedice, kao što je isticanje Krista, revnije proučavanje Biblije i više molitvenih sastanaka među rimokatolicima.

potrebno, mogu promijeniti i zajedno putovati ovim dobrim putem.⁴⁸

Ovaj je put sinkretističke neodređenosti utemeljen više na ujedinjenju religioznih ljudi nego na jasnom vjerskom jedinstvu.

Sa skromnim početkom 1967. godine, Isusov pokret (Jesus Movement) dobio je prilično zamaha sedamdesetih godina. Unatoč vrlo pozitivnim elementima kao što su usmjerenost na Isusovu osobu, očitovanje velike revnosti za evangeliziranje i isticanje Kristova drugog dolaska, Isusov pokret pati od bar malo neodređenosti i "impresionizma". Nedostatak doktrinarne preciznosti potpomaže uzajamno religiozno miješanje i kulturološko miješanje prolaznih oblika hipijevske subkulture s tradicionalnim značajkama asketskog života.

Moramo spomenuti pokret new age. Tu je sinkretizam u svom elementu. Nije lako razumjeti ovaj pokret, jer je on zapravo mješavina raznih pokreta od kojih su neki doista proturječni. Sličan je živi — kad je pokušate uhvatiti, ona vam isklizne. Nema središta, ali se priča da ima više od dvjesto milijuna sljedbenika. Newageovci održavaju međunarodne kongrese. Pokreta zapravo nema, ali je ipak svuda nazočan. Nema sumnje da su se teorija i praksa new agea uvukle u većinu životnih područja.

S početkom 2000. godine kršćanstvo će biti obilježeno astrološkim znakom Vodenjaka koji će ga uvesti u novo doba. Polarizirajuće doba Ribe bit će nadomješteno harmonizirajućim dobom Vodenjaka. Kršćansku eru nadomjestit će poslijekršćanska era sveopće religije koja će donijeti tisućljeće ljubavi, svjetla i mira.

New age je ultrasinkretistički, on zapravo povezuje zbruku zapadnjačkih i istočnjačkih religija i filozofija s primjesama znanosti. Prema new ageu čovjek je božanstven, a Bog se rastopio u panteizmu, odnosno nema Ga nigdje.

---

⁴⁸ Frank Buchman, *Remaking the World*, str. 166.

Najnovija ekumenska obuzetost jedinstvom svega stvorenog jasno ukazuje na skrivenu ruku new agea.

Sinkretizam je stvarna i, dodajmo, opasna snaga u današnjem vjerskom svijetu. Kao što je rekao sam Visser 't Hooft, on se nalazi "u zraku". Postoji niz ljudi u kojima ekumenizam stvara teološku ravnodušnost i relativizam, i podupire sinkretističko "opće prihvaćanje svih religija".⁴⁹ Na nesreću kršćanstvo tijekom stoljeća nije bilo otporno na prijevarne vanjske utjecaje koji su promijenili njegov pravi karakter. Posljedica je bila snižavanje mjerila, slabljenje osvjedočenja, razvodnjavanje vjerovanja i na kraju otpad i stapanje s protukršćanskim elementima.

---

⁴⁹ W. A. Visser 't Hooft, "The General Ecumenical Development Since 1948", u Fey, *Ecumenical Advance*, str. 19. Neki ekumenisti idu tako daleko da zastupaju stavljanje kršćanskih crkava na raspolaganje muslimanima, hindusima, budistima i drugima za bogoslužje. Vidi *Interim Report of the British Council of Churches' Working Party on the use of Church properties for community in multi-racial areas*, rujan 1972.

Ukratko rečeno, kršćanski odgovor, kako ga ja vidim, mora uvijek biti: "Dijalog, da; sinkretizam, ne!"¹

J. N. D. Anderson

13

ŠIRENJE EKUMENIZMA U SVIJETU KOJI SE SMANJUJE

Nema sumnje da se ljudski rod međusobno stapa. Marshall McLuhan je skovao izraz "globalno selo". Internacionalizacija je prisutna u gospodarstvu, tehnologiji, istraživanju, tržištu, ideologiji, politici i kulturi. Tvrtke danas prelaze državne granice, međunarodni šport napreduje, a cvjetaju i međunarodne udruge. S obzirom na postojeći trend, ne bi li bila poželjna svjetska religija? W. A. Visser 't Hooft — odražavajući, bez sumnje, mišljenje većine ekumenista — vjeruje da je čovjeku potrebna religija "koja će ujediniti ljude u zajednicu štovatelja i osigurati potreban zajednički duh za međunarodne odnose".²

Mi se u potpunosti slažemo da je čovjeku potrebna sveopća religija koja bi ujedinila ljude u "svakom narodu i plemenu, jeziku i puku" (Otk 14,6). No takva religija nije nešto za čime treba tragati, nešto što ljudi trebaju stvoriti dijalogom ili sinkretističkim križanjem postojećih većinskih vjerovanja. Ona već postoji. To je objavljena religija Biblije. Ona je "neprolazna Radosna vijest" koja se propovijeda po svijetu i ujedinjuje ljude svih zemalja u vjeri i usklađuje ih

---

¹ *Op. cit.*, str. 93.

² W. A. Visser 't Hooft, *No Other Name*, str. 29. Ovo djelo u nastavku nazivamo *Name*.

s Božjom voljom u očekivanju novoga poretka u svemiru, kad će biti obuhvaćeno “pod jednu glavu u Kristu sve što je na nebesima i što je na zemlji” (Ef 1,10).

“Sinkretistički pristup”, tvrdi J. N. D. Anderson, “danas je izuzetno popularan.”³ Kako smo već pokazali, brojni pokazatelji ukazuju na to da su u današnjem vjerskom svijetu sinkretistički utjecaji i te kako na djelu. Ekumenizam nije pokazao potpunu imunost na sinkretistički otrov. Osim toga, ekumenski je pokret, s obzirom na samu narav svoga “ujedinjujućeg” djelovanja i svoje sadašnje aktivnosti, posebno izložen toj opasnosti.

Sinkretistička opasnost pokazala se za vrijeme Treće skupštine Svjetskog saveza u New Delhiju 1961. godine. Premda izvještaj sekcije za svjedočenje sadrži stvarnu kršćansku potvrdu, pojavljuju se sinkretistički tonovi u tako nedorečenim izjavama kao što je ova:

[Kristovo] svjetlo prethodilo je nositeljima Radosne vijesti u mračnim mjestima... U crkvama jako malo razumijemo mudrost, ljubav i snagu koju je Bog dao ljudima drugih vjera i onima bez vjere... Krist im se javlja preko nas i nama preko njih.⁴

Do očitoga sinkretističkog zaokreta došlo je u New Delhiju na temelju Hebrejima 1,1: “Bog koji je nekoć... govorio ocima po prorocima...” Ovaj je tekst primijenjen, gotovo bez protivljenja, na nekršćanske religije, namjesto na starozavjetne proroke o kojima zapravo govori.⁵

Na zasjedanju Središnjeg odbora SVC-a 1971. godine u Adis Abebi vodeći su ekumenisti dali izjave koje ukazuju na daljnje prodiranje sinkretizma u desetljeću nakon skupštine održane u New Delhiju. Biskup Georg Khodr iz Libanona, pravoslavni teolog u odboru “Faith and Order”, u govoru koji je kasnije objavljen u tromjesečnom časopisu

³ *Op. cit.*, str. 10.

⁴ *New Delhi Speaks*, str. 13,18.

⁵ Hans-Werner Gensichen, “Neu-Delhi und die Weltmission der Kirche”, *Lutherische Rundschau*, br. 2, 1962., str. 180.

Svjetskog vijeća crkava, komentirao je neumoljivi proces globalizacije koji traje od kraja Drugoga svjetskog rata. S tim u vezi postavlja pitanja urođene zatvorenosti kršćanstva u odnosu na druge religije.

Svako čitanje religija jest čitanje Krista... Svaki čovjek koji biva progonjen zato što vjeruje u ono što smatra da je pravo, umire u zajednici s Kristom. Mistici islamskih zemalja sa svojim svjedočenjem o ljubavi koja pati živjeli su autentičnim Ivanovim *agape*... Vrhunska je zadaća prepoznati sve kršćanske vrijednosti u drugim religijama... Naša je zadaća da jednostavno slijedimo Kristove stope, vidljive u sjenama drugih religija.⁶

Čini mi se priličnom sinkretističkom opasnošću ono što je danas poznato pod "širim ekumenizmom", koji pruža ruke bitno drukčijim postojećim religijama. Danas slušamo o "ekumenskim događajima" ili "ekumenskim bogoslužjima" u kojima povremeno sudjeluju ne samo razne kršćanske vjerske zajednice već i židovi, muslimani i čak nevjernici. U svome izvještaju Središnjem odboru 1971. godine, E. C. Blake, glavni tajnik SVC-a, govorio je o ciljevima dijaloga s pripadnicima nekršćanskih religija. Nabrojio je uzvisivanje Krista, ali je zatim nastavio spominjati određene zajedničke vidove "transcedentne vjere", "obogaćivanje i proširenje same kršćanske vjere" da bi na kraju ustvrdio da je "najvažniji" cilj dijaloga možda "traženje svjetske zajednice zasnovane na zajedničkoj ljudskosti i zajedničkoj težnji za Bogom".⁷ Zar je "svjetska zajednica" zbilja važnija od "uzvisivanja Krista" kad ekumenisti ulaze u dijalog s nekršćanima?

Pitanje što ga je Lucas Vischer, direktor tajništva udruge "Faith and Order" Svjetskog vijeća crkava, uputio Rimokatoličkoj crkvi u razdoblju između trećega i četvrtog zasje-

---

⁶ "Christianity in a Pluralistic World — the Economy of the Holy Spirit", *The Ecumenical Review*, 23:2:125,128.

⁷ "Identity, Power and Community", *The Ecumenical Review*, 23:2:180.

danja Vatikanskoga koncila može se s jednakom nelagodnošću i zabrinutošću postaviti i samome Svjetskom vijeću:

Hoće li [Svjetsko vijeće crkava] biti kadro učiniti bitnim samo otkrivenje u Kristu? Ili će se preobraziti u prethodnicu boreći se da postigne razumijevanje između vjera, čime će se ukloniti sve osebnosti kršćanske vjere?⁸

Ako se ovo doista ostvari, svijet će biti zaveden sinkretističkom obmanom Shangri-La⁹, s posebnim antikršćanskim značajkama. U svjetlosti današnjeg strujanja koje daje prednost "sinkretističkom odbacivanju jedinstvene Kristove ponude i zahtjeva" Peter Beyerhaus slika budućnost doista apokaliptičnih dimenzija:

Svi poslijekršćanski pokreti pokazuju ili blagi ali nepomirljiv, ili čak agresivni protukršćanski karakter. Stoga je njihov krajnji cilj priprema završnog, dramatičnog sukoba s Kristovom zajednicom gdje će dominantan lik biti Antikrist. On će ostvariti zadaću humaniziranoga programa bez Krista pojavljujući se kao sam Krist. On će ujediniti cijelo čovječanstvo pod svoju vlast, vlast koja će izgledati kao da je raj društvene pravde.¹⁰

Govoreći o rezultatima konferencije Povjerenstva udruge "Faith and Order" SVC-a u Louvainu u Belgiji 1971., Edmund Schlink, jedan od njezinih članova, ukazuje na ono što bi se moglo nazvati sinkretističkom slabošću:

Još uvijek ostaje neobjašnjen odnos između nekršćanskih religija i kršćanske objavljene vjere... Moguće je zamijetiti sve veću sklonost prema razmišljanju unutar gradacije i tranzicije, shvaćanju koje je strano novo-

---

⁸ Vidi L. Vischer, "Nach der dritten Session des zweiten Vatikanischen Konzils", *Reformatio, Ewangelische Zeitschrift für Kultur und Politik*, 14:2:88.

⁹ Mitska zemlja vječne mladosti prema Jamesu Hiltonu u djelu *Lost Horizon*.

¹⁰ "Mission and Humanization", *International Review of Mission*, 60:22,23.

zavjetnom razumijevanju otpada, obraćenja i raskida s prošlošću.¹¹

Ekumenski je pokret počeo prije mnogo godina čineći upitnim sam pojam hereze i naglašavajući jedinstvo koje je smatrao temeljem različitih kršćanskih vjerovanja i težnji. Činilo se da ovaj pristup vodi do jednog oblika “ovostranog sinkretizma”. Sedamdesetih je godina postalo jasno da je organizirani ekumenski pokret očito spreman na drugi korak, ovaj put prema “onostranom sinkretizmu”. “Danas”, kaže jedan poznati ekumenist, “postaje upitnim pojam ‘poganstva’... Donedavno je Svjetsko vijeće crkava bilo skloni gledati na svaki dijalog koji nagoviješta neku vrst pariteta između religija kao kretanje prema sinkretizmu.”¹² Danas to više nije slučaj. Budući da je nestalo hereze a poganstvo se prebacuje u doktrinarno doba koje pripada prošlosti, mi smo suočeni sa stvarnom opasnošću da u kršćansko duhovno središte unesemo zabunu između živoga Boga i idola. U tom se slučaju čini da zadaća više nije dinamično naviještanje Evanđelja Isusa Krista svakom čovjeku, već pipanje za kršćanskim mrvicama u “sjenama drugih religija”. Dijalog i svjetska zajednica, prema tome, riskiraju da postanu drugi bog, drugi spasitelj, a ekumenizam sinkretistički vrtlog općega teološkog procesa miješanja.

---

¹¹ “Die Bedeutung von ‘Faith and Order’ für die Ökumenische Bewegung und die Evangelische Kirche in Deutschland”, *Ökumenische Rundschau*, 21:2:151.

¹² W. B. Blakemore, “Addis Ababa — 1971”, *Disciples Divinity House News Bulletin*, 42:2:1,2.

Čini se da je u onim misijama koje su povezane sa Svjetskim vijecem crkava težnja za naviještanjem Evanđelja više-manje nadomještena socijalno-etničkim interesima.¹

Peter Beyerhaus

EKUMENIZAM I NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA

Na nesreću, čini se da ekumenizam u mnogo slučajeva djeluje sve više uspavljujuće na evandeoski rad i djelovanje u stranim misijama. Ekumenski je pokret pridonio nesigurnosti i samoispitivanju vezanom uz opravdanje i potrebu za izvršenjem kršćanske misionarske zadaće. Ekumenisti rijetko kad otvoreno govore protiv obraćenja i evandeoskog rada, ali su skloni naglašavati različite vrste misijskog rada koje su doktrinarno bezazlene i duhovno pasivne, a etički i materijalno aktivne. *Socijalna* sućut guta *spasavateljsku* sućut.

Svijetu je potrebna borba za društvena prava, ali Evanđelje ne smijemo izjednačiti sa socijalnim kampanjama. Evandeoski rad se sastoji od svjedočenja praćenog služanjem, ali Evanđelje ne možemo jednostavno izjednačiti sa služanjem. Kršćani trebaju aktivno sudjelovati u društvenim reformnim pokretima. Postoji mnogo ideala koji su vrijedni zalaganja, ali nikad ne smijemo zaboraviti da društvene reforme same po sebi ne vode ljude u Božje kraljevstvo. Stoga kršćanska Crkva mora biti "privlačno", evan-

---

¹ Beyerhaus, "Mission and Humanization", *op. cit.*, str. 13.

deoski nastrojeno društvo. Evandeoski se rad ne može izjednačiti s humaniziranjem ili civiliziranjem, kako to tvrdi biskup John Robinson: “Na dugu stazu (premda ne uvijek i na kratku) [evangeliziranje i civiliziranje] jedno su te isto.” On tvrdi da evangeliziranje i civiliziranje donose svijetu “civitas dei”, koje svjetovna kraljevstva preobražava u Božje kraljevstvo.²

Reagirajući na izjave koje potječu iz krugova SVC-a, njemački zagovornici misijskog rada smatrali su potrebnim da u svojoj “Frankfurtskoj deklaraciji” potvrde:

Stoga se protivimo tvrdnji da misijski rad danas više nije zaokupljen objavljivanjem Boga kao očitovanja novoga čovjeka i širenjem novoga čovječanstva u svim društvenim područjima. Humaniziranje nije primarni cilj misijskoga rada.³

Prema riječima jednog od suradnika Billyja Grahama:

Evandeoski rad znači prikazivanje Krista ljudima u snazi Svetoga Duha. Socijalna djelatnost jedan je od napora da se u traženju rješenja za ljudske probleme primijeni Krist. Kad se socijalno djelovanje zamijeni za evandeoski rad, Crkva prestaje proizvoditi vlastite krvne stanice i umire od leukemije.⁴

Ekumenisti imaju nekoliko omiljenih pristupa misijskom radu. Neki smatraju kršćansku misiju služenjem u Kristovo ime nedovoljno razvijenom. Kršćani se trebaju angažirati u dobrim djelima, obično oni iz bogatih zemalja za siromašnije. Prema obraćenju se odnose s određenom hladnoćom.

Druga teorija misijski rad vidi kao svjedočenje o vlastitom iskustvu riječju, životom i djelima. Ona nije agresivna ili evangelizacijska u uobičajenom smislu te riječi. Nema izravnog pozivanja na predanje, nema nužnosti ni žurnosti.

---

² *Essays on Being the Church in the World*, str. 19.

³ “The Crisis in the Church”, *Christianity Today*, 14:24:5.

⁴ S. E. Wirt, *The Social Conscience of the Evangelical*, str. 129.

Treći pristup kojim se ekumenisti vole poslužiti jest da misijski rad smatraju kao potporu promicanju velikih ideala kao što su ujedinjenje crkava, mir, proturasizam, ekonomski razvoj zemalja Trećega svijeta, ljudska prava i borba protiv gladi. Zanimljivo je da sva ova društvena pravda postoji i u programu svjetovnog humanizma i teorijskog komunizma.

Navest ćemo i četvrto shvaćanje misijskog rada: poaganje ljudima da budu *humaniji*. Ovamo se podrazumijeva podrijetlo, priroda i budućnost čovjeka. Kad je ovo obojeno evolucijskim hipotezama, razumljivo je da grijeh i novorođenje igraju malu ili nikakvu ulogu.

Kako ističe Donald McGavran, jedna od osnovnih filozofija ovih različitih teorija o misijskom radu jest “paralelizam”: misijski rad sastoji se od “velikih usporednih napora — služenja u Kristovo ime” — i jednako mu je stalo da zadovolji ljudske potrebe u bilo kojem području.⁵ Sva se dobra djela ubrajaju u Božju misiju. Međutim, ozbiljan se problem javlja kad se vanjskim aktivnostima u praksi (premda ne tako često u teoriji) daje prednost, kad su crkve više zaokupljene razvojem, pružanjem pomoći, trgovinom i drugim političkim i gospodarskim problemima nego pozivanjem ljudi da postanu Kristovi učenici i da se spase u pripremi za Božji sud i kraljevstvo koje dolazi.

Ova najnovija i najsuvremenija shvaćanja o kršćanskom svjedočenju nisu toliko zaokupljena obraćenjem pojedinca koliko se brinu za društvo; nisu toliko zaokupljena dovođenjem grešnih ljudi u istinsku sigurnost stada koliko da ljudima donesu oslobođenje od nepravednih društveno-ekonomskih prilika. Neki crkveni vođe govore o evangeliziranju društvenih *struktura*, namjesto o evangeliziranju *ljudi* koji ih tvore i njima rukovode. To je, naravno, besmisleno. Govoriti o evangeliziranju bezličnih društvenih struktura oduzima evandeoskom radu sve njegovo značenje. Eku-

---

⁵ McGavran, *op. cit.*, str. 67—71.

menisti ne ističu oslobođenje od unutarnjeg tereta grijeha, već oslobađanje od vanjskih tereta prouzročenih društvenim pojavama i pogubnim djelovanjem grijeha, posebno gladi, siromaštva, rasizma, nerazvijenosti i rata. Ne smatra se prvom zadaćom *stvaranje novog čovjeka* (“rađanjem nanovo”) [Ivan 3,7 —DF], već *stvaranjem novih sredstava* (pomoći, trgovine, pokreta oslobođenja, razoružanja i drugog). Postoji opasnost da djela milosrđa zauzmu mjesto riječi istine; no čovjek ne živi o samome kruhu.

Ako se ovaj trend bude i dalje razvijao, postoji opasnost od prostituiranja kršćanstva time što će se koristiti u službi čovjekova neobnovljenog ega. “Ova zaokupljenost fizičkim i materijalnim blagostanjem sklona je tomu da vjeru spusti na razinu zadovoljavanja čisto prirodnih želja, namjesto da čovjeka uzdigne na višu razinu postojanja.”⁶ Jacques Ellul istaknuo je tešku zabludu vezanu uz evanđeoski rad kad se misli samo na pružanje ljudima onoga što žele i očekuju. Što čovjek voli čuti? “Jednostavno da mu Crkva kaže, u Božje ime, da je u pravu. Da mu se jednostavno kaže kako je ‘Isus vjerovao čovjeku’.”⁷ Čovjek traži opravdanje — ne opravdanje u biblijskom smislu, već opravdanje svojih postupaka.

Ovo sve svjetovnije shvaćanje misijskog rada u ozbiljnoj je opasnosti da se odvoji od biblijskih korijena. Douglas Webster primjećuje:

Svjedoci smo bujice literature o misijskom radu koja se, ako i citira Bibliju, okrenula ili se u najmanju ruku ne osvrće na neke biblijske perspektive i vrijednosti. Dopušta se da dnevni red što ga nameće svijet bude važniji od biblijske poruke, a ono što svijet govori o sebi nije potkrijepljeno onim što Biblija govori o svijetu... Toliko smo opsjednuti zahtjevima i razvojem sekularnog svijeta kao odrednicom za misijski rad da smo

---

⁶ Clark B. Offner i Henry van Straelen, *Modern Japanese Religions*, str. 273.

⁷ Ellul, *Fausse Présence*, str. 26.

zaboravili kako Biblija često proturječi svijetu i dijagnozama svjetovnih potreba izrazima kao što su pokajanje i vjera, koje svijet nastavlja odbacivati.⁸

Slabost SVC-a u odnosu na misijski i evandeoski rad nije toliko u onome što je reklo, već u onome što je zanemarilo reći, reklo prigušenim glasom ili je odbilo reći. Uzimimo kao primjer izvještaj skupštine u Uppsali (1968.) u kojemu se govori o kršćanskom svjedočenju. Veliki dio njegove raščlambe stvarno je točan i u određenim stvarima oštrouman, ali u njemu se stalno naglašava dijalog i služenje namjesto naviještanje Radosne vijesti o spasenju i evangeliziranje svijeta, imajući u vidu obraćenje i dovršenje evandeoske zadaće.

Uppsala je osudila zlo gotovo uvijek na društvenoj i političkoj razini, ali rijetko kada, ako uopće i jest, na osobnoj razini čovjekova grijeha protiv Boga. (Vidi Ps 51,3-12.) “Potpuno se zanemaruje činjenica da je čovjek pod osudom i da su mu svakoga dana potrebni božanska milost i oprost. Danas postoji sklonost da se sve to odbaci kao individualizam, pijetistička baština koja nema nikakve veze s potrebom svijeta.”⁹ Zar izostavljanje ovih biblijskih elemenata, koji suvremenom čovjeku ne odgovaraju ili mu se ne mile, ne znači kapitulaciju pred bolesnim, humanističkim duhom našega vremena? Zbog takvog razvoja konzervativni se evangelici boje da je u misionarskoj strategiji oglašeno veliko odstupanje od usmjerenosti na nedovršenu evandeosku zadaću. Brinu se da je možda “evangeliziranje svijeta, glavni cilj misijskog rada, izgubljen u ekumenskim krugovima zbog pre naglašavanja pomoći unutar Crkve”.¹⁰

Neki ekumenski vođe sve više savjetuju da se na dijalog i odnose s nekršćanima manje gleda kao na prigodu za

---

⁸ *Bible and Mission*, str. 3.

⁹ *Isto*, str. 4.

¹⁰ Denton Lotz, “*The Evangelization of the World in This Generation: The Resurgence of a Missionary Idea Among the Conservative Evangelicals*,” str. 196.

naviještanje Evanđelja, a više kao prigodu da poslušaju što im nekršćani imaju za reći. Govoreći o širenju Evanđelja, izvještaj Sekcije o svjedočenju Skupštine u New Delhiju otvoreno kaže da je “dijalog oblik evangelizma koji je danas često učinkovit”.¹¹

Očito je da je od New Delhija naovamo među zagovornicima ekumenizma došlo do pomaka u ekumenskom razmišljanju o svjedočenju. Mnogi vodeći ekumenisti više ne smatraju dijalog evanđeoskim sredstvom. No među osobljem SVC-a očito postoji manjina koja još uvijek misli da dijalog ima evanđeosku legitimnost.¹²

Glavni tajnik Svjetskog vijeća crkava rekao je 1971. godine u službenom izvještaju Središnjem odboru da kršćani u dijalogu s nekršćanima moraju pokazati “spremnost i slušati u vjeri da Bog ne traži toliko našu obranu koliko naše potpunije razumijevanje i poslušnost”.¹³ Ova otrcana primjedba graniči sa sofizmom i svakako nastoji, bar posredno, ublažiti evanđeoski razlog postojanja kršćanske Crkve. Naravno, *Bogu nije potrebna naša obrana*, ali *nama je potrebna* prednost da svjedočimo o “Riječi istine, evanđelju” (Kol 1,5). Osim toga, svaki nekršćanin treba čuti vijest Evanđelja da bi mogao prihvatiti Isusa Krista kao Gospodina i spasiti se. O tome govore čitava Lukina Djela apostolska. Da, “Bog ne traži toliko našu obranu koliko... poslušnost”, a upravo ova poslušnost zahtijeva da budemo “uvijek spremni za odgovor”. Jedina odrednica za takvu “obranu” jest da bude učinjena “blago i s poštovanjem” (1 Pt 3,15.16), a to, naravno, uključuje i slušanje.

Dijalog je postao jedna od najpopularnijih riječi u kršćanskom rječniku, posebice nakon II. vatikanskog koncila. Za ekumeniste je duhovno iskustvo čovjeka tijesno povezano s njegovom spremnošću na dijalog. Postaje mo-

---

¹¹ *New Delhi Speaks*, str. 20.

¹² Premda ravnatelj jednoga od najvažnijih odjela SVC-a kaže da evanđeoski rad s ciljem obraćenja nema mjesta u dijalogu, njegov zamjenik je suprotnog mišljenja.

¹³ Blake, *op. cit.*, str. 107.

derno — i lak način za umirenje savjesti zbog nedostatka misionarskog svjedočenja — obilježiti javno evangeliziranje kao crkveni imperijalizam. Evangeliziranje se povezuje s uskogrudnim, sebičnim ponosom, dok se dijalog smatra traganjem otvorenog uma za istinom. Nema sumnje da su neke evangelizacije bile obilježene nadobudnom intenzivnošću,¹⁴ ali kršćani nisu samo osobe koje u razgovoru tragaju za istinom, pa čak ni učitelji istine. “U srcu kršćanstva... nije sustav ideja, pa čak ni propisi o vladanju, već najava događaja. Kršćanstvo je u prvom redu vijest, a tek u drugom gledište. Ono nije ideologija”, a još manje protu-ideologija.¹⁵

Kršćani trebaju *objaviti* poruku, nadu, život — ukratko, Radosnu vijest o Spasitelju. Nekršćanima se katkad ovo naviještanje može činiti uobraženim, premda pravo kršćansko svjedočenje ne naviješta sebe, već Krista: “Mi, naime, ne propovijedamo sebe, nego Krista Isusa kao Gospodina, a sebe kao vaše sluge radi Isusa.” (2 Kor 4,5) Pa ipak —

koliko god se mi uključujemo u dijalog i pokazujemo svoju otvorenost i spremnost da učimo od drugih, prije ili kasnije se dostigne točka kad kršćanin ili izdaje ili navješćuje Krista: druge nema... Svatko je slobodan da odbaci Evanđelje, ali da bi ga odbacio, prvo ga mora čuti. Danas postoji mogućnost da svijet ne čuje jer se Crkva ne usuđuje objavljivati.¹⁶

Ta je opasnost svojstvena ekumenskom dijalogu. Istina, kršćanin uključen u dijalog saslušat će svoga sugovornika. On će nastojati primiti i učiti, ali će dati sebe onakvog kakav jest i ono što vjeruje, a ovo “davanje mora uključivati svjedočenje”. Naravno, postoji razlika između dijaloga i izravnog evangeliziranja. Međutim, pogrešno je, kako to J.

---

¹⁴ Vidi George W. Target, *Evangelism Inc.* za informativno, ali žučljivo novinsko izvješće o suvremenim tehnikama i zlouporabama evangelizacije.

¹⁵ Newbiggin, *Faith*, str. 48.

¹⁶ Webster, *op. cit.*, str. 10,11.

N. D. Anderson objašnjava, povući jasnu crtu između dijaloga i evangeliziranja:

Kršćanski sudionik svakako mora govoriti o Kristu i onome što On za njega znači — a onda u bilo kojem trenutku može ustanoviti da je dijalog doživio pretvorbu i da svog prijatelja upućuje Onome koji jedini može zadovoljiti čovjekove najdublje potrebe.¹⁷

Na već spomenutom zasjedanju Središnjega odbora (Adis Abeba, siječanj 1971. godine), pravoslavni episkop Georg Khodr iz Mount Libanona održao je glavni govor, koji ne može drugo do ublažiti i usporiti evandeosko svjedočenje. Između ostalog rekao je da kršćani nekršćane trebaju smatrati ljudima od kojih nešto mogu naučiti i razumjeti o Bogu. Pritom nastavlja:

Nije toliko riječ o pitanju dovođenja ljudi Crkvi. Oni će doći sami po sebi ako se u njoj počnu osjećati kao u očevom domu... Pravi misijski rad podsmjehuje se misionarskoj aktivnosti.¹⁸

Ne bi li bilo daleko ispravnije reći da pravi misijski rad *plače* zbog nedostatka misionarske aktivnosti? Gdje bi kršćanska Crkva bila bez odvažnih misionara u prošlosti, počevši od Pavla iz Tarza pa sve do tisuća posvećenih misionara propovjednika, nastavnika i zdravstvenih djelatnika koji su naporno radili u zemljama Trećega svijeta i na drugim mjestima? Bez njih ne bi bilo kršćanske Crkve po cijelome svijetu. Istina, ljudi “će doći sami po sebi ako se u njoj [crkvi] počnu osjećati kao u očevom domu,” ali se ljudi mogu osjećati kod kuće samo *ako su prije toga pozvani*; a upravo je upućivanje ovoga poziva i primanje dobrodošlicom ta misionarska zadaća. Ključna riječ u Evanđelju je “dodi”. Đavao je onaj koji se *smije*, a smije se zbog *nepostojanja* misionarske aktivnosti.

---

¹⁷ J. N. D. Anderson, *op. cit.*, str. 28,29.

¹⁸ Khodr, “Christianity in a Pluralistic World”, *The Ecumenical Review*, 23:2:129.

David Stowe otvoreno priznaje da je “rast Crkve, kao izričit i primarni cilj misijskoga rada, u većini ekumenskih krugova izašao iz mode”.¹⁹ Neki nam ekumenisti kažu — i opet smo suočeni s nekom vrsti sofizma — da pravo pitanje nije pitanje “dodavanja ljudi Crkvi”.²⁰ To je u izvjesnom smislu točno, ali u drugome je ovo “dodavanje” od životnog značenja za život Crkve. Naravno da rast Crkve nije sam sebi svrha, već ukazuje na učinkovitost evanđeoskog rada.

Rast je znak života. “Crkva koja radi raste.”²¹ Rast je bitan za samoodržanje. Vrlo se često koriste klišeji kao “sazrijevanje”, “konsolidacija”, “samosvijest”, “ekumenski razvoj”, “duboko proučavanje”, “traganje za identitetom”, “vodstvo čine ljudi u zemlji”, možda nesvjesno, da se pokrije pomanjkanje evanđeoskog rada i rasta vjerništva. Crkva koja ne “dodaje” osuđena je na odumiranje i nestajanje kao “stari vojnici [koji] nikad ne umiru; oni se postupno gube”.

Apostolska je crkva bila živa u odnosu na brojke: “A Gospodin je svaki dan pripajao Crkvi one koji se spasavaju.” (Dj 2,47) Rast Crkve izravno je povezan s pokretačkim misionarskim duhom — “ljubav Kristova potpuno nama ovladava” (2 Kor 5,14) — i povezan je s osobnim apostolskim teretom za duše. Brojčani rezultati na kraju krajeva imaju svoje mjesto. Međutim, oni nisu cilj misionarskog svjedočenja, već prije dokaz njegove plodnosti. Kršćani ne “idu” jednostavno zato da bilježe dobitak u krštenju i rastu Crkve, već zato što ih Bog šalje kao svjedoke (“zato idite” [Mat 28,19]) da u Božje ime upute poziv “dođi”; a Bog daje rezultate. Naravno, duhovni je rast od najveće važnosti, ali u kršćanskom svjedočenju postoji veza između kvalitete i kvantitete; kvalitete nema tamo gdje nema rasta. Rast Crkve ima značenje sredstva u odnosu na

---

¹⁹ Stowe, *op. cit.*, str. 23.

²⁰ *Isto*, str. 123.

²¹ Ellen G. White, *Gospel Workers*, str. 198.

misijski rad. On je oboje: *proizvod* i *izvod* evanđeoskog rada.

Neke su crkve u iskušenju da imenuju bezbroj odbora. Svjetsko vijeće crkava je opsjednuto savjetovanjima. Postoji opasnost da se mnogo govori o zadaći i evanđeoskom radu, a da se u stvarnom svjedočenju ne učini gotovo ništa. Namjesto da se Evanđelje propovijeda, ono se katkad pretvara u predmet istraživanja. Mnoge studije ne čine gotovo ništa da potaknu na misionarsko razmišljanje i planiranje niti pridonose povećanoj misionarskoj aktivnosti spašavanja.²² Izvještaj iz Uppsale otvoreno priznaje da se broj ekumenskih sastanaka toliko namnožio da postoji opasnost, posebno za male crkve, da iscrpe financijska sredstva i odvoje osoblje koje je inače potrebno za službu i evanđeosko svjedočenje. Zapravo se čini da crkve koje nisu članice SVC-a općenito pokazuju veći rast s manje institucijske potpore.

Tijekom dvadeset pet godina osoblju Svjetskog vijeća crkava dodane su mnoge nove aktivnosti. Sredinom 1964. godine preselilo se u novu milijune dolara vrijednu upravnu zgradu u elitnom dijelu Ženeve gdje se nalaze sjedišta mnogih međunarodnih organizacija. Sve je to značilo povećanje činovništva, proširenje struktura, mnoge studije i priličan broj prijedloga, a srazmjerno malo aktivnosti usmjerenih na rast crkava članica i promidžbu evangelizacijskog i misionarskog napredovanja. Godine 1971. provedeno je temeljito preustrojstvo upravne strukture, a administracija se učvrstila u tri velike programske jedinice. Hoće li to donijeti promjenu evangelizacijske slike još je uvijek pitanje za raspravu. Desetljećima su ekumenisti smatrali zdravo za gotovo da je ekumensko jedinstvo preduvjet za uspješnu misiju. Sve je duži lanac ekumenskih izjava koje povezuju misiju i evangeliziranje s ujedinjenjem. U biti ove izjave tvrde da

---

²² U rujnu 1972. godine na britanskoj "Church Leaders Conference" bilo je govora o "analitičkoj paralizi".

postizanje ujedinjenja omogućuje veliko povećanje duhovne snage, članstva i misionarskoga rada Crkve. Ukratko: više ujedinjenja (a manje vjerske podijeljenosti) proizvodi više misijskoga rada. Međutim, “mnogo toga što se u prošlosti tvrdilo o povezanosti misije i ujedinjenja nekritično je, jako pojednostavljeno i možda čak neistinito”.²³ U biti je moguće navesti dokaze u prilog općoj primjedbi da manje ujedinjenja (više denominacionalizma) daje više evanđeoskog i misijskoga rada. Kad to kažemo, moramo potvrditi da je *pravo jedinstvo* na strani misije, i da *prava misija* promiče jedinstvo.

Lozinka belgijske skupštine bila je “Jedinstvo jača”. Nema sumnje da *istinsko jedinstvo* daje snagu. “Ujedinjeni stojimo, podijeljeni padamo.” Svirajući melodiju jedinstva Svjetsko vijeće crkava daje značajni i pozitivni ton. Nejedinstvo baca sjenu na vjerodostojnost i sposobnost svjedočenja Crkve. Crkva koja je prožeta svetom misionarskom revnošću i ujedinjena u svom cilju evangeliziranja svijeta, pod Božjim je vodstvom put koji vodi do neizbježnog napredovanja Evanđelja. Ellen G. White to kaže sljedećim riječima: “Kad bi kršćani... krenuli naprijed kao jedan... oni bi pokrenuli svijet.”²⁴ Takvo je jedinstvo posljedica potpunog usuglašavanja vjerovanja i postizanja jedinstva u duhu, cilju i življenju. Tako je bilo u ranoj apostolskoj Crkvi. Posljedica je bila golem evanđeoski uspjeh jer su vjernici bili “jednodušni” pa je Gospodin mogao blagosloviti njihovo svjedočenje i rad (Dj 2,46.47 — DF). Treba, međutim, istaknuti da ovo jedinstvo nije bilo ustrojstvene naravi, jer je bilo malo ili gotovo nikakvih struktura. O monarhijskom episkopatu nije se ni sanjalo, imperijalno vladanje u crkvi bio je samo tajanstveni predmet strašnih slutnji apokaliptičnih proročanstava, a organsko apostolsko nasljed-

²³ Hastings, *op. cit.*, str. 22.

²⁴ *Testimonies for the Church*, sv. 9, str. 221. Ovaj niz u nastavku nazivamo *Testimonies*.

stvo pripadalo je budućem “maštovitom svijetu mitologije crkvene moći”.²⁵

Nikakav proces crkvenog udruživanja ne može stvoriti istinsko jedinstvo bez kojega naviještanje Evanđelja i misionarski rad ostaju prazni napori. Pravo jedinstvo moguće je samo “u vjeri i u pravoj spoznaji Sina Božjega” (Ef 4,13). Ono se ne temelji na vanjskom institucionalnom ujedinjenju. Ovu je razliku duhovito ilustrirao jedan stari metodistički propovjednik kad je rekao: “Možete zajedno svezati dvije mačke za repove i prebaciti ih preko konopca za sušenje rublja i imat ćete organsko jedinstvo; ali to nije ujedinjenje.” Jasno je da ujedinjavanjem misionarske slabosti nećete dobiti misionarsku snagu; samodopadne svjedoke nećete osnažiti udružujući ih s drugim slabim svjedocima. Bolest spavanja u crkvama u odnosu na evanđeoski rad ne liječi se stavljanjem u istu “crkvenu bolnicu”. Bolest će se — ili zaraza? —jednostavno razvijati ili širiti.

Problem pogoršane misionarske klonulosti prikazan je evangelizacijskim rezultatima što ih postižu neke “ujedinjene crkve”. Donald McGavran to kaže ovako:

Jedan od glavnih argumenata za ujedinjenje što ga zastupaju vođe “Younger Church” i drugi jest da je stanje podijeljenog kršćanstva sputalo rast a da će ga ujedinjenje potaknuti. Na nesreću, brojke rasta crkava ne podupiru ovaj dokaz. Ujedinjene crkve ne postižu veći ili brži rast od ostalih.²⁶

Gerald Kennedy otvoreno govori o djelotvornosti ujedinjenja crkava: “Mišljenja sam da je, općenito govoreći, protestantizam manje učinkovit organski sjedinjen nego dok je bio razdvojen i ujedinjen saborima i suradnjom.”²⁷ Gdje je stavljena na “evangelizacijski ispit”, ekumenska teorija organskog ujedinjenja vagnuta je na tezulji i nađena prela-

---

²⁵ Ian Henderson, *Power Without Glory: A Study in Ecumenical Politics*, str. 97.

²⁶ McGavran, *op. cit.*, str. 13.

²⁷ Kennedy, *op. cit.*, str. 171.

ganom u odnosu na povećanje vjerništva i porast evanđeoskog svjedočenja.

Oduševljeni pobornici ekumenizma često navode Južnoindijsku crkvu²⁸ (osnovana 1947.) kao izvanredan primjer čuda ujedinjenja crkava. No slične tvrdnje ne čujemo za kasnije osnovanu Sjevernoindijsku crkvu (1970.). Središnji razlog za ujedinjenje u oba je slučaja bila želja da se nadvlada “sablazan podjele” i zadobije svijet indijskih poganskih religija za Krista. Kakvi su bili rezultati? Rezultati su pokazali da je ujedinjenje donijelo malu razliku i McGavran smatra da nema dokaza koji bi potvrdili da crkve koje su se udružile u Južnoindijsku crkvu (JIC) ne bi isto tako brzo rastle. U jednom od svojih izvještaja JIC priznaje da je posljedica ujedinjenja uvlačenje u sebe, a ne evanđeoski rad.²⁹

Biskup Lesslie Newbiggin, ranije glavni tajnik Međunarodnog misionarskog vijeća i vodeća osoba Južnoindijske crkve, priznaje da su rezultati ujedinjenja evanđeoskog rada bili razočaravajući. Ovaj neuspjeh pokušava objasniti činjenicom da se ujedinjenje crkava poklopilo sa stjecanjem nezavisnosti Indije, pa je zbog povećanog nacionalizma evanđeoski rad među Indijcima postao teži.³⁰ Peter Beyerhaus iz Tübingena smatra da spominjanje nacionalizma nije ništa drugo nego skretanje pozornosti s pravog razloga:

Nasuprot proširenom dojmu da je napredovanje Svjetskog misionarskog pokreta zaustavljeno zbog nacionalizma i obnove ranije postojećih religija, evangelisti mogu pokazati da su pred Crkvom danas prilike o kojima je rijetko kad mogla sanjati tijekom cijele svoje povijesti.³¹

²⁸ Vidi Pojmovni rječnik, “Južnoindijska crkva”.

²⁹ “Renewal and Advance”, citirano u Hastings, *op. cit.*, str. 23.

³⁰ Crkva adventista sedmoga dana u Indiji, otkad je ova zemlja stekla nezavisnost 1947. godine, mnogo je više napredovala u evangeli-zacijskom smislu, ali je samo malen postotak novih vjernika došao iz strogo nekršćanskih sredina.

³¹ Beyerhaus, “Mission and Humanization”, *op. cit.*, str. 12.

U Africi se, primjerice, broj kršćana između 1950. i 1970. povećao s dvadeset na pedeset milijuna.

Ujedinjena crkva Zambije još je jedan primjer ujedinjenja crkava. Međutim objektivni promatrač neće vidjeti značajnijeg evanđeoskog napretka. Godine 1932. došlo je do ujedinjenja metodista u Britaniji. Zagovornici ujedinjenja jasno su očekivali (i obećavali) veće napredovanje. Do njega nikad nije došlo. Naprotiv, nastavljeno je stalno smanjivanje metodističkog članstva. Ovo djelomično objašnjava metodističku želju da se ujedini s Anglikanskom crkvom (prijedlog koji je ponovno odbijen 1972. godine; samo je 65 posto od potrebnih 75 posto anglikanskih zastupnika glasovalo za prihvaćanje plana ujedinjenja.)

Jedan od vodećih britanskih metodističkih teologa otišao je tako daleko da je prorekao kako se Metodistička crkva mora ujediniti s Anglikanskom crkvom ili će se za deset godina Metodistička crkva u Britaniji ugasiti.

Sve to pokazuje da ujedinjenje može biti znak opadanja. Adrian Hastings to kaže ovako: "Može se sociološki dokazati da planove za ujedinjenje zapravo češće prihvaćaju crkve koje su s misionarskog stajališta u opadanju nego one koje rastu."³² Čini se da je nekim crkvama mnogo lakše postići usputni rast zahvaljujući ekumenizmu nego frontalni rast zahvaljujući evanđeoskom djelovanju.

Kyodan je Ujedinjena crkva u Japanu. Ona je rezultat ujedinjenja više protestantskih crkava. Nešto je pritiska sa strane vlasti poduprlo plan za ovo ujedinjenje. Promatrači japanske crkvene scene tvrde da su kasne četrdesete i pedesete bile doba većih prilika za kršćanstvo u Japanu. Međutim, dok su različite crkve doživljavale stvarni napredak, snagu Kyodana progutali su administrativni problemi proistekli iz ujedinjenja. Kyodan je bio "previše zaokupljen rješavanjem svojih unutarnjih problema i traženjem zajedničkog nazivnika za različite osnivače".³³

---

³² Hastings, *op. cit.*, str. 23.

³³ Kennedy *op. cit.*, str. 171.

Ujedinjena crkva Kanade nastala je 1925. godine. Gerald Kennedy tvrdi da su tijekom sljedećih trideset pet godina kanadske crkve, koje su ostale same za sebe, rasle brže od onih koje su se ujedinile.³⁴

Ne dobivamo dojam da je ujedinjenje metodista i evangeličke braće, koji su osnovali Ujedinjenu metodističku crkvu (1968.), donijelo pozitivne evangelizacijske rezultate. UMC je 1970. godine imala 2773 crkve manje nego što ih je imala odvojeno 1960. godine. Ovo smanjenje možemo objašnjavati konsolidacijskim efektom ujedinjenja. Međutim, od ujedinjenja naovamo stalno opada broj osnivanja novih crkvenih zajednica. Ranih šezdesetih godina Metodistička je crkva osnovala oko 180 novih crkava godišnje. Godine 1970. UMC je osnovala samo trideset pet novih zajednica.³⁵

Koće li evanđeoski rad podjele ili šizme? U kojoj je to mjeri slučaj, teško je otkriti. Čini se da su u mnogim zemljama “snažnija druga sredstva za razređivanje i sprečavanje. No nejedinstvo djeluje s ostalima i u biti pruža izgovor onima koji se žele boriti izbjegavajući ‘organiziranu religiju’.”³⁶ Bilo bi pretjerano pojednostavljeno okrivljavati podjelu crkava za opadanje članstva i evangelizacijsku nerodicu. Čak i takvi sposobni branitelji ekumenske misije kao što je David Stowe, priznaju da evanđeoska aktivnost Crkve snažnije utječe na njezinu evanđeosku vjerodostojnost nego slika jedinstva koju ona projicira.³⁷

Naravno, danas postoji veliki nedostatak vjerske odaynosti i misionarske revnosti; no to nije sve. Postoji i nedostatak zanimanja za religiju te strah od čvršćih veza i uključivanja; ukratko, na djelu je skepticizam našega vremena. Ljudi su često zaokupljeni poslovima i tobožnjim zahtjevi-

---

³⁴ Isto.

³⁵ Robert L. Wilson, “Methodist Ministers: Supply and Demand”, *The Christian Century*, 89:5:133,134.

³⁶ Greenslade, *Schism*, str. 201,202.

³⁷ Stowe, *op. cit.*, str. 42.

ma svakidašnjeg života. Osim toga tu je i ono što Nijemci nazivaju “Reizüberflutung”, preveliko obilje nadražaja, uzbuđenja i snažnih pritisaka, koji ljude čine iscrpljenima ili se daju u potragu za još jačim nadražajima. Religija onda izgleda bljutavo staromodna ili zamorno priprosta, kao da zahtijeva vjerovanje u mnoštvo toga što je izašlo iz mode, od čega suvremeni um zazire.

Idealno gledano, naravno, postoji evanđeoska snaga u ujedinjenoj Crkvi. “U jedinstvu je život, snaga koja se ne može steći na drugi način.”³⁸ Međutim, problem je u tome što se uspavani i nedjelotvorni evanđeoski rad ne uklanja, već se jednostavno pogorša kad se sjedinjenjem crkava poveže slabo kršćansko svjedočenje. Ujedinjenje crkava može pokriti mnoštvo grijeha zanemarivanjem evangeliziranja i jednostavno uljuljati crkve u lažan osjećaj rasta. Mnogo bi djelotvornija bila jedna jedina ujedinjena crkva s misionarskim žarom, vezana uz manjinske vjerske zajednice koje su usmjerene na napredovanje pa se kreću na nogama evanđeoskog djelovanja i posjeduju eshatološku perspektivu i žurnost (kao što je to slučaj s Crkvom adventista sedmoga dana). Međutim, ujedinjena crkva tipa slobodnjačke, sveobuhvatne Landeskirche, koja se jednostavno zaljepila za stolicu povijesti i tradicije, bit će, ako uopće bude, još i manje djelotvorna na području evanđeoskog rada.

Postojanje “jedne crkve” na određenom zemljopisnom području ni na koji način ne jamči dinamično naviještanje Evanđelja. Zapravo obilje dokaza ukazuje na suprotno. U zemljama kao što su Danska, Švedska, Island i Italija, u biti postoji samo jedna crkva, ali u nju redovno dolazi izuzetno mali broj ljudi i utjecaj crkve zbunjujuće opada.

Philip Wogaman tvrdi da vitalnost može biti nusprodukt pluralizma.³⁹ Willard Sperry tvrdi isto.⁴⁰ Nije li možda

---

³⁸ Ellen G. White, *Sons and Daughters of God*, str. 286.

³⁹ Philip Wogaman, *Protestant Faith and Religious Liberty*, str. 55.

⁴⁰ Sperry, *op. cit.*, str. 71.

određena međucrkvvena napetost i natjecanje — poštena napetost i časno natjecanje — poticaj crkvama na “dobra djela” (Heb 10,24) i snažnije svjedočenje? Gerald Kennedy tvrdi da su crkve često “spašene od opuštanja na Sionu” zato što druge crkve “napreduju”.⁴¹

---

⁴¹ Kennedy, *op. cit.*, str. 171.